

Pod svobodnim solncem.

Povest davnih dedov. — Spisal Fr. S. Finžgar.

Druga knjiga.

(Dalje).

III.

Ko se je Epafrodit vrnil iz vojašnice, se je že mračilo. Njegovo lice pa je bilo jasno, oči so mu žarele, v licih je plula nervozna rdečica. Poiskal je Radovana.

V Iztokovi sobi je sedel zgrbljen, naslonjen s komolci na kolena. Njegove oči so žalostno strmele na marmorni pod.

Na mizi sta stala nedotaknjena jed in vrč z vinom.

Ko je starec zagledal Epafrodita, se je hitro sklonil in razkrilil roke ter vzkliknil:

„O, gospod!“

„Zakaj ne ješ, očka, in zakaj ne piješ?“

Epafrodit je segel po vrču in žejen odpil nekaj požirkov.

„O, gospod, gospod, kako bi jedel, kako bi pil, ker mi je žalost zadržala grlo. Cel dan te ni bilo; stokrat sem prašal Numido po tebi, pri bogovih, stokrat, morda še večkrat. In tebe ni bilo od nikoder. In ko se je zmračilo, sem obupal in sem se zbal: Sedaj še ti, gospod. Še tebe so zgrabili! — Zamizal je zadnji žarek upanja in mislil sem, da mi utone srce v solzah.“

„Upaj, Radovane!“

„Upam. Zakaj tvoje lice je polno upanja.“

„Dobro sem opravil pri Slovenih.“

„Pri Slovenih v vojašnici?“

„Dvajset najboljših vojakov je pripravljenih jutri opolnoči.“

„Da otmo Iztoka?“

„Da zbeže z njim. Otmem ga sam. —“

Radovan je zdrsnil s sedeža, pokleknil je in objel Epafroditova kolena. Razkušana brada se mu je stresala v joku, solze so mu stopile v oči in jecljal je s tresočim glasom:

„O, gospod, gospod!“

„Očka, vstani! Jej in pij! Zakaj težka pot te čaka. Junaki bodo jezdili kakor veter. Konji so že kupljeni, izborni konji, da jih ne preseže carski hlev.“

Radovan je počasi vstal in segel po trgovčevi roki, da bi jo poljubil. Epafrodit mu jo je odmeknil in pokazal na vrč;

„Pij, starče, okrepčaj se! Jutri opolnoči poljubiš Iztoka, pri Kristu, da ga poljubiš. In če ga

ne boš, vedi, da tudi Epafrodita ni več. — Sedaj molči, jej in pij, pa se ne gani iz sobe!“

Epafrodit se je hitro okrenil in odšel.

Radovan je pa stal na kamenitem tlaku, solza v očeh se mu je posušila, segel je po dolgem času zopet po vrču, zašepetal bogate obete bogovom in pil, poln sreče in upanja.

Epafrodit je odposlal takoj Numido s tajnim pismom v carsko palačo do evnuha Spiridiona. Povabil ga je opolnoči na razgovor. Vedel je za trdno, da evnuh pride, naj mu gre za glavo. Zakaj lakomni poznal nevarnosti, kjer je slutil bogato plačilo.

Ko se je zgrnila noč, brez mesečine, je zagomazelo po Epafroditovi vili, po vrtu med pinijami in oljkami — do pristanišča. Brez plamenic, brez besed, brez sandal — so se gibale črne sence v vilo in iz nje, preko vrta v pristan, ter se takisto brez besed, brez luči, z brezslisnimi, bosimi koraki vračale v vilo nazaj. Upognjene in sključene so se nizale sence po stezah do morja, nagnjene naprej, trudno hropeč so se vračale, kakor po vzduhu, nazaj. Po morju je včasih pridrvila rdeča luč mimo pristanišča. Ali njeno oko se ni ozrlo na trgovčev vrt, se ni ustavilo. Hitelo je tiho dalje.

Prošla je polnoč. Proponta je zaspala, drobni valovi so jo zazibali, rdeče oči na barkah so zamizale.

Takrat so se pa od oljčnega gaja premknili na morje štirje težki čolni. Valovi so jim segali do roba in bela pena je včasih pljusnila v čoln. Kakor bi se štirje tatovi plazili po trebuhu skozi zeleno loko — so polzele obložene barke po morju in se tiho bližale Epafroditovi brzojadrnici.

V peristiliju je sedel Epafrodit — truden in upehan. Zavedal se je, da je prevzel vnovič igro s Teodoro — in sedaj na življenje in smrt. Jasno je čutil, da je njegova ljubezen do Iztoka in Irene velika. Toda močnejši je bil njegov ponos. Ni šlo več za to, da otme barbara, kateremu sicer dolguje dolg življenja. Šlo je zato, da ukani Teodoro, da prevari samega Upravdo in nato izgine — kot zmagavec s simenom na ustnicah. Vse bogastvo, zlato in srebro, umetnine, kakor jih ni poznal carski dvor, skoro vso težko blagajno — vse je izročil čolnom, vse zaupal valovom. In to je izvel — kot toženec;

najmanjši sum naj zbudi nocojšnja noč — v jutro je zaplenjena njegova ladja, in njegove geme se zablesté na čelu Teodore, iz njegovih dragocenih milefiorskih čaš bo napajala despojna dvorne gizdaliné, njegova težka železna skrinja, polna zlatih bizantincev, bo izginila v nenasitnem žrelu državne blagajne. On sam pa utegne dobiti verigo na vrat in se naseliti pod carskim dvorom v Iztokovi soseščini . . .

Ko se je Epafrodit jasno domislil nevarnosti, ga je streslo, slišal je udarce srca in ob sencéh mu je kovalo.

„Nazaj! Še je čas! — Nikdar! Smrti se klonem, Teodori nikdar! Grk — bizantski hotnici! Nikdar!“

Stisnil je ustnice, namršil obrvi, iz oči mu je zasijala tolika odločnost, da se ne bi umeknil za las, ko bi mu nastavil krvnik nož na srce.

Stoiško-mirno je segel v srebrno škatljico, ki je bila poleg njega na kameniti klopi, vzela iz nje pest dateljnov in metal pečke v tolmunček krog vodometá, kjer so igrale zlate ribice.

Kljub temu se je pa oziral čedalje bolj nemirno skozi impluvij na nebo. Raztrgani oblaki so hiteli po nebu. Zvezde so kazale, da je polnoč že davno minula.

— Zakaj ga ni? je premišljal Epafrodit. — Ve, da sem toženec; morda si ne upa. In brez njegove pomoči? Kdo najde pot do Iztoka? Dvajset vrlih palatincev — Slovenov — dovolj moči, da prodremo s silo. Toda — kam? Teodorine ječe so skrivnost celemu Bizancu. — Kleti evnuh!

Jezno je vrgel v tolmun celo pest dateljnov, da je voda oškropila rob belega marmorja.

Takrat se je pojavil Numida.

„Vse je na brzoadrnici, vaša svetlost!“

„Nisi zapazil nikjer sumljivega čolna, skrite sence?“

„Nikjer, prejasnost! Morje kakor umito, pristan na drobno ogledan — nikogar!“

„Kako da ni Spiridiona? Si prašal vratarja?“

„Prašal, izbornost!“

„Ni nihče trkal?“

„Ni se genilo pred vrati!“

Epafrodit je pomolčal. Numida je videl na njegovem čelu senco. Tesno je prekrižal roki na prsih.

Kar začujeta oba po atriju hitre skoke, ki so se naglo bližali.

Epafrodit je vstal, Numida je stopil h korintskemu steburu ob vhodu.

Star suženj je planil v sobo zasopel in zdrsnil po kolenih pred Epafrodita.

„Izdajavec! Premogočni, izdajavec — — —“

Epafrodit je rahlo pobledel. Toda vpričo sužnjeva je zatajil nemir in prašal:

„Izdajavec? Kdo je? Kje si ga videl?“

„Po morju je prišel s šajko — pa smo ga zgrabili.“

„Ali vam je utekel?“

„Ni, premogočni! Zvezan je in tiščé mu usta, da ne kriči.“

„Numida, ponj! Privedi ga sem!“

Sužnja sta hitro odšla, Epafrodit je pa hodil po mozaiku in bobnal s prsti po čelu. — „Če je izvohala moj namen, potem je resnica, da občuje s satanom, kar trdi ljudstvo.“

Samo ta misel mu je ostala v trenutku, ko je čutil, kako sega Teodorina roka zopet po njegovem osnutku, kako pokajo niti, kako se ovija mreža, nastavljena despojni, krog njegovega vrata.

Nestrpno je čakal, kak bi bil izdajavec.

Preteklo je komaj nekaj minut, ko vstopi Numida in z njim vred — zakrinkan — evnuh Spiridion. Plašč je bil raztrgan in na ustnicah so bile kaplje krvi.

Snel je raztlačeno krinko, katero so mu hoteli strgati sužnji.

Prihuljeno in nezaupno se je ozrl po Numidi, ki je odhajal.

„Mogočni, klanja se ti Spiridion, ker si ga klical. Toda tvoji ljudje so razbojniki. Do krvi so me, poglej!“

Evnuh je pritisnil prste na krvavečo ustnico in pokazal madež Epafroditu.

„Zmota, grda zmota! Epafrodit plača vsako kapljico krvi z zlatom. Zakaj si prišel po morju?“

„Prejasni, najpravičnejši, — zamršeni so tvoji lasje! — Kako hudobni so, ki te tožijo!“

Grk je dobro razumel, da je Spiridion s tem razodel, zakaj ni prišel pri vratih do njega.

„Torej nisi upal po osrednji cesti?“

„Custodia libera — prejasni — zakaj so ljudje tako zlobni! Morda je svobodna pot, morda ni, kdo ve. Iz kamna ti vzraste senca in te prime z dolgo roko za vrat. Nič se ne ve. Zato sem šel po morju — in tvegá življenje zate, samo zate, gospod. Govori, zakaj me kliče tvoja dobrotljivost na cesto, po kateri hodita ječa in smrt.“

„Sedi, Spiridion!“

Evnuh ga je pogledal z veliko nevero v očeh.

„Sedi in pij, Spiridion. Epafrodit je pravičen. Zgodila se ti je krivica, poravnam jo.“ —

Evnuh je boječe sedel in se stresel vselej, kadar se je ob plapolajoči luči zgenila senca vitkih stebrov.

„Prejasnost, govori, hitro povej; zakaj ne vem, če me še učaka zora živega.“

Evnuh se je pričel še bolj stresati in plašiti. Če je začutil zunaj šum, se je dvignil, prihulil in iskal kotička, kamor bi skočil in se skril.

Epafrudit je pa sedel mirno. Njegove drobne oči so počivale na Spiridionu in mu govorile: „Le igraj, le igraj, lakomnik! Tudi to igro ti plačam.“

„Ne boj se, zadosti je prelesti v tvoji glavi! Če bi ti že tičal vrat v zanki, izmakneš glavo, poznam te.“

„Že tiči, gospod, in zanka se zadrguje. Pomisli: custodia líbera! Jaz pa pri tebi o polnoči! Govori, prosim te, sicer zbežim.“

„Dobro. Poslušaj. Storil si mi parkrat malo uslugo in se nisi kesal.“

„Nisem, gospod!“

„Storil mi boš še eno — in veselil se boš življenja do smrti. Hočeš?“

„Hočem, če ne bo že jutri konec mojega življenja.“

„Ne bo ga!“

Grk se je nagnil k evnuhu in uprl bodeče oči v njegovo potuhnjeno lice.

„Spiridion — pomni, da si mi ti zastrupil in zagrenil življenje, ker si mi naznanil, da je Iztok v ječi.“

Evnuh je zinil, da bi odgovoril. Toda sršečega pogleda se je ustrašil in poslušal z razprtimi ustnicami.

„Iztok je meni — življenje. On me je nekoč otel roparske roke. Zato zahteva pravica in hvaležnost, da ga sedaj otmem jaz. Zato mi pokažeš jutri — ob pričetku prve polnočne straže — pot do Iztokove ječe.“

Evnuh je odskočil, kakor bi ga sunil z bodalom, spačil obraz, zgrabil se za glavo in zaječal:

„Ne morem, ne morem! Milost, gospod! Ne umori me!“

Sključil se je prav do tal, zrl izpod čela na Grka in otresal z rokami.

„Ne moreš?“ je izpregovoril Epafrudit resno.

„Ne morem! Izdahnem, tisti trenotek izgubim dušo. O, milost, milost, ne pogubi me!“

Grk ga je gledal resno, molče.

Nato se je dvignil, stopil trdo predenj, nastavil suhi kazalec desnice kvišku in izgovoril z odločnostjo, kateri ni odpora:

„Spiridion — Epafrudit ti veleva — moraš — sicer si sin smrti!“

Evnuh je vztrepetal in se sesedel na tlak. — Molk. —

„Odgovori! Zvezde hité — jutri opolnoči me počakaš ob morju na carskem vrtu in me vedeš do Iztoka.“

Kroginkrog je obrnil glavo lakom na dolgem vratu in premotril ves peristilij.

„Kaj mi plačaš, gospod?“ — Tiho, komaj razumljivo je prašal Spiridion.

„Tisoč zlatih bizantincev.“

Evnuhu so se posvetile oči.

„Tisoč — tisoč“ — je jecljal. Njegova duša je občutila vso slast tolikega bogastva. Prste je skrčil in jih pritisnil k srcu, kakor bi držal zlato v roki.

„Odgovori!“

„Počakam te, pokažem pot — in nato umrjem, gospod, vem, da umrjem.“

„Prisezi pri Kristu!“

„Prisegam pri Kristu — jutri opolnoči na carskem vrtu.“

Epafrudit je hitro odšel v kubikulum. Evnuh je gledal za njim in štel s prsti: „Tisoč zlatih bizantincev, tisoč, tisoč . . .“

Hitro se je vrnil trgovec in mu izročil težko mošnjo, katere so se krčevito prijeli evnuhovi prsti.

„Ná — to je za nocoj — mala nagrada! Plačilo dobiš jutri!“

„Toda straža je na vrtu, straža pri vratih. Mene izpusti — tebe ne, gospod!“ —

„Ni tvoja skrb! Čakaj me — dobi ključe do hodnika — drugo izvedem sam. Pojdi — in pomni prisege. Sicer . . .“

Epafrudit je prehodil parkrat peristilij. V njegovem obrazu se je žarila radost zmage. Evnuh mu je prisegel. Zlato mu je ukovalo dušo. Privede ga do Iztoka — padle bodo kocke opolnoči, in despojna zaigra!

Vesel je hitel v kubikulum. Napisal je židu Abiataru pismo, da naj mu jutri opoldne izroči kupno svoto in da opolnoči lahko nastopi on vse pravice — ker Epafrudita ne bo več v Bizancu.

Že je mislil leči — poslednjič v svoji vili, ko se nenadoma domisli še nečesa.

Iz skrbno spravljene šatulje je vzel pergament z Justinijanovim podpisom. Razgrnil ga je pred se in s spretno roko napisal v slogu in načinu najvišje pisarne, da mu je dovoljen obisk v ječi pri Orionu. Pergament je zopet zvil in ga vteknil v srebrno pušico ter mu pridejal Teodorin prstan.

„Za vsak slučaj“, je pomislil, ko je legel. Še enkrat je premotril ves načrt. — Zunaj je šumela Proponta v rahlih valovih — zadnjič pod njegovim oknom . . .

Drugo dopoldne se je Epafrudit napotil iz vile sam, brez sužnjev, brez bleska, peš, v žalni obleki, z razmršenimi lasmi po Bizancu. Po forih ga je pozdravljalo ljudstvo z glasnimi vzkliki sočutja. Imenitni meščani so mu z iskrenostjo izražali sočutje, tolpa je pa glasno kričala in pritiskala roke v žalosti na prsi, ko je videla mecena iz hipodroma — toženega. Epafrudit je vdano in ponižno povešal glavo, toda žive oči so motrile množice in se čudile. Zakaj, da je toliko sočutja — čeprav samopridnega

— v Bizancu, ni mislil. V srcu se mu je celo vzbudila prešerna izkušnja, da bi stopil pod arkade na Teodozijeve forumu in izpregovoril tolpi o Iztoku, o sebi. Vrgel bi med nje nekaj perišč srebra, in nastala bi buka, da bi Justinijan pomnil, kdaj je naperil pravdo zoper njega. Toda previdno je premagal izkušnjo in obiskal najslovitejše sodne konsiliarije in asesorje ter prosil pravice in milosti v pravdi.

Dasi se je zgrinjala kričeča tolpa za njim, koder je hodil, ni ušlo njegovemu pogledu dvoje sumljivih bitij, ki sta kakor slučajno sledili iz ozke ulice po osrednji cesti njegove korake. Pohvalil je v duhu Spiridionovo modrost, ker ni prišel do njega pri vratih, ampak po morju. Zato se Epafroditu ni mudilo z obiski. Ponižno je čakal pri vratih konsiliarijev kakor reven klient, da je potratil več časa in tajna spijona speljal čim dalje od vile.

Zakaj Numida je doma sprejemal v hlev kupljene arabce in kapadočane, oklepe in čelade — ki so bili pripravljeni za beg.

Minulo je poldne, ko se je vrnil.

Pri vratih ga je čakal Numida, priklonil se mu je globoko in ga gledal z očmi, polnimi radosti.

Grk ga ni prašal, ni črnil besedice. Ugodno poročilo, da so konji v hlevu in orožje skrito, je govorilo sužnjevo lice. Rahlo mu je prikimal in odšel v atrij, kjer ga je čakal žid Abiatar. Vrtel je oči, stiskal se za prsi in govoril ogorčen besede sožalja Epafroditu. Previdno se je ozrl po kotih in z gnevom pričel:

„O Babilon, ki si ropal sveti tempelj, gnal naše očete v sužnost, o Babilon, jagnje si bil ti, jagnje, Upravda je pa volk. O, do kosti me je ogulila krivična postava, do kosti, in mi ugrabila, kar sem v trudnih nočeh krvavo prištedil. In ti, vzvišenost, tožen, ti, ljubezen Bizanca, ti, dobri bedak, ki si sipal despotu z obema rokama — o, to je plačilo!“

„Zato odhajam.“

„Odhajaš? Nikar! Ves Bizanc je s teboj. V triumfu se vrneš od pravde.“

„Epafrodit je star, triumfov ne mara. Triumfirajo naj suhi dokumenti. Sedaj razumeš kupno pogodbo!“

„Ti gledaš deset let v bodočnost!“

„Imaš listine seboj?“

„Seboj in denar tudi. Preštej!“

„Zaupam ti. Želim sreče na poti življenja. Opolnoči je vse tvoje. Dotlej pa še molči, da izginem. Naj ti tekne ceneno bogastvo. Listine so pravo-močne, da jih ne izpodbije noben kodeks.“

„Naj te spremlja angel Tobijev!“ — — —

Abiatar se je poslovil. Njegovi pogledi so objemali stebrišča in používali krasoto vile in vrta.

Popoldne je Epafrodita razburjalo. Solnce ni hotelo utoniti v Proponti. Železno energijo je čutil v sebi. Vsa notranjost, vsak živec, vse misli — vse je bilo napeto, kakor močna tetiva, na kateri počiva strelica, da zleti in zadene v srce. Hodil je nemirno po atriju, poslavljal se od krasnega peristilija, postaval je pred soho Atene, z utripajočim srcem je dal slovo Merkurju. Šetal je navidez otožen po vrtu. Vsa služinčad je hodila kakor preplašena, zbegana, brez dela, brez misli. Leglo je nekaj težkega nad vso vilo, na vrt, na pristanišče. Vse je čakalo nekaj velikega, vse je nekaj slutilo. — — — Radovan je pomaljal dolgo brado skozi priprta vrata, gledal na solnce, šepetal molitve, bogovom obetal vnovič in vnovič hekatombe pod lipo Svarunovega gradišča in se stresal v hrepenenju in čakanju.

Počasi je zakrvavelo morje. Mogočna solnčna obla se je doteknila valov, potapljala se in sunkoma utonila.

Tedaj je pozval Epafrodit vse sužnje v prostorni peristilij. V vseh očeh je bila vdanost, na vseh licih žalost in sočutje, ko so zagledali gospoda v v žalni obleki.

Epafrodit je stopil mednje. Slovesnost na licu, v očeh ljubezen.

Z levico je odpehnil goste gube plašča, v desnici se je zasvetil križ, ves posut z dragulji. Vsi kandelabri so plameneli, da so temnele prve zvezde, ki so se prižgale nad impluvijem.

Še nikoli se ni zdel Epafrodit sužnjem tako svečan, tako velik in tako mogočen — kakor apostol. Nepoznana sila, strah ali upanje, jim je zlomila koleno, vse se je ponižalo in pokleknilo. Tedaj je dvignil Epafrodit desnico s križem:

„V imenu Krista — z zarjo jutrajšnega dne — ste vsi svobodni!“

Množica je strmela in onemela. Počasi se je izvil iz nje vzdih, kakor bi vzdihnile prsi, s katerih se je odvalila skala. Po kolenih so drsali k Epafroditu. Solze so kapale na njegove noge, ko so mu poljubljali sandale.

Numida je pa delil mednje s periščem srebrne statere . . .

IV.

Bližala se je polnoč.

Epafrodit je slonel v kubikulu na mehkem baržunu, odet v najslovesnejšo obleko. Njegov život je bil maziljen, da je dišalo skozi dragoceni bisus, njegova glava je izgubila sliko toženca. Vse je bilo vzorno, sijajno, kakor bi bil namenjen do despota. Grk je jasno videl, da se bliža ura zmage — ali smrti. Hotel je zmagati ali umreti v sijaju, ki ga je spremljal že dolga leta.

A. I. KORUŠIN :
ZADNJI KOŠČEK
KRUHA

Oprezno je prisluškal, če se oglasé z ulice polpijani, polveseli glasovi vojakov, ki se vračajo iz tabora. Ob enajstih bi se morali oglasiti pred portalom njegove vile. Ko je zaobrnil peščeni časomer, je postajal razburjen. Vsaka minuta ga je razdražila. Preblizu cilja, na vrhuncu zmage je bil. Ena sama minuta, ena nepremišljena beseda, slučajen ukaz častnika, ki prekrene in premeni straže, določene za to noč — bi mu lahko razbil ves načrt, z vrha ga pehnil v brezdno, da bi iztežka še kdaj prišel tako blizu cilja.

Ginile so minute, vsa stoiško-mirna narava, ves njegov močni duh je vztrepetal. Vstal je. Segel je po temnem plašču, s svileno ruto ovil glavo, čeznjo potegnil kapuco in šel iz kubikula v atrij.

„Prihajajo!“ mu je pošepetal Numida.

Epafrudit je bil tako vznemirjen, da ni slišal oddaleč prihajajočega petja, smeha, trdih korakov.

„S forov se sliši šum!“

„Ni s forov, prejasnost! Fori so obmolknili že davno.“

Tedaj je tudi Epafrudit razložil hrup veselih vojakov, ki so prihajali iz tabora.

„Ali si videl, kam sta se vteknila carska ova-duha, ki stražita mojo vilo?“

„Pred vestibulom konsilarija Joaneza sedita in dremljeta.“

„Ugodno“, je pomislil Epafrudit. „Vojaki pridejo neopaženi v moje hleve.“

Tedaj se je že približal smeh, krik, dovtipi, popevke in nerodni koraki, kakor vinjenih, vratom. Nekdo se je zaletel vanje, da je zabobnelo. Epafrudit in Numida sta razločila besede: „Tegale imajo tudi v precepu!“ Splošen smeh.

Epafrudit je pomežiknil.

„To je stari Sloven. Izborno igra.“

Počasi so se oddaljili glasovi, umirali, odzvali se še enkrat, utihnili in izginili.

Epafrudit in Numida sta krenila na vrt. Suženj je odhitel.

Ali skokoma se je vrnil za nekaj minut in nanzanil:

„Gospod, Sloveni že sedlajo konje! Vsi so došli — neopaženi!“

„Ali sta čolna pripravljena? Orodje? Meči?“ Mrzličavo je praševal Grk.

„Vse, gospod!“

Spustila sta se po stezi k morju.

Majhen čolnič, katerega je gnal krepak suženj, je spolzel po morju. Za njim je v razdalji tiho veslal večji.

Ko so bili v Proponti, je Epafrudit molil, stisnjen v črni plašč: „Gospod, pomagaj, otmi ga . . .“

Veslači so tako spretno zasajali vesla v morje, da ni plusnilo in ni zašumelo. Kakor skrivnostni senci sta drsela čolna po gladini, ki ni plivkala in se ni genila, kakor v skrivnostnem čakanju.

Natančno polnoč je pokazala zvezda nad kupolo sv. Sofije, ko so v carskem vrtu pritisnili k bregu. Veliki čoln se je skrtil v visoke lotose, nihče se ni genil v njem. Iz malega sta pa stopila na suho Numida in Epafrudit.

Vrhu marmornih stopnic se je izluščila izza cipres temna postava. Epafruditu je plulo srce.

Postava je pa zgenila z roko, in za njo sta šla po vijugastih stezicah med pinijami, cipresami, mandeljni in palmami — Epafrudit in Numida.

Kar obstane temna senca — vodnica — in počaka Epafrudita.

„Stoj! Straža! Ne pusti nas dalje!“

„Naprej!“ pošepeta Epafrudit in stopi odločno proti palatincu, ki je stal kakor kip sredi steze.

Spiridion se je prihulil in skrtil za oleander.

Ko palatinec zagleda Epafrudita, se hipoma obrne in odkoraka, kakor ne bi videl nikogar.

Spiridion ostrmi. Plašen gre za njim, sklone glavo k trgovcu in mu reče z glasom, ki je razodeval strah in grozo:

„Gospod, ti si čarovnik!“

„Sem, pa samo nocoj! Straže so ovražene. Ne vidijo nas!“

Spiridion se je tega razveselil in verjel z vso dušo, da je Epafrudit čarovnik. Pogumnejše je stopil predenj v svesti, da jih ne zalotijo. Hkrati pa se je neizmerno bal Epafrudita. Ko bi mu ta rekel sedaj: — Ne dobiš ni enega zatega bizanca v plačilo — ne upal bi se upreti čarovniku in bi mu tiho pokoren izpolnil vsako željo.

Prišli so do druge straže ob vratih, ki vodijo z vrta v palačo.

Motno se je svetil šlem v brezmesčni noči. Kakor siva senca se je svetil meč v roki vojaka.

Spiridion je odpehnil duri, nalahko, da niso zaškripale v tečajih. Vojak se ni genil, ni dvignil meča in jim zastavil poti. Kakor iz kamna je stal, brez življenja.

Spiridion je bil sedaj prepričan o čarovniški moči Epafruditovi.

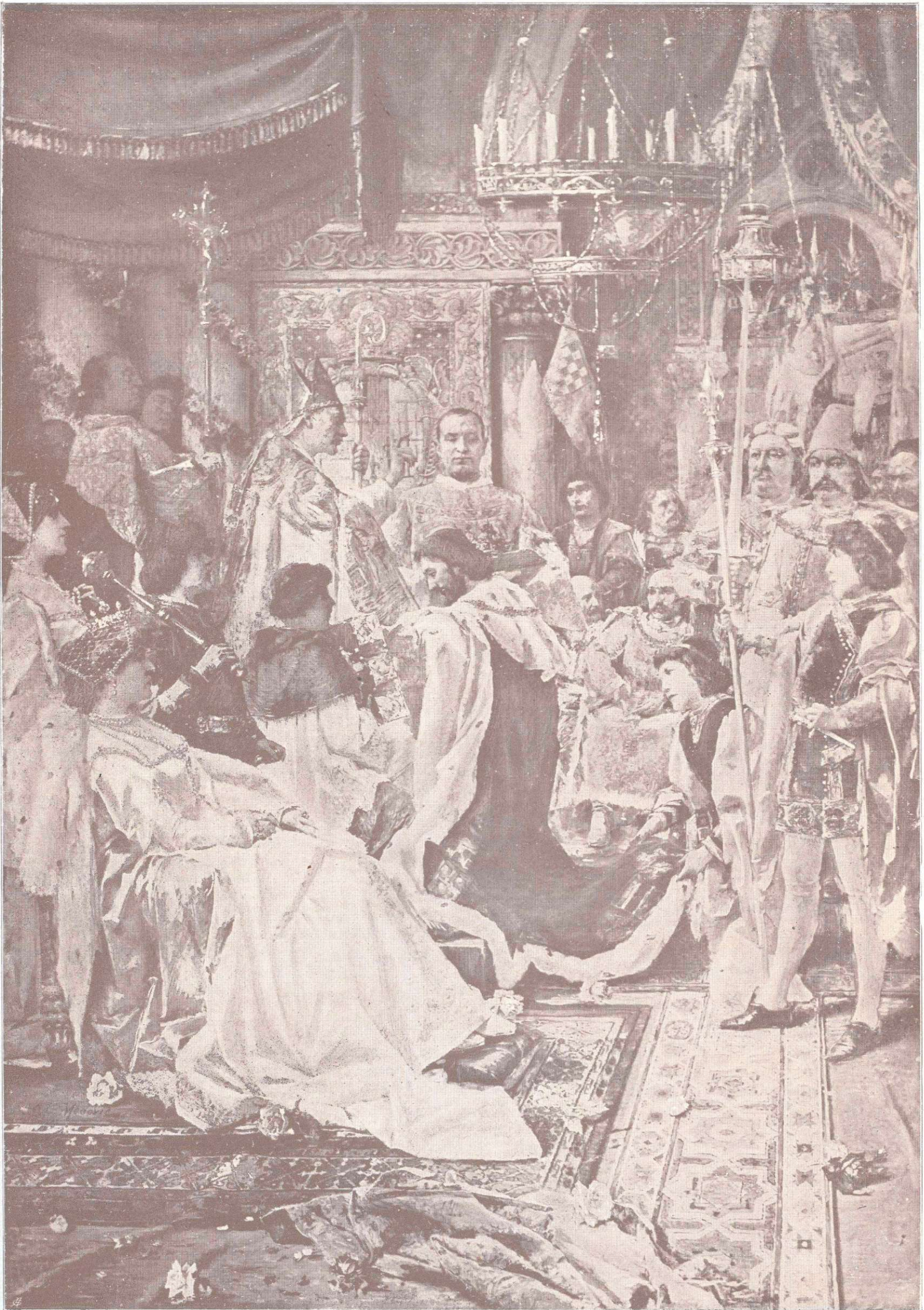
V strahu pred njim, pa drzen v zaščiti tolike čarovniške moči trgovčeve, je prived hitro vse po temnih hodnikih, po stopnicah in zvitih pomolih — kakor v labirintu — do zadnjih vrat — do stana ječarjevega.

Tu se je ustavil Spiridion.

„Gospod, ali očaraš ječarja?“

„Njega ne morem.“

„Izgubljeni!“ je zacvilil evnuh.

KRONANJE KRALJA VLADISLAVA.

C. MEDOVIĆ.

„Odpri!“ je veleval Epafrodit.

„Izgubljeni!“ je ječal evnuh in se križal, ko je odklepal zapah.

„Prižgi plamenico!“

Numida je potegnil izpod plašča drobno lučko in užgal plamenico.

Spiridion je pokazal s prstom na ječarjeva vrata in trepetaje počenil za vlažen slop ob zidu.

„Počakam! Počakam! Pojdita sama!“

Numida udari na ječarjeva vrata.

„Odpri!“

„Nikomur!“

„Veliki despot zemlje in morja ti veleva!“

Siv obraz ječarjev se je zasvetil v vratih ob žaru plamenice. Epafrodit je razgrnil plašč, da je ječar ostrmel ob sijaju jasnega gospoda.

„Velik gospod si“, se je priklanjal ječar, „nisi pa despot! Ne morem!“

„Beri!“

Epafrodit je potegnil iz srebrne cevke Justinijanov podpis, nad katerega je ponaredil carsko dovoljenje, da sme do Oriona.

Ječar je čital slabo, a vendar je spoznal podpis Justinijanov. Poklonil se je do tal pergamentu in snel ključe.

„Da nisi v dvomih, še en dokaz! Poznaš prstan?“

„Od despojne?“ se je začudil ječar in se vnovič priklonil prstanu.

Zarožljali so skrivljeni ključki, zaškripali zapahi, zakrutila vrata, prva, zaječala druga in tretja.

„Toda samo ti, gospod, o tem — pokazal je Numido — ni pisano na pergamentu!“

„Samo jaz“, je odgovoril Epafrodit in vzel plamenico Numidi, katerega je pomenljivo pogledal.

V Grku se je vse razplamenelo od vzruženosti. Njegov razvajeni voh ni občutil groznega vzduha, ki je pritisnil vanj iz ječe. Samo en sam korak še — do zmage, ena minuta, kratka in odločilna. Začutil je v stari in šibki roki moč, da bi prijel nož in s silno močjo sunil vsakega v prsi, ki bi mu sedaj branil do cilja.

Ko je zagledal Iztoka, je prebledel. Ustnice so se mu tresle, v očeh ga je skelelo kakor od solza. Zarožljala je veriga, ko je Iztok obrnil vanj pogled. Mrak je ležal na njegovih očeh — kakor žalostna blaznost.

Epafrodit je stal sredi ječe, plamenica je trepetala v njegovi desni — besede ni mogel iztisniti skozi zdavljeno grlo.

Tedaj je zunaj nekaj votlo zabobnelo, kakor bi padlo truplo na tlak. Epafrodit se je osvestil v grozi, v ječo je planil Numida — s krvavo tuniko.

Iztoku se je zdanilo, spoznal je Numido, spoznal Epafrodita.

Vkovani roki je sklenil in dvignil — ter izpregovoril zamolklo, kakor iz groba: „Bogovi! O — otmite me! Pri Kristu, svojem Bogu pomagajta!“

Ko je Numida v svitu luči ugledal svojega ljubljenelega gospoda, kako je prikovan na jasli, kako je shujšano in udrto njegovo lice, je zajokal na glas, zgrudil se k njegovim nogam in poljubil okrvavljene členke, koder ga je rezala železna spona.

„Hitro, Numida!“ je velel Epafrodit.

Dasi vaje svile in baržuna, mehkih preprog in dehtečih sob, je Grk pokleknil v nesnago poleg Iztoka. Numida je segel v nedrije in odmotal zavitek z jeklenim orodjem.

Zašumele in zaškrtale so pile. Razvajenemu trgovcu se je pocedil pot curkoma po maziljenem čelu. Toda ni odnehal za trenotek. Šumelo in škripalo je z nervozno naglico po železnih obročkih krog členkov ob rokah, ob nogah. Počasi so se rezavale škrbine, obročki so odnehavali, Numida jih je z orjaško silo razkrehnil, osvobodena je bila noga, desna, leva, za njo roki. — Iztok jih je dvignil in zgenil. Zapokalo je v zastanih in okorelih členkih. — Pričela sta na vratu. Obroč je bil debel. Čas je bežal po bliskovo.

„Pustite obroč!“ izpregovori Iztok.

Vsa sila, ki se pojavi v boju na življenje in smrt, se je zbudila v Iztoku. Zgrabil je za precej šibko verigo, s katero je bil prikovan na jasli, otrple mišice na rokah so se zdramile in vzvalovile, hrbet se mu je sključil, žile na vratu nabrekle — — —

„Nikar! Prepiliva verigo!“ vzklikne glasno Epafrodit.

Tedaj je pa počilo, slab udek v verigi je odnehal, in Iztok je odskočil na sredo ječe, držeč v tresoči roki kos verige, ki se je držala obroča na vratu. Kolena so se mu pošibila in sesedel se je na mokro prst.

Zopet je Numida segel v nedrije in mu ponudil iz steklenice arabske žganice. Iztok je drhteč nastavljal k ustnicam in izpil. Dvignila se je v njem vsa moč in naglo je vstal brez opore.

„V beg!“ veli Epafrodit in zgrabi plamenico, ki je bila vtaknjena v vlažno prst.

Odhitel je po trhlih stopnicah, Iztok za njim, držeč z roko verigo, da ni zvenčkala. Pred ječarjevimi vrati so vsi oprezno preskočili mlako krvi. Epafrodit se je ozrl samo mimogrede na truplo, ki je ležalo vznak z izbuljenimi očmi. V srcu mu je še tičal Numidov nož. Grka je stresla groznica in bežal je, da je gasnila plamenica.

Ko so pribežali do mesta, kjer je čepel Spiridion, je velel le-temu Epafrodit:

„Zatvori!“

„Ne bom, ne utegnem! Bežimo!“

Skoro po vseh štirih, kakor plaha žival, je tekel Spiridion in jih vodil po ovinkih in stopnicah. Epafroditu se je zdelo, da je pot daljša kot prej, da so hodniki ožji, stopnice vse opolzle. Ozrl se je na evnuha in za trenotek ustrašil.

„Zmotil si se! Pot je čudna, Spiridion!“

„Ne boj se, bolj skrita je, bolj varna!“

Tedaj je trgovec videl, da tlači Spiridiona na hrbtu težka vreča. Poprašal bi, pa ni bilo časa.

Zakaj nenadoma so stali izven ozidja v gostem mirtinem grmičju.

Spiridion je zgrabil plamenico in ji udušil luč z roko in jo vrgel v grm.

„Kje smo?“ izpregovori Epafrodit.

Spiridion je položil prst na usta, potem pokazal kvišku s kazavcem in zašepetal: „Teodora!“

Privel jih je po skrivnem potu prav pod caričinim oknom na vrt.

V kratkih, brezslušnih korakih so bili na znani stezi, pri vratih, kjer so prej vstopili. Ko jih je zagledala senca vojaka, se je zgenila — in šla tiho za njimi. Prišli so do druge straže — tudi ta se je okrenila in jim sledila. Preden so prišli do morja, so se odkrhnilo od temnih grmov še tri sence in vse so kakor brez volje, gnane s čarovniško silo, krenile na stezo za begunci.

Ko so se zasvetili v temi beli stebriči ob stopnicah k morju, je izpregovoril Epafrodit polglasno:

„Hvala tebi, Kriste Spasitelj!“

Ali v istem trenutku so se oglasili trdi koraki, iz teme je udaril blesteč meč in po vrtu se je razleglo z glasom zapovedujočega častnika:

„Kdo? — Stoj!“

Zalotil jih je nadzirajoči častnik, ki je prišel ob nenavadni uri na vrt do straž.

Epafrodit je odskočil pred ostrino meča, vzduh je zasičal, udarec ni zadel. Bliskovito se je dvignil sivi pramen mečevega svetlega jekla, da udari po Iztoku, ki je v goli tuniki šel za Epafroditom. Ali takisto bliskovito so se vzpele iz grmovja temne sence — trgovčevih sužnjev, ki so pripluli z velikim čolnom in čakali v zasedi, ako bi bilo treba pomoči. Navalili so odzadaj na častnika in ga podrli na tla.

„V čoln!“ krikne Epafrodit in potegne Iztoka za seboj po stopnicah. Poskočila sta vanj tudi Numida in Spiridion.

„Odrini!“

Šajkica se je zagugala na valovih.

Padli stražnik je zakričal na pomoč. Begunci v čolnu so slišali tek straž od raznih postojank prostane vrta. Zazvenčalo je jeklo, zapokali šlemi, krik, hrušč, padanje, in pluskanje vode. Petero stražarjev — Slovenov, ki niso zabranili Epafroditu vhoda, ki so mu pri begu sledili in bili takisto na-

menjeni pobegniti z Iztokom — vsi ti so priskočili na pomoč vrlim sužnjem.

Iztok se je stresal v čolnu od koprnjenja, da bi udaril tudi on.

Prsti na desnici so se mu krčili, kakor bi iskali ročnika — pa so otipali le konec verige, ki mu je visela od vratu.

Vsi so molčali v groznici. Epafrodit je nastavljal uho, da bi razbral po hrupu izid boja. Udarci so ponehaval, krič je utihnil, bolesten stok se je priplazil zdajzdaj po morju do njegovih ušes.

„Zmaga!“ izpregovori prvi Numida.

„Veslaj!“ zapove ostro Epafrodit.

Numida je zgrabil veslo in pomagal močnemu sužnju.

Šajkica je letela kakor postrv.

Ko ni bilo slišati ničesar več, se je sklonil Iztok do Epafroditove roke in jo dvignil k ustnicam. Grk je začutil dve vlažni kaplji, ki sta kanili iz oči junaka na njegovo drobno desnico.

„Gospod, brezmejen je moj dolg!“

„Plačal sem ti svojega!“

Iztok je vnovič poljubil njegovo roko, pomolčal in nato s tresočim glasom prašal:

„Kje je Irena?“

Vsa duša, celo srce, celo življenje je trepetalo iz te besede.

„Oteta, Iztok! Ni je v Bizancu.“

Iztok se je uklonil, da so se drgetajoča kolena doteknila čolnovega poda, in položil glavo na mehki bisus Epafroditovega naročja.

„Kristus naj ti plača, bogovom žrtvujem zate — jaz ti ne morem plačati!“

Grka je genilo. Z obema rokama je prijel Iztokovo glavo.

„Iztoče, kakor hčerko ljubim Ireno, kakor biser jo bom čuval tebi. Ne prašaj, kje biva. Zakaj tvoje srce bi pozabilo nase in šlo za njo v pogibel. Tako mi Krista, objameš jo. Zaupaj Epafroditu! Ona je vredna božje ljubezni — zato jo čuva Bog!“

„Jo čuva Bog . . .“

Zamišljeno, z vero in dvomom, je ponovil Iztok zadnje besede. —

Vsi so obmolknili. Na licih mogočna tajna, svečanost in upanje.

Le Numida se je smehljal žarečega veselja in se skrbno oziral nazaj po velikem čolnu.

Dospeli so v pristan Grkove vile. Numida je gledal nazaj in z očmi prebodel nočno tmino.

„Prihajajo“, je izpregovoril glasno, ko so stopali drugi iz čolna.

Šele tedaj se je zgenil na dnu čolna čepeči Spiridion. Zobje so mu šklepetali silnega trepeta, vrečo z denarjem je pritiskal krčevito k sebi.

„Gospod, plačilo!“ so bile prve besede, ki jih je izpregovoril.

„Kako se vrneš? Zakaj si prišel?“

„Plačilo, gospod, plačilo mi daj, potem pa pobegnem.“

„Pobegneš“, se začudi Epafrodit.

„Ne morem nazaj, ne upam. Ko si ti otimal Iztoka verig, sem zagledal smrt. Zbežal sem po denar, kar sem si sunkoma prihranil.“ Stisnil je vrečo še tesneje k srcu. „In sedaj utečem, gospod. Daj mi plačilo! Tisoč, si rekel, tisoč zlatih...“

„Dobiš, še več dobiš. Hočeš bežati z menoj?“

„Prosim, milost mi izkaži...“

„Numida, Spiridiona naj prepeljejo na jadrnico! — Tam dobiš plačilo in bežiš z menoj!“

V tem se je približal veliki čoln, katerega so gnali zmagavci z velikansko močjo. Par sužnjev je padlo. Sloveni — vojaki niso bili ranjeni.

„Brzo na konje!“

Spustili so se vsi v tek po strmini proti hlevu. Tam jih je čakalo petnajst vrlih palatincev — Slovenov v krasni opravi jezdecev. Dvaindvajset osedlanih in obrzdanih konj je hrzalo in tolklo s kopiti.

Med vojaki je bil tudi — Radovan. Na glavi pozlačen šlem, na prsih srebrn oklep...

Epafrodit se mu je veselo nasmehnil, ko je zagledal godca v vojni konjeniški opravi, ki je široko razkoračen nerodno stal in čakal.

Ko je zagledal starec Iztoka, bledega, v sprhneli tuniki, z verigo krog vrata, je zletel k njemu, stisnil ga z nerodnimi rokami na prsi, da je rožljala veriga go oklepu, in golčal v solzah:

„Iztoče, Iztoče... Sinko moj... kako težko sem te rešil...“

Preteklo je nekaj kratkih hipov. Iztoka je kril oklep magistra peditum, zlat orel se mu je svetil na prsih, ob pasu mu je poleg meča visela drobna roženica s kamenčki iz Hilbudijeve čelade. Kljub burni zadregi je ni pozabil — — —

Po osrednji cesti so udarile podkve v granit, pri adrianopolskih vratih je zaklical Iztok — magister peditum — geslo, katero so mu izdali bežeči Sloveni — palatinci.

Straža je odprla, pozdravila — konjica je šinila v divjem diru — iz Bizanca v svobodo.

Istodobno se je dvignilo sidro, jadra so se napela — zmagavec Epafrodit je odplul — na široko morje.

(Dalje.)

In zdaj — ?

Zložil Ant. Medved.

V vihravi dobi strastnih let
ponudil mi je kupo svet,
ko sem se tesno ž njim sprijaznil.
Prijel sem kupo sladko vnet
pokupil in izpraznil.

In zdaj? Kaj čaka me še tu?
Kam ubežim spoznanja zlu?
Vsa radost in gorest spomina
ležita mi na duše dnu
kot motna usednina.

Brez konca...

Zložil Ant. Medved.

In sodbe si navskriž gredo
brez sklepa zaželjenega,
iz misli nove misli vro,
in konca ni nobenega.

Ne čas, ne prostor za seboj
ne pred seboj ne vesta mej.
A kje, moj duh, je konec tvoj? —
Tam, kjer ne moreš več naprej.

Maloruske narodne pesmi in kolomejke.

Študija. — Spisal Bajda Kazak.

Najbogatejše narodno slovstvo imajo po izjavah veščakov Malorusi, ki se kosajo v bogastvu in lepoti narodnih pesmi s Srbi. „Narodna poezija Ukrajincev-Rusinov je najbogatejša v Evropi; odlikuje se po estetični vrednosti in pesniškem vzletu, po spretnosti izrazov in ima v sebi nekaj vnemajočega, veličastnega, silno nežnega, melanholičnega in slikovitega.“ Tako ocenjuje ukrajinsko narodno pesem Ljukšič¹⁾. „Takih poetičkih podob, takega poetičkega užitka, kakor ga dajejo ljubitelju narodne poezije n. pr. liriške pesmi maloruske, ki presegajo tudi srbske ženske pesmi, bomo pač iskali v naših slovenskih zaljubljenih zaman²⁾.“

Tu podamo čitateljem najprej splošni pregled narodnih pesmi, potem pa izpregovorimo obširnejše posebej o „kolomejkah“, izmed katerih priobčimo tudi več prevodov.

Maloruske narodne pesmi so zelo raznovrstne³⁾. V prvi vrsti nam je omeniti obredne in nabožne pesmi, ki izhajajo kakor naše slovenske še iz poganske dobe, a so dobile tekom časa več ali manj krščanskega značaja. K tem spadajo kolednice in ščedrivke. Koljadá pomeni v malorusčini božični praznik, zlasti drugi dan, prvotno pa je pomenjala beseda rojstvo solnca. Ščedrivke se pojo na ščedri večer, t. j. predvečer sv. Silvestra, sv. Bazilija in sv. treh kraljev.

Na mesto božanstev solnca, meseca, vetra, groma i. t. d. so stopili v krščanski dobi Kristus in razni svetniki. V teh pesmih prosi ljudstvo božjega blagoslova, zlasti za gospodarstvo. Mnoge ščedrivke nimajo često nič obrednega in nabožnega v sebi in opevajo ljubezen.

Dalje spadajo med obredne in nabožne pesmi vesnjanke (pomladne pesmi) ali gagilke (Galja, boginja pomladi). To so vesele pesmi, s katerimi so nekdanj pozdravljali prihod pomladi. Zdaj jih pojo dekleta na Veliko noč; petje spremljajo pa s plesom in igrami.

V vesnjankah se omenjajo tudi pomladna opravila na polju, oranje, sejanje i. dr.

V to vrsto pesmi spadajo nadalje kupaljske pesmi, ki so se pele nekdanj na letni praznik Kupala (boga solnca?), na čast solnčnega božanstva, 23. rožnika. „Ime Kupala izvajajo iz besede kopati, ker letne nebeške sile solnce, grom, blisk, dež, okopljejo zemljo in ji dajejo v čas praznika Kupala največjo rodečo moč¹⁾.“ Dandanes pojo kupaljske pesmi na predvečer sv. Ivana ob kresovih. Kakor prej navedene pesmi, opevajo tudi te često ljubezen in gospodarsko življenje.

Med obredne in nabožne pesni spadajo tudi obžinkove pesmi t. j. pesmi ob žetvi, ki opevajo ponajveč kmetško življenje.

Pogledovali so lesi,	Ženjice so požele
pogledovali so lesi,	z železnimi ga srpi,
kam so oves dejali?	z železnimi ga srpi,
	s prebelimi rokami.

Končno omenjamo med to vrsto pesmi tudi poganske pesmi, ki so se pa docela navzele krščanskega značaja in pa čisto krščanske pesmi (psalmi i. dr.)

V drugo vrsto narodnih pesmi spadajo zgodovinske in političke pesmi.

Zgodovinske pesni se dele v pesmi srednjega veka iz dobe pred knezi in za časa knezov, v kazaške in hajdamaške pesmi, v pesmi o novačenju in opanščini in pesmi o svobodi. Pesmi srednjega veka pojo o starih vojnih družinah, o njihovih knezih, o vojnih pohodih in grajenju gradišč in mest. Kazaške pesmi opevajo slavo kazakov in njihovih hetmanov, boje s Tatarji, Turki, Moskvičani (Velikorusi), Poljaki in Moldavci. Hajdamaške pesmi vsebujejo krvave punte in vstaje ubogega zatiranega ljudstva proti brezsrčni poljski šlahiti in židom. V pesmi o novačenju toži narod nad prisilno vojno dolžnostjo. V pesmih o panščini je izlil maloruski narod vse svoje gorje, ki ga je moral prestajati v krutem, nečloveškem tlačanstvu in podanstvu. Ko je pa slednjič prišla ura rešitve panščine, je svobodno zadihal tlačeni kmet in pel navdušene pesmi o svobodi.

V tretjo vrsto spadajo stanovske pesmi, izmed katerih so najlepše čumaške. Čumaki so bili vozniki in trgovci, ki so vozili z voli na Ukrajino od daljnega Črnega morja sol, ribe, sukno in druge domače potrebščine.

¹⁾ Ogljad ukrajinsko-ruskoj nar. poezij. F. Kolessa. Lvov. 1905. str. 181.

²⁾ Dr. K. Štrekelj, Slov. nar. pesni II. zv. 7. snopič XI.

³⁾ Sestavek o razdelitvi narodnih pesmi je posnet iz večine po že omenjeni knjigi: Ogljad ukr.-ruskoj nar. poezij.

¹⁾ Ogljad ukr.-r. nar. p. str. 24.

Dalje so pesmi burlakov; to so bili hlapci, najemniki, ljudje brez stalnega doma, ki so svojim gospodarjem lovili ribe po velikih rekah in na morju. K stanovskim pesmim spadajo tudi gospodarske pesmi, ki opevajo poljedelsko življenje. Kakor že omenjeno, spada v to vrsto pesmi tudi mnogo kolednic, ščedrivi, vesnjank, kupaljskih pesmi, pesmi ob žetvi in ob košnji.

Žalostila se,	ker ni skošena,
žalostila se	ker ni zložena
bedna je vdovica,	zelena otavica.

K stanovskim pesmim spadajo slednjič pesmi rokodelcev, katerih je pa le malo, ker so se meščani večinoma odtuževali rodnemu narodu.

Četrta vrsta obsega pesmi rodbinskega in zasebnega življenja.

Izmed rodbinskih pesmi so zelo znamenite svatovske pesmi, ki so polne starih, zelo dramatiških obredov. Dalje omenjamo zibelne pesmi, uspavanke, izmed katerih je nekaj sila starih.

Oj krasno jasno,	Solnčece zajde
oj krasno jasno,	pa zopet ono vzide,
koder solnčece hodi,	mati umre,
	že druge ne bode.
oj še krasnejše,	Če se tudi najde,
oj še krasnejše,	vendar ona ni rodna,
koder mamica hodi.	dasi objame,
	vendar mrzla ostane.

Kakor pri Slovencih in povsod, tako imajo tudi Malorusi izmed vseh pesmi največ ljubavnih, ki se odlikujejo zlasti po bogastvu, lepoti in različnosti vsebine. Pesmi o zakonskem življenju imajo Malorusi tudi polno. Zlasti žena je, ki toži nad težkim jarmom, nad vsiljenim zakonom, nad hudim možem, pijancem, nad kruto taščo i. t. d. Končno naj omenimo še povsod neizogibno mačeho.

V šesto vrsto spadajo slednjič takozvane potujoče pesmi-balade, ki so po vsebini skupne skoro vsem narodom evropskim in ki jih imamo tudi mi Slovenci (Rožlin in Verjanko, Lepa Vida). Nekaj primerov: Deva zastrupi nezvestega ljubimca, brat se poroči z lastno sestro, tašča zastrupi lastnega sina, hoteč zastrupiti nevesto, zapuščena deva se utopi i. t. d.

Še par besedi o maloruskem jeziku in glasbi. Maloruski jezik je zelo zvonk in mehak, kakor vstvarjen za poezijo, v nekem oziru še prikladnejši nego hrvaško-srbski. Nemški pesnik Bodensedt, ki je prevedel več kazaških in deklških pesmi (Die poetische Ukraine), piše o tem jeziku: „Ukrajinski jezik je najzvočnejši izmed vseh slovanskih.“ Rus Ljukšič pravi: „Jezik Ukrajincev-

Rusinov, ki žive sredi Slovanstva, se najbolj približuje velikoruskemu, vendar ga pa lahko ume vsak drugi Slovan; odlikuje se s harmonijo, lahkoto in je med vsemi z njim vzporejenimi jeziki najbolj sposoben za glasbo in petje.“

Pri Malorusih je petje res doma, ob vseh prilikah pojo. Peli so in pojo še stari „kobzarji“, „lirniki“, „dudarji“ in „banduristi“ s spremljevanjem narodnih glasbil od vasi do vasi stare dume, junaške pesni in kar je ljudstvu priljubljeno, pojo stari, pojo mladi, pojo doma pri domačem delu, zlasti po zimi, pojo na prostem, po ulicah, po polju, pojo zlasti na svatbah. Najrajši pa pojo, kakor povsod, dekleta in mladina, zraven pa igrajo narodne igre in plešejo narodne plese. Izmed pesmi, ki se pojo pri plesih, omenjamo poleg starih obrednih zlasti kazačka na Ukrajini in kolomejko v Galiciji.

* * *

V Galiciji so se izmed liriških pesmi dandanes najbolj razširile kolomejke¹⁾; te spadajo v razdel stanovskih pesmij in pesmi iz zasebnega in rodbinskega življenja.

„Kolomejke“, pravi Gnatjuk, „so kratke pesmi, ki se skladajo večinoma iz enega ali dveh kupletov (dvostihov) najrazličnejše vsebine: niti en pojav narodnega življenja ni v njih izpuščen, slednji nahaja v njih svoj odmev.“ Poleg dve ali štirivrstnih kolomejk se nahajajo pa tudi daljše, toda le bolj redko.

Kolomejke imajo strogo določen ritem in obliko. Posamni stih so redno 14 zložni, dobe se pa tudi 12—13 in 15—16 zložni. Sredi verza imajo kolomejke cezuro.

Oj sív kis /na pokis // ta stav ščebetati:
poradj meni, /pane brate, // de divčínu vzjati.

Oj sel kos na pokos (redico) in jel ščebetati:
Svetuj meni, gospod brate, kje devojkó vzeti.

Kolomejke so se take udomačile v Galiciji, da izpodrivajo bolj in bolj vse druge ritme; edinole še obrednim pesmim niso usilile svojega ritma; sicer pa je kolomejka po ruski Ukrajini še skoraj nepoznana po obliki, po imenu pa docela.

Število kolomejk je zelo veliko. Samo v Gnatjukovi zbirki jih je do 6000; v nji pa niso vmeščene niti vse do zdaj tiskane, mnogo jih je pa še nezapisanih. Dandanes izumirajo in se sila pozabljajo narodne pesmi med narodi, kolomejka pa se vedno bolj razcvita in širi. Malorusi ji obetajo še krasno bodočnost.

¹⁾ Volodimir Gnatjuk je izdal lani in letos v „Etnografičnem zbirniku“ v založništvu „Naukovogo tovaristva imeni Ševčenka“ v Lvovu v 2 zvezkih knjigo „Kolomijki“ str. XLIII + 259 + 315. Pojasnila o kolomejkah sem povzel večinoma iz pisateljevega obširnega predgovora. Pis.

Kolomejke so podobne ukrajinskim kazačkom, ki so navadno štirikitični in imajo skupno 32 zlogov, kolomejke pa le 28.

Oj dīvčino, bidu tvoriš,
čomu do mni ne govoriš?
Ne govorju taj ne budu,
škoda ljubku, tvogo trudu.

Na videz je podobna kolomejka slovaškim in poljskim krakovjakom, ki so pa daljši od nje in imajo drug ritem. Ločijo se tudi po vsebini; kolomejke se lahko pojejo povsod in vsekdar, krakovjaki pa ne, zakaj:

Niedobrą jest rzeczą krakowiaki śpiewać,
jednych można bawić, a drugih rozgniewać.

(Ni to dobro delo krakovjake pevat,
te se dá zabavat', druge pa razgnevat'.)

Krakovjakov imajo tudi Malorusi precejšnje število; vendar niso izvirni kakor kolomejke, ampak so nastali pod slovaškim in poljskim vplivom.

„Kolomejka obsega vse pojave človeškega življenja v vseh časih: njej ni nič tajnega; zato je v nji izražena radost in gorje, veselje in žalost; zato ona diha resnobo in šalo; zato je v nji humor, satira in ironija.“¹⁾

Slavni poljski pesnik Vacław z Oleska je spisal o kolomejkah sledečo zanimivo karakteristiko: „Kolomejke označuje kratkost: dva, štirje, redko kdaj več verzov; spretnost v sestavi, — v prvem verzu običajno kaka podoba iz obdajajoče narave, v drugem verzu čuvstvo, misel. Toda misleči Rusin izbere globlje, bistrumnejše in spretnejše svoje prispodobe nego Poljak. Redko se zgodi, da bi ne bil prvi verz v polni zvezi z drugim, v zvezi, ki zadene često z nedosežno globokostjo misel in čuvstvo. Skromnost je povsod verno ohranjena; veselost je redka, povsod se kaže neka otožnost, znamenje samote. Tako leži na kolomejkah, kakor sploh skoraj na vseh maloruskih pesmih neki žaloben, bojazljiv vzduh. Skoraj vse so zavite v megleno kopreno neke nedopovedne tesnobe, ki jim daje ono njim lastno nepojmljivo moč nad ljudskim srcem in oni čar, ki ga je mogoče samo čutiti, a ga ne moremo izraziti z besedami.“²⁾

Oj tuda sja lozi hiljat, kuda im pohilo;
tuda oči vgljadajut, kuda sercju milo.

(Oj tostran klonijo vrbe, kamor jih je nagnilo,
tja okó le pogleduje, kjer je srcu milo.)

Jakij listok zelenenkij, upade taj gnije,
jakij ljubko molodenjkij, ne po pravdi žije.

(Marsikateri zelen listek pade in segnije,
marsikateri mlad ljubimec nepošteno žije.)

Ruska naša kolomijka, hot ona dribojka,
ona mila a vse ščira — meni solodojka;
jak ja vozjmu kolomijki sjpivati — sjpivati,
zatužiš ti i zaplačeš, taj staneš dumati.

(Ruska naša kolomejka, dasi je le kratka,
ona mila je in verna — ona mi je sladka;
ako jamem kolomejke naše peti — peti,
vžalostiš se in zaplačeš, misli se budé ti.)

O lepoti in točnosti prispodob med obema stihoma ni, da bi govorili dalje. Kakor je maloruska narodna pesem bogata na teh, tako je polna tudi metafor in drugih pesniških podob, ki se rabijo le v pesmih, drugače pa ne. Le nekaj primerov: Sestra-žalibnicja (sestra-žalostnica); čuža-čuženicja (tuja-tujka); klen-derevo; troj-zilje (otrov-zelišče); (vinok-zelīnok (venec-zelenec); sadi-vinogradi (vrtovi-vinogradi); bil kaminj (bel kamen); droben doščik (dežek); bujni vitrove (silni vetrovi); šovkova trava (bagrena, žametna trava); tihij Dunáj (tiha Dunava); risni sljazonjki (goste solzice); milenjka-golubka sivenjka (mila golobica siva); službu služiti; radu raditi (posvetovati se); dumočku dumati (misel ljubo premišljati); bilj bilila (platno belila).

„Ako bi prelistali pazno katerokoli večjo zbirko ukrajinskih narodnih pesmi, Golovackega, Čubinjskega ali Grinčenka, bi lahko nabrali dobršen slovar takih poetiških izrazov, metafor ter davnejših in novejših besednih oblik, ki tvorijo visoko razvit poetiški jezik, poseben pesniški zaklad ukrajinske narodne poezije.“¹⁾

„Kdor hoče lepo pisati, kdor se hoče naučiti sloga, iz katerega ni mogoče izpustiti niti besedice in mu ni treba tudi dodajati nobene, se mora učiti kolomejke na pamet“, piše Gnatjuk.²⁾

Malorus živi v tesni zvezi z naravo; ž njo se pogovarja, nji toži svojo bol, ž njo se veseli. Ni je skoraj dobiti pesmi, v kateri bi ne bila omenjena narava. „Poglejmo katerokoli ljudsko pesem, povsod se srečujemo najprej z živo naravo, ali vsaj z malim obrazcem iz nje, in šele potem sledi misel, prava vsebina pesmi. — — — Priroda je prastara tovarišica in bogata dobrotnica našega preprostega ljudstva in zato se udeležuje ne samo njegovega realnega ampak tudi idealnega življenja in mu javlja svojo radost — tugo — nado — — — Beremo celo tuintam v dumah, da se obrača junak k naravi kakor k Bogu z molitvijo za milostno gotovo pomoč ter razkrije svoje največje tajnosti:

„Spovidajte sja vse miloserdnomu Bogu,
Čornomu morju. — — —“

Izmed rastlin se srečujemo v dumah in sploh v pesmih najčešče z javorjem (katerega so smatrali

¹⁾ Kolomijki str. XVIII.

²⁾ Vacław z Oleska, Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego we Lwowie 1833 str. XL.

¹⁾ Ogljad ukr. — r. nar. poezii str. 168—169.

²⁾ Deščo pro ruski Bilini i dumi, Mih. Pačovskij u Ljvovi 1893 str. 19.

v davnini za drevo življenja), z dobom (simbolom moči, kremenitosti), s kalino (simbol ljubezni, zvestobe) in drugimi.

Kakor vse pesmi, tako pojo tudi kolomejke, zraven pa se pleše narodni ples, ki se tudi imenuje kolomejka. Mimogrede bodi omenjeno, da uživa ta ples vsled svoje izvirnosti in lepote toliko priznanja in priljubljenosti, da je uveden že v plesni venček višjih krogov.

Nema tancju na vsim sviťi, jak ta kolomijka,
vona dušu virivaje iz mogo serdejka;
jak zagraju, zasjpivaju, tuga izčezaje,
bo to naša kolomijka taku silu maje.

(Ni ga plesa na vsem svetu, kot je kolomejka,
ona dušo iztrguje iz srca mojega;
ako zaigram, zapojem, tuga mi izginja,
ker ta naša kolomejka toliko moč ima.)

Kaj pa napevi maloruskih pesmi sploh in še posebej kolomejk?

„V naših narodnih pesmih so besede in spev v tesni zvezi med seboj: krasoti in bogastvu ukrajinskih melodij se divijo ne samo rojaki ampak tudi tujci. Govoreč o melodiji ukrajinskih narodnih pesmi naj omenim sledeče: Ako bi nam kdo zaigral ne vem koliko melodij, takoj spoznamo ukrajinsko melodijo in jo izločimo izmed tisočev drugih melodij; tako svojerodna, izvirna je, tako značilna; spoznamo jo kakor kakega soseda in sorodnika med mnogobrojnim številom naroda. — — — Ukrajinsko-ruska narodna glasba ima vse lastnosti povsem samostojnega glasbenega sloga — ritma, ki se je razvil v pradavnih časih, dolgo pred razvojem sedanje zahodno-evropske glasbe.“¹⁾

Lepa je sledeča karakteristika melodij v kolomejkah: „Ako se mudimo le pri melodijah, pazimo v njih svet docela razvitih čuvstev. Kako razno-ličen je značaj teh melodij! V tej se nam zdi, da vidimo vitko zraslega gorjana, ki sredi žvižga vetra in bučanja burje vriska z gore v goro; v drugi spet nekaj šumi, kakor da bi valovile njene rime naglo s šumom Dnistra ali Buga; tu, kakor da bi zapazili okajene obraze, na katere meče v nizki koči razpaljeno gorivo iskreči blesk; tam se nam dozdeva, kakor da nekaj v gaju vzdihuje; tam spet se razlega na prostem polju glas prostosti; v drugih slednjič

¹⁾ Pogljad ukr.-rus. nar. poeziji str. 171.

čutimo, kakor da bi truma mož z mogočnimi glasovi oznanjala svoje skrbi in tuge.“¹⁾

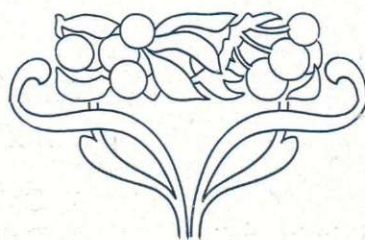
Število melodij kolomejk je zelo veliko. Gnatjuk piše: „Zanimivo je to, da so melodije kolomejk kljub taki enostavnosti kolomejškega ritma nenavadno raznovrstne in mnogoštevilne ter jih je ne samo na desetine, ampak na stotine. V zbirki pesmi Ivana Kolessa, je zapisanih samo v eni vasi 41 kolomejških melodij. Ako bi jih tako vestno zapisovali v vsakem okraju, bi se jih gotovo nabralo mnogo stotin.“

* * *

Gnatjuk je sestavil svojo zbirko kolomejk zelo praktično, naravnost mehanično, kakor pravi sam. S tem je hotel doseči, da bi bila dostopna najširšim krogom. To delo je zahtevalo mnogo truda. Kako je zbirka sestavljena in razdeljena, bomo razvideli iz nadaljnjega spisa, za zdaj le par primerov. Vse kolomejke, v katerih se poje o raznih narodih ali plemenih, so zbrane vkup v eno poglavje. Najprej so uvrščena ukrajinska plemena: a) Rusini, b) Podoljci, Podgorci, c) Kolomijci, č) Huculi, d) Bojki; za temi sledé poljska plemena: Poljaki, Ljahi, Mazuri, in končno drugi narodi: Moravci, židje, cigani, Nemci, Švabi, Vlahi, Armenci, Mažari, Italijani, Turki in Tatarji.

V drugem poglavju so razvrščene kolomejke po krajih, ki so omenjeni v njih, po rekah, gorah, mestih in vaseh. V tretjem poglavju so zbrane po imenih, moških posebej, ženskih posebej, nazadnje so uvrščene pa one kolomejke, v katerih so moška in ženska imena vkup i. t. d. Pri vsaki posamezni kolomejki je tudi pripomnjeno, kdo jo je zapisal, oziroma iz katere zbirke je vzeta in navadno tudi, kje je bila zapisana. Mesto celih inačic je pisatelj pod kolomejko pripisal navadno samo one besede, ki se ne strinjajo z objavljeno. Prihodnjič torej objavimo vrsto prevodov kolomejk po posameznih poglavjih; vendar se ne bomo mogli pri tem ozirati toliko na dovršenost prevodov, zlasti gledé rim, marveč nam je več do tega, da podamo kolikor le mogoče verne, dobessedne prevode in ohranimo kar se dá lepoto originalov, s čimer bo gotovo tudi čitateljem ustrezno. (Dalje).

¹⁾ Waclaw z Oleska str. XL.

Kamjenjec in Hotin.

Potopisna črtica. — Spisal L. Lenart.

1. „Iz neme cele v živi svet.“

Izleti na Rusko niso za Slovence že ničesar nenavadnega več. — Tega vleče tja, kjer vlada „Kavkaz mogočni, zemlji car surovi“, oni se raje zaleti v matjuško Moskvo ali pa v carski St. Peterburg, tretji preleti v železničnem vozu kot v okamžiku celo ogromno Rusijo in opisuje v bolj ali manj spretni obliki svoje vtiske in nazore. Vkljub temu upam, da mi bodo bravci „Dom in Sveta“ oprostili, ako se tudi jaz „v trop, ki se poti in trudi, vriniti želim“ ter jim za sedaj opišem svoj prvi izlet na rusko Podolje in Besarabijo, zlasti v mestu Kamjenjec in Hotin.

Bilo je v resnici poetiško jutro mojega odhoda. Meni se je tako priljubilo Podolje s svojimi razleglimi polji in tihimi vasi, da mi še sedaj večkrat lete misli nanj. Ko sem se pogreznil v to brezkraino planjavo, sem se globoko oddehnil in otresel vseh neprijetnih spominov in vtiskov, vesel, da sem se odtegnil za nekaj časa malenkostnim razmeram in dušičnemu ozračju naše domovine, da se tu pozdravim in odpočijem.

„Za Tarnopolom je konec našega sveta“, rekla mi je neka Španjolka, guvernankamlade kneginje, ko smo odhajali iz Lvova. „Kaj je pa potem?“, vprašam. „Potem se začne nov svet, kjer ni nobenih sledov civilizacije več.“ „Toda v vsakem slučaju tudi tam ne more biti slabo, drugače bi se vi vsi, ki ste že bili na Podolju, ne veselili tako tega popotovanja“, sem odvrnil.

Do Tarnopola smo se res vozili, kakor se človek sploh vozi po železnici; bila je kneginja Sapiežanka, njeni štirje otroci, tri hčere in en deček, najstarejša hči je imela devetnajst, najmlajša pa trinajst let, a deček šestnajst, dalje nekaj domačih oseb, učiteljic in guvernank in jaz — tujec. Peljali smo

se na njihov grad Bilče Zlato na avstrijskem Podolju, ne daleč od ruske meje. Vozili smo se v vozu prvega razreda in imeli na razpolago cel voz. V Galiciji se človek kmalu naveliča gledati skozi okno vlaka in ako nima nobenega razgovora in zabave, potem sedi ure za uro nepremično na klopi in gleda pred sebe na tla, njegov sosed vis-a-vis pa ravno tako. Toda mi smo imeli razgovora in zabave, preje preveč kot premalo. Mladina je bila dobre volje do razposajenosti, veseleč se, da pride iz modernega mesta kmalu vun — vun na nepregledno Podolje.

V Tarnopolu smo morali prestopiti na lokalno železnico in s tem se je naše življenje — ne pa

VELIKONOČNI POZDRAV IZ KAMJENJCA PODOLJSKEGA.

(Župna cerkev v Kamjenjcu).

dobra volja — popolnoma izpremenilo. Prvega razreda seveda ni bilo več, a saj smo bili tudi z drugimi več kot zadovoljni. Razsvetljen je bil voz jako slabo in kmalo nam je še ta borna lučica ugasnila. Vprašali smo sprevodnika, kaj to pomeni, in on nam je odgovoril popolnoma ravnodušno: „Zmanjkalo je olja.“ K sreči smo imeli za ta slučaj še lampice s seboj in razsvetlili smo z njimi voz. Vozili

smo se zelo počasi; saj se je nekoč na tej progi prigodil sledeči slučaj: Med drugimi popotniki se je vozil neki Jud, ki je imel s seboj v živinskem vozu dva vola. Med potjo je voloma postalo dolgčas, vrata so se slabo zapirala in tako sta vola, ne meneč se za vse stroge železniške predpise, ko je bil vlak v polnem tiru, izstopila ter se šla izprehajati v bližnji gozd. Jud je to prvi zagledal in se je pričel dreti na vse grlo. Na njegovo kričanje je vlakov voditelj takoj ustavil vlak, usmiljeni sopotniki so šli Judu pomagat loviti vola in, ko so ju ujeli in zaprli v voz, zapihal je spet vlak in jo potegnil dalje.

Vozili smo se od 2. ure popoldne do 1. ure po polnoči in izstopili na postaji *Jezieryny*. Vlak jo je cizal še par postaj dalje in se slednjič izgubil v ravnini pri majhni postajici *Ivanjepuste*, kakor da bi se pogreznil v zemljo in bi bil od tu naprej zaplankan svet. Ne daleč odtod se razteza ruska meja in onstran meje se razgrinja ena največjih in najrodovitnejših ruskih gubernij — *Podoljska* z glavnim mestom *Kamjenec*, ki leži v ravni črti od *Ivanjepustega* ne daleč onstran meje. Toda to pokrajinsko glavno mesto, ki šteje do 60.000 ljudi, nima nobene železnice in kdor hoče priti vanj, se mora od najbližje ruske železnične postaje voziti cel dan z judovskim voznikom. Plača se takemu „fijakerju“ za celodnevno vožnjo resda samo rubelj (1 gld. 26 kr.), popotnik pa dobi lahko poleg drugih neprijetnosti pri njem tudi neke zverinice, katerih se potem ni lahko iznebiti.

Vprašal sem neko osebo, zakaj ne naredo iz te zanikarne lokalne cize popolne železnice in je ne potegnejo čez mejo do *Kamjenca* in ne zvežejo dalje z rusko železnično mrežo? Odgovorilo se mi je, da obstoji ta načrt pri merodajnih krogih že dolgo let, toda napoti so velike politiške težave. Na avstrijski strani stoji čisto na ruski meji mestece *Skala*, kjer ima grof *Goluchowski* svoja dedna posestva, na neki drugi točki ima pa na ruski strani pri avstrijski meji neki ruski mogočnej svoje posestvo. Seveda bi hotel *Goluchowski*, da bi šla nova železnica skozi njegovo posestvo in dotična ruska glava bi jo pa hotela imeti pri sebi. Ker se na ta način avstrijska in ruska diplomacija nikdar ne moreta zediniti, je naravna posledica vsega, da je krasno in rodovito avstrijsko in rusko *Podolje* in veliko stolno mesto *Kamjenec* brez železnične zveze.

Na postaji *Jezieryny* so nas že pričakovali vozovi iz *Bilča* in grajski služabniki, prijeli vsakega, ko je stopil iz voza, zavili v topel, obširen kožuh, posadili v zaprto kočijo po dva in dva in potem smo oddrdrali od postaje v gluho mesečno noč. Najprej so drdrale kočije druga za drugo čez dolgo rusinsko vas, ki je morala biti po vtisku svoje zuna-

njosti močno požidovljena, potem dolgo časa po široki, z zmrzlim snegom pokriti ravnini, nato smo preleteli kot blisk manjšo vas, ki je pa še vseeno morala imeti nekaj stotin prebivalcev, potem smo se peljali spet dalje po zmrzlem snegu sredi gluhe, mrtve ravnine. Naenkrat se začne pot spuščati nekoliko navzdol, v mesečnem svitu zagledamo črn dimnik velike žganjarne, ž njo se pričenjajo grajska gospodarska poslopja in ne več daleč zagledamo razsvetljena okna graščine *Bilče Zlato*. Vrata se odpro, cela četa služabnikov in služkinj se vsuje iz graščine, odpira kočije, pomaga izstopati in kmalu potem že sedimo vsi v obednici pri kipečem čaju.

Izpustim dneve in tedne, katere sem preživel v *Bilču Zlatem* in se vrnem k začetku svojega pripovedovanja, to je k onemu poetičnemu rožnemu jutru, ko sem spet sedel na voz in se iz *Bilča* na avstrijskem *Podolju* odpravljal na izlet čez rusko mejo v *Kamjenec podoljski*.

Jutro je bilo hladno in čisto, samo sneg pod menoj in nebo nad glavo, nobene ovire očesu, nobene pregraje srcu, nobenega življenja nikjer. Vas je bila še popolnoma mrtva in v gradu je življenje še spalo; mislil sem, da bom odrinil popolnoma tiho in neopaženo. Toda varal sem se in ne neprijetno. Ko sem pozajtrkoval in tekel k vozu, ki me je že čakal pred graščino, da bi sedel nanj, zagledal sem kneginjo, ki je stala pri vozu in me pričakovala.

„Kaj, samo tako-le oblečeni hočete na pot?“ reče, ko me zagleda.

„Topleje se obleči je pač nemogoče“, odvrnem ter ji pokažem notranje svojega kožuha.

„Ej, vi še ne poznate naše zime“, odvrne ona — „Jakim, skoči v mojo sobo po kožuh!“

Jakim skoči in se za trenotek vrne in prinese velik, krasen kožuh iz ne vem kakšne severne zverine. Jaz sedem na voz in se zapnem v svoj kožuh, po vrhu se zavijem še v novo prineseni kožuh, da komaj vidim vun, po nogah mi vržejo še neko kosmato kožuhovino in dobro potisnejo v voz. Nato da kneginja še neki, meni nerazumljiv znak služkinji *Stasji*, ki se je prikazala na pragu:

„*Stasja!*“

Stasja pristopi molče, v rokah je imela precejšen zavitek. Kneginja ga ji vzame in vtakne pod moj sedež.

„Nepotrebne ženske skrbi!“ — mislim si jaz — „da bi le že odšli.“ Toda opazili so me še drugi.

Naenkrat opazim, da se odpira okno v prvem nadstropju in skozi njega se prikažejo obilni črni lasje in drobno lice naše španske guvernante:

„*Un feliz viaje!*“

„Hasta mas ver!“

Za hrbtom slišim lahen šum stopinj, obrnem se nazaj, za menoj stoji moj ljubi deček, mladi knez Pavel, oblečen v krvavordečo ponočno suknjo in v topel kožuh po nji. Z eno roko si mane zaspane oči, drugo mi pa ponuja v pozdrav:

„Srečno pot!“

„Srečno pot, Pavelček! Pozdravi se!“

Ubogi deček je hotel z menoj, toda zadnji dan se je prehladil in dobil nahod in z nahodom se mladi knez ne more spuščati na pot. Torej sem šel sam.

„Pojdi v sobo, Pavelček, da se ne prehladiš še bolj“, veli mu mati.

Pavel uboga, toda očevidno ne posebno rad in s praga se ozre še enkrat z dolgim pogledom na voz.

„Z Bogom, Pavelček!“

Ko se obrnem nazaj, vidim, da že stoji v oknu prvega nadstropja fotografski aparat, črni lasje španske guvernante se razgrinjajo nad njim, za njim pa zagledam drobno, smejoče se lice „knežičke“ Jadzie.

„Nikefor, poženi!“

Moj voznik, kozak Nikefor, ki je bil že nepotrpežljiv, požene, a bilo je prepozno. Aparat me je bil že ujel.

2. „Povsod se mi nov svet odpre!“

Podolje je tako enolično. Ura za uro poteka vožnja in vedno isti pogled — polje, semtertje majhni gozdi ali kakšna rusinska vas s poljskim dvorom. In vendar se mi zdi taka vožnja tako zanimiva, očarujoča. Med gorami je vse tako tesno, človek se boji, da ne bi mu zmanjkalo zraka, ali da ne bi bil za goro svet zaplankan. A tu srkaš zrak s polnimi prsi, meriš svobodno s pogledom nebo in zemljo in ni ga človeka, ki bi prekrizal tvojo pot.

Nekaj časa mi je okolica še nekoliko znana. Od daleč zagledam na lepi višini velik, pogorel in le deloma obnovljen grad, lastnina nekega poljskega fevdalnega plemenitaša, ki je bil večkrat pri nas na obiskih. On je vdovec, preprost in jako simpatičen mož in ima dva sina, prekrasna dečka, s katerima smo se večkrat zabavali. Starejši hodi na vseučilišče, mlajši pa še na gimnazijo. Oče se ni rodil v teh razmerah, v katerih živi sedaj. Kot dijak je bil reven, jako reven. Ker ni imel s čim študirati na vseučilišču, šel je po dovršeni gimnaziji k pošti. Nato se je oženil, dobil dva otroka, potem mu je obolela žena na jetiki in prišel je v največjo revščino. Kar zvé, da stanuje v Parizu neka gospa, ki se ravno tako piše, kakor on, in revni poštni uradnik ji piše

in jo prosi, naj mu z ozirom, da se oba enako pišeta, pomaga v njegovi bedi. Gospa iz Pariza mu res odgovori, pošlje mu precejšno vsoto in se natančneje informira o njegovem stanju. Dotična gospa je bila že jako stara in ni imela nobenih bližnjih sorodnikov. Zato je zapustila vse svoje premoženje in fevdalno veleposestvo revnemu poštnemu uradniku. On je nato izstopil iz službe in šel v svoj grad. Judje so ga sicer zapeljali v nekatera podjetja, pri katerih so mu izpulili precej premoženja, požar pa mu je uničil grad, toda ostal je še vedno eden velikih gospodov vzhodne Galicije.

Toda midva se ne peljeva po večji poti, ki pelje skozi vas in mimo gradu dalje, ampak jo zavijeva na stransko pot, ki pelje po ovinku okoli gradu spet na glavno cesto. Rusini imajo sedaj veliki teden in srečavale bi naju vedno trume, hiteče iz cerkve. Bolje, da se ogneva. A nikar ne mislite, da je pot, po kateri se voziva, podobna našim trdim cestam! Pri nas bi to, kar se tu imenuje menda okrajna cesta, imenovali kolovozna pot, ki pelje med dvema njivama, ali pa po kateri se spravljajo drva iz gozda domov. V času, ko sem tu potoval, je bil paša tega okraja neki grof Borkovski, ki je zdaj že umrl. Pred nekaj tedni, ko se je raznesel glas o njegovi smrti, se je zbral poljski klub na Dunaju, predsednik Abrahamovič je govoril o velikih zaslugah grofa Borkovskega za okraj borščovski in vsi poslanci so v znak žalosti vstali s sedežev. Toda doma, v vzhodni Galiciji, gotovo nobeden prebivalec borščovskega okraja ni ničesar vedel o teh zaslugah in vsem je gotovo odleglo, ko so zvedeli, da ga ni več, ker so bili prepričani, da je s tem padla glavna ovira gospodarskemu razvoju Borščova.

Tako se voziva dalje, vedno dalje po razbitih potih, med razleglimi, deloma še s snegom pokritimi njivami. Semtertje je polje razdeljeno na majhne njivice . . . To je lastnina kmetov; večinoma so pa njive obširne, kakor daleč nese oko, brez meje in brez izpremembe . . . To je polje graščakov. Istotako so vsi gozdi in pašniki izključna lastnina graščakov. Torej ni čudno, da kmet tu ne more živeti in se v četah izseljuje v Ameriko in drugam. Gospodarski položaj Galicije je neznosen, ljudstvo večinoma strada in se izseljuje. Po mestih je velika draginja, da uradnik ne more shajati s svojo pičlo plačo, trgovina je vsa v židovskih rokah, graščaki propadajo morda med vsemi stanovi v Galiciji še najbolj in po vzhodni Galiciji se nahaja že večina večjih posestev v rokah židov. Kmet je neveden in zelo reven, dela in strada. A tudi med Židi ne vlada povsod bogastvo. Morda se najdejo ravno med židovskim proletarijatom po mestih največja

revščina in ravno Židje se sele iz Galicije najbolj. O Galiciji se torej ne more reči, da tam izžema en narod drugega, n. pr. Žid in šlahčič kmeta in meščana, ampak v nji vlada splošna ekonomična kriza, ki ima svoje vzroke deloma v napakah posameznih oseb in stanov, večinoma pa v splošnem zemljepisnem in zgodovinskem položaju. Gotovo ni dobro, ako ima eden toliko sveta, drugi pa tako malo. Toda če bi se vsa veleposestva razdelila med kmete, bi se kmetom odpomoglo samo za trenotek ali še za trenutek ne, obenem bi pa jako padla splošna kultura kraja, ker bi kmet brez dvoma obdeloval zemljo slabše kot graščak. Ako bi se v Galiciji popolnoma reformirala administracija, dvignila izobrazba ljudstva, polagoma razdelila posestva med kmete, bi se s tem položaj brez dvoma izboljšal, toda normalen bi ne postal. Nenormalnost obstoji v tem, da so se deli poljskega kraljestva pri delitvi mehanično odtrgali od njegove organske celote. Galicija ne more s svojimi poljskimi pridelki več preživiti svojega prebivalstva, je torej preobljudena. Dalje nima kam izvažati svojih pridelkov, ker meja na Rusko ji je zaprta in Rusija sama je kmetijska država, istotako na jugu Ogrska. Taka velika dežela kot je Galicija, ima torej odprto edino pot proti Dunaju, kamor bi mogla prodajati svoje pridelke, ki bi ji preostajali in odkoder bi zamogla dobivati izdelke, katerih bi potrebovala. Tu so pa s tarifi Severne železnice vedno lahko naredili tako, da je Galicija morala prodajati in kupovati, kakor so drugi hoteli. Galicija bi se dvignila samo v slučaju, če bi ji bila popolnoma odprta pot na Rusko. V tem slučaju bi se lahko v Galiciji dvignila obrt, da bi imelo prebivalstvo zaslužka, in izdelki bi se prodajali na Rusko. Dokler ima pa rusko mejo zaprto, more samo životariti.

Tako in podobno sem mislil, ko sem se, zavrit v svoj kočuh, pomikal počasi po slabih poljskih potih proti ruski meji. Moj kozak je bil star, zanesljiv človek in bil sem popolnoma brez skrbi. Na potnem listu sem imel, da sem lastnik vasi Miškov v Galiciji in grem na Rusko v kupčijskih zadevah. Ako bi hotel namreč na svoje ime dobiti potni list, bi moral napisati na ministrstvo notranjih zadev, (oddelek tujih veroizpovedanj), prošnjo, da mi dovolijo potovati in navesti natančno vzrok in namen potovanja in mesta, katera hočem obiskati. Treba bi bilo dolgo čakati in kdo vé, če bi prišlo dovoljenje. Tako pa nisem imel nobene težave. Kneginja je naročila nekemu Židu, naj gre k okrajnemu glavarju in preskrbi dva potna lista na to in to ime in zadeva je bila končana. Toda s čim naj na Ruskem kupčujem? — Doma so me naučili, naj postanem konjski kupec in jaz sem hotel za čas

svojega potovanja prevzeti to vlogo, dasiravno se na konjsko kupčijo razumem kot zajec na boben. Toda pozneje je prišlo drugače.

Bližalo se je poldne in pred menoj je stala vas Mihajlovka, kjer sem mislil narediti prvo postajo v samostanu pri očetih bazilijancih. Rusi, pravoslavni in zedinjeni, imajo namreč samo en samostanski red — bazilijance, katere je ustanovil veliki cerkveni učitelj sv. Bazilij. Med zedinjenimi bazilijanci v Galiciji je v drugi polovici preteklega stoletja samostanska disciplina jako opešala, red je propadal in bi bil polagoma popolnoma propadel in zaspal, ako bi se o pravem času ne izvršila reforma s pomočjo očetov jezuitov. Jezuitje so jim dali svojega provinciala, svojega učitelja novincev in predstojnike posameznih hiš, reformirali so pravila, uvedli novega duha in samostanski red, in, ko so svojo nalogo dovršili, jeli so se spet odstranjevati. Duh in življenje reformiranih bazilijancev je torej jako podobno jezuitskemu in jaz sem se, kjer sem imel priložnost, rad zatekel k njim in se čutil pri njih nekako domačega sredi tega popolnoma tujega sveta. Seveda drugo vprašanje je, če se bo njihova reforma držala. — Name je napravilo vtis, da je jezuitska reforma starodavnega kontemplativnega reda nekaj tako umetnega in nenaravnega, da bo imela težko trajen obstanek. Naj bi se raje reformiral red v prvotnem kontemplativnem duhu, za nove potrebe naj bi se pa ustanovil nov red v duhu jezuitsko-aktivnem. Seveda bi se pri tem moralo opustiti načelo, da ima vzhodna cerkev samo en red — bazilijanski.

V samostanski cerkvi je še trajalo opravilo, ko sem prišel; moral sem torej čakati še precej časa. Konje sem dal v hlev, kozak si je kmalu poiskal znancev in jaz sem šel v cerkev na rusinske cerkvene obrede velikega tedna. V samostanu sem bil sprejet z največjo ljubeznivostjo in ko smo odobedovali in enega konja podkovali, odpravil sem se dalje. Takoj, ko sem prišel, svetoval mi je neki pater, naj na Ruskem opustim konjsko kupčijo, ker se nanjo premalo razumem in ker bi me radi vojne morda še smatrali za kakšnega japonskega ogleduha. Naj rajši rečem, da kupčujem z astrahansko kožuhovino za kučme. Pred odhodom mi je pa svetoval p. Lomnicki, ki je sam že velikokrat preoblečen potoval po Ruskem in misijonaril med skrivnimi zedinjenci po Holmskem, da bo najbolje, ako rečem, da smo sezidali na našem posestvu rusko cerkev in grem za njo nakupit v Kamjenjec pristnih ruskih svetih podob in zastav. Prvič je bilo to popolnoma resnično, ker smo v neki vasi med Bilčem in Miškovom res ravno dozidali rusinsko-unijatsko cerkev, dalje je bil to predmet, na katerega sem se nekaj razumel, ki je Rusom ugajal, da me niso več po-

vpraševali, Jude pa takoj odbil, da so me pustili pri miru. Tako se poslovim od prijaznih bazilijancev in od njihovega romantičnega lesenega samostana, ki leži popolnoma skrit v gozdu, proč od vasi, in se odpeljem dalje po cesti proti ruski meji pri Okopih sv. Trojice. Seveda bi od Bilča ne imel tako daleč do ruske meje, ako bi šel naravnost. Toda hotel sem mimogrede obiskati bazilijance in hotel sem čez mejo pri Okopih sv. Trojice in potem po veliki cesti v Kamjenjec.

Okope svete Trojice je najprej napravil poljski kralj Jan III. Sobieski. Kakor že ime pove, so bili to vojaški okopi, kjer se je utrdil kralj s svojo vojsko, da bi odtod opazoval gibanja Turkov in jim pri priliki odvzel Kamjenjec. Stanislav Jablonovski, veliki hetman poljski, je spoznal, da je to mesto, ki leži med dvema rekama, jako ugodno za tabor in sklenil se je l. 1692 še bolj utrditi. Celih šest tednov je vse vojaštvo nasipavalo zemljo in delalo okope, dasiravno so jih med tem neprenehoma napadali Turki. Načelnik posadke, Jakob Kalinovski, je odtod neprenehoma napadal Turke, ujel mnogo Turkov in jih prisilil, da so se umeknili iz Kamjenjca in iz celega Podolja. Za časov delitve poljskega kraljestva, se je oddelek konfederatov polastil Okopov in se za njimi junaško branil. Raje so našli smrt pod razvalinami starodavne cerkvice, kot da bi se podali Rusom. Avstrijska vlada je utrdbe deloma odpravila, deloma se pa nahajajo v popolnoma zapuščenem stanju.

Ne daleč od Okopov sv. Trojice se nahaja ruska meja. Avstrijo deli od Rusije tu reka Dnjester. Na eni strani reke se nahajajo avstrijski graničarji, na drugi pa ruski, čez reko drži širok most in vsaka stranka hodi do srede mostu. Na avstrijski strani se ne brigajo za osebe nič, pač pa za konje, na ruski ne pogledajo konja, ampak vprašajo samo po potnem listu osebe. Konji in žganje, to je namreč na Ruskem veliko bolj dobro in poceni kot v Avstriji. Radi tega je treba plačati na meji od tega visoko colnino, da se ne more preveč uvažati tega blaga čez mejo. Kdor hoče torej s konji iz Avstrije na Rusko, njemu popišejo na avstrijski meji natančno konje in vrniti se mora ravno tam in z ravno istimi konji nazaj. Drugače bi namreč lahko kdo s slabimi konji šel čez mejo, jih zamenjal za boljše in se z

boljšimi vrnil nazaj in delal s tako kupčijo velikanski dobiček. — Pripeljemo se torej do meje, graničarji pridejo iz hišice, ogledujejo konje od vseh strani in eden vpraša: „Čegavi so ti konji?“

„Moji“, odgovorim ponosno.

„Koliko let imajo?“ vpraša dalje.

Meni je postalo toplo, kajti nisem imel pojma, koliko let more imeti približno konj. Odgovorim torej na slepo srečo: „Približno po dvajset let.“

Medtem so šli v hišico nazaj, napisali konjski protokol in tudi mene povabili, naj vstopim v hišico, da se podpišem. Njihov načelnik je protokol čital: „Konji stari po dvajset.“ — „Hm, hm“, — pričel je zmajevati, „ti konji po dvajset let?“ Moj kozak Nikefor je to slišal in je mislil, da se hoče graničar

FOT. L. LENART.

HIŠA NA RUSKEM PODOLJU.

norčevati iz konj, v katere je bil on zaljubljen iz cele duše in je jezno zakričal: „Kaj pravite! Ti konji imajo po dvajset let? Še po štiri leta nimajo!“ Jaz sem izprevidel, da sem nerodno povedal in sem odvrnil: „Vprašajte raje kozaka, on se bolje razume na konje.“

Nato so mi naredili potrdilo, da sem šel čez mejo s takimi in takimi konji, jaz sem sedel na voz in velel pognati čez most na Rusko. Na drugi strani mostu sem moral stopiti v rusko stražnico, kjer so mi ruski graničarji pregledali kovčeg, potrdili potni list in nato odpustili. Jaz sem sedel spet na voz, kozak je pognal konje in drčala sva po široki, jako široki cesti po ruskem Podolju proti mestu Kamjenjec Podoljski.

(Dalje.)

Jaz.

Zložil Ant. Medved.

Kaj sem jaz in kak sem jaz?
Mar želite, da povem?
Mnogokaj vam moj obraz
sam pove, četudi nem.

Čelo krije mi oblak,
razorava senca gub.
V usta mi je vtisnil znak
trpke žalosti poljub.

Mojega pogleda žar
sije izpod čela vnet,
kakor prosil bi: Nikar
ne bojuj se, ljuti svet!

Kretnje moje brez miru,
vranječrnih las nered,
vse ciganskega rodu
kaže ne predavno sled.

Rajši hodim v gozd in vas
nego med gosposki svet,
slušam strun in prsi glas
ves raztajan, ves zavzet.

Ljubim deklic prosti raj,
v čislih starcev zbor imam.
Selim se iz kraja v kraj,
v družbi glumen, resen sam.

Sanjam ob potocih rad,
v hladu temnih jelš in vrb,
kjer v pozabnosti prepad
pahnem vso življensko skrb.

Verno ljubico imam,
brez mesa je, las in zob,
a je živa kakor plam
in hitreja kot golob.

To sem jaz in tak sem jaz.
Ljubi me le majhen krog.
Vsem se kažem vsaki čas,
kakor me je vstvaril Bog.

Misel ljubica je ta;
ž njo se razgovarjam nem,
ž njo bi rad prodrl do dna
srcem vsem in vsem stvarjem.

Časih mi — zakaj, ne vem —
vse srce zavalovi,
hrepenenje po nečem
roso dahne mi v oči.

Morebiti sodi kdo,
da sem tuje vrste ptič,
a ne menim se za to
in mu ne zamerim nič.

Ljubim vse, mrzim samo
tolste samopridnike,
ljud s povešeno glavo,
glumpce in nekidnike¹⁾.

¹⁾ Ljudje, ki niso za nobeno rabo. (Pod Šmarno goro.)

Klevetnikom.

Zložil Ant. Medved.

V življenji tolikrat vas srečam
in stopam mimo vas neplah,
še pesem svojo vam posvečam,
prijatelji klevet in zdrah.

O, ne zameri, muza moja!
Potihnil mól je sladkih ur,
a liri zvočni ni pokoja,
iz nje mogočni sili dôr.

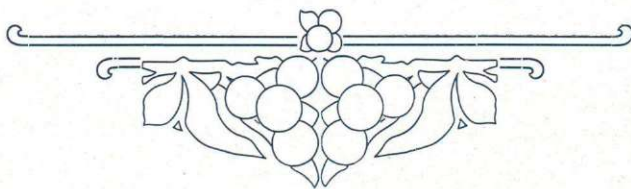
Kdor je občutil kdaj ljubezen,
ki je ne zmaga sama smrt,
vihar mu ni zanesel jezen,
on je občutil tudi črt.

In duša, ni li kakor zemlja?
Zdaj vir srebrn iz nje šumlja,
zdaj iz globokega ji temlja
go reča lava prasketa.

O majniku nas slavec čara,
ko v pesmih toži mehko bol,
a čara tudi nas Njagara,
ko z gromom stresa breg in dol.

Na tihem me je večkrat mučil,
klevetniki, jezika bič,
a tudi marsikaj naučil,
poboljšal manj, osrečil nič.

Pokojni vendar ostanite!
Pred vami ne zapiram vrat.
Še v pesmi moji se bleščite,
kot v veri se blešči — Pilat.

Zaklad.

Narodni igrokaz v štirih dejanjih. — Spisal Ksaverij Andrejev.

(Dalje.)

Drugo dejanje.

Pri Rovanu. Preprosta kmetiška soba. Vrata zadaj in na levo. Zadaj tudi okno. Na desni spredaj miza in dva stola. V levem kotu peč, v desnem stara omara. Ob peči klopi. Na steni sveta podoba.

1. prizor.

Rovan (sedi pri mizi in gleda v pratiko). Danes je ponedeljek — hm — jutri bo torek, bo sveti A-h-a — daj no, ti poglej, kak svetnik bo.

Jerica (pospravlja po omari. Pogleda.) Sv. Ahacij.

Rovan. Saj res, sveti Ahac bo, da — je že res. V sredo bo pa kresni večer.

Jerica. Jutri bodo fantje pobirali za kres. Ali jim boste kaj dali?

Rovan. Tri butare jim daj, če bi me ravno ne bilo doma. Škoda kaj več za nepotrebni ogenj.

Jerica. Samo treh jim pa res ne smemo dati. Saj jim je še Kajžar obljubil pet velikih. Štiri jim bom dala, bo večji kres.

Rovan. Pa jim daj štiri, no, veljati mora itak vedno tvoja. (Vstane in si baše čedrico.) Najde še ni s Planice?

Jerica. Ne še. Ne vem, zakaj da hodi toliko časa.

Rovan. Je debele pol ure do Planice in nazaj pol... (Prižiga pipo.) Klepec je tudi obljubil, da pride danes v štero. Ponedeljek je, ne bo ga.

Jerica. Lahko še pride; saj še ni pozno, smo komaj pojužinali.

Rovan. Ne pozabi živine, če Najde ne bo še tačas. Pratiko tudi spravi, da se ne izgubi. (Odide zadaj).

2. prizor.

Jerica (naslonjena na mizo, lista po pratiki). Koliko nedelj imamo po Veliki noči?

Štefan (pri oknu, z obvezano glavo). Najda, si ti?

Jerica (stopi k oknu.) O, Štefan! Kaj pa je novega!

Štefan (v zadregi.) Nič posebnega. Sem mislil, da je Najda.

Jerica. Kaj ti ni ljubo, ker sem jaz?

Štefan. O, zakaj? Saj sva si prijatelja. Ne sovraživa se menda ne?

Jerica. Kaj ti je, da si obvezan?

Štefan. Nič hudega. Glava me malo boli. Ne zameri, moram iti, imam mnogo dela.

Jerica. Kam se ti mudi? Postoj še malo!

Štefan (že odhajajoč.) Pridem pozneje kaj v vas! (Odide na levo).

Jerica (gleda za njim.) Še ne ozre se ne! Vem, radi nje se me izogiba; več mu je kakor jaz. (Vrže jezna pratiko na omaro).

3. prizor.

Lipe (pride zadaj. Odloži sekuro.) Kaj pa je? Kaj se ti nič pratika ne smili? (Gleda Jerico.)

Jerica. Kaj me zijaš? Me še nikoli nisi videl?

Lipe. Takole hude še ne, take se te tudi kmalu nagledam.

Jerica. Izgubi se! Sem te sita, če te le vidim, kaj še le, če te poslušam!

Lipe. Le poslušaj me; boš pa dvakrat sita. E, Lipe ni tako bedast, kakor je videti. On več vidi in več, kakor pa tisti, ki bi videti moral. Danes si jako slabe volje, in kaj praviš, ali bi uganil, zakaj? (Se smeje).

Jerica. Kaj te briga? Ti si tepec!

Lipe. Vem, da sem tepec. Vendar se mi le nekaj sanja. Štefana si videla, on pa tebe ni; ali te pa celo ni hotel videti? (Se smeje).

Jerica. Molči! Kaj me dražiš? Če bi ti res kaj videl, bi že zdavna lahko spoznal, da Štefan ne vidi druge, nego Najdo.

Lipe (iznenadeno.) Kaj? Najdo?

Jerica. Res, res, ali ti moram to šele jaz povedati? (Zaničljivo.) Si ti kakšen fant? (Odide na levo).

4. prizor.

Lipe (stoji sredi sobe, s povešeno glavo). Mogoče, ona ljubi Štefana. Imel bo hišico, jaz pa nič. — Mlad je in zal — jaz star in grd. Priznam, nisem zanjo. Vendar ne more zahtevati, naj jo pozabim! Prej moram iztrgati to srce!

Najda (pride zadaj z namiznim prtom v roki). No, Lipe, si že gotov z jelšami? Kajpa, si že južinal?

Lipe. Ne še.

Najda. V peč sem ti postavila, da bo gorko ostalo. Čakaj, da ti prinesem.

Lipe. Ni treba, nisem lačen. (Jo ujame za roko.) Najda!

Najda. Kaj ti je? Ves se treseš.

ZIMA.

Lipe. Glej, radi tebe se tresejo te roke. Rad te imam, zato se mi krči srce. Vem, nisem zate. (Izpusti njeno roko.) Ti ljubiš drugega. Bodita srečna! Moje ljubezni pa ti ne ukrade nihče! Srce te bo ljubilo do zadnjega diha. Brat, da, brat in še več ti hočem biti. Saj smem, Najda, kajne? Srečna, srečna bodi! (Odhiti na levo.)

Najda (sama). Kaj naj to pomeni? Ali se mu je zopet zmešalo? (Razgrinja prtljago na mizo.) Škoda, drugega srca je in priden.

5. prizor.

Štefan (pride zadaj. — Za odrom Rovana. — Štefan se ogleda). Ali si sama?

Najda. Mislim da, saj stene nimajo ušes.

Štefan. Videl sem te prihajati. Čakal sem te.

Najda (kakor bi se ne menila zanj). Nerodna pot je, polna kamenja.

Štefan. Res, polna kamenja.

Najda (se obrne k njemu). Kaj pa rana? Te boli?

Štefan. Nič ni nevarnega. Jutri ali pojutranjem bom že brez obveze. Ali si že komu omenila snočnji prigodek?

Najda. Ne. Zakaj naj bi pripovedovala, saj nikogar ne briga?

Štefan. Prav. Ne povej nikomur, ker nočem, da bi ljudje jezike brusili. (Se ji bliža.) Ali boš kaj huda?

Najda (začudeno). Zakaj?

Štefan. Tvoj robec sem zapravil. Danes zjutraj sem ga opral, da ti ga vrnem. Obesil sem ga na plot, da bi se posušil, ko pa pridem čez čas nazaj, ga ni bilo več. Gotovo ga je kdo ukradel.

Najda. En robec, kaj zato; saj ni bil dosti vreden.

Štefan. Torej me ne boš nič okregala? Bal sem se, da me zapodiš, češ, toliko se brigaš za moje stvari.

Najda. Saj sem ti že rekla, da ni dosti vreden.

Štefan. Zame mnogo. Jaz sem ga višje cenil nego tisoč drugih! Verjemi mi, hudo mi je, da sem ga zapravil. O priliki ti kupim novega, židanega.

Rovan (za odrom Lipetu). Kaj pa počneš! Že zopet noriš?

Štefan (prestrašen). Oče prihajajo, moram iti, nočem, da bi me videli, ker sem obvezan. Torej ne povej nikomur! Zbogom! (Odhiti zadaj.)

Rovan (pred oknom; se krega proti desni). Vrag vzemi take hlapce! Spat se izgubi v steljo! Prespi svojo neumnost, ne pa da mi tukaj živino mučiš! (Gre na levo in stopi v sobo.)

Najda (stopi k oknu in gleda proti desni). Kaj je zopet?

6. prizor.

Rovan (vstopi zadaj. Jezno). Kaj naj počnem z njim? Vrag in taki hlapci!

Najda. Kaj pa je? Ali Lipe zopet nori?

Rovan. Da. Kravo, lisko, je hotel okomatati, češ, da se popelje v svate. Kar spodil bi ga!

Najda. Nikarte, oče, saj bo kmalu zopet pameten. To traja le kratek čas.

Rovan. Seveda, le kratek čas! Jaz potrebujem ljudi za delo, ne za neumnosti! Sploh ti ga ni treba zagovarjati. Kaj stojiš tukaj? Nimaš nič dela? Saj pravim, vsi skupaj niste za nobeno rabo! Kar prodal bi grunt in šel drvarit. (Najda hoče iti na levo) Čakaj malo! Kaj je iskal Šimčev Štefan pri nas?

Najda. Jaz ne vem — menda nič.

Rovan. Tako, nič? Kaj pa se pravi to: nič, nič? Le glej, deklina, meni se vidi, da vidva prazne muhe lovita. Ni sicer napačen fant, toda stvari so take, da je bolje, da se ne poznata. Jaz tako želim, jaz ti prepovedujem z njim govoriti. Me razumeš? Upam, da boš ubogala. Odgovori!

Najda. Ne vem kaj, še nisem mislila o tem.

Rovan. Že prav. Upam, da se boš ravnala po mojih besedah? Zdaj pojdi!

Najda. Kakor želite, ubogala vas bom. (Odide na levo.)

Rovan (sam). Sirota! Ničesar še ne vé, kako je bilo z njo. Čim pozneje izvé, tem dalje bo vesela. (Stopi k oknu.) Lej zlomka, Pehač jo k nam krevsa, pa ga že ni bilo pri meni, ne pomnim od kdaj. (Gleda skozi okno.)

7. prizor.

Pehač (pride). Kaj na vreme gledaš? Lepo bo, lepo; kresni teden je po navadi lep.

Rovan (stopi od okna). Kaže za suho vreme, da. Kaj je pa tebe prineslo k nam? Po navadi te ni nič videti. Menda vedno pri denarju sediš in šteješ?

Pehač (sede na klop ob peči). Sedel bi že, sedel in štel, ali kaj, ko nimam kaj. E, veš, revež sem, prav res sem revež. Še občini bom v napotje, če bom kaj dolgo travo tlačil.

Rovan. Neverjetno. Ljudje namreč pravijo, da imaš ti precej pešak, pa ne bučnih, ampak srebrnih in zlatih.

Pehač. Jeziki, seveda! Ti ne dajo nikdar miru. Saj vem, kdaj bi me bili že radi zagrebli, da bi prebrskali moje skrinje. Vsi, prav vsi so taki! Štefan ni nič boljši! Še iz hiše bi me zapodil, če bi me le mogel!

Rovan. Ni tako hudo, ne! Štefanu ni nič reči, fant je, da malo takih.

P e h a č. Pri tebi, ki nimaš oči, da bi videl. Še tega ne vidiš, kar se godi krog tvoje hiše.

R o v a n. Kaj hočeš s tem reči? Jaz ne vidim nič slabega.

P e h a č. Nič slabega? Najda je pri tebi tudi dekleta, da malo takih, kajne? Saj jo imaš kakor za svojo. Dobro srce imaš! (Se hudobno zasmije.)

R o v a n. Boljše srce pač kakor pa tisti, ki bi ga imeti moral. (Pogleda Pehača; ta obrne oči v stran.) Da, dobijo se ljudje, kateri tudi vesti nimajo, in to je sramotno! Pobral sem siroto na pragu, vzel jo na roke ter nesel v hišo, v katero pravzaprav ni spadala. Ljudje so govorili marsikaj. Morda se še spominjaš?

P e h a č. Ha — ljudje! Žive hudobe! Jaz nimam nič pri tem.

R o v a n. Sicer pa pustiva to. Vzrastla je kot moja hči in ne cenim je nič manje. Tudi kar se tiče tvojega namigavanja o moji slepoti — ni tako. Jaz sem že storil svoje. Deklini sem prepovedal govoriti ž njim. Stori ti isto s fantom.

P e h a č. Hm — ne vem, če bo šlo kar tako? Stvar je že predaleč.

R o v a n. Opazil nisem še nič slabega.

P e h a č. Pa jaz! Poslušaj! (Vstane.) Odprem ti oči. Snoči — bilo je že krog polnoči — sem dobil Štefana in Najdo tamle zunaj. Kaj porečeš k temu?

R o v a n. Proti polnoči? Ne verjamem. Ti hočeš, da bi zrojil nad dekletom. Ne verjamem — to je laž?

P e h a č (izvleče iz žepa Najdin robec). Ali je to-le tudi laž? Le glej, Najdin robec je; izgubila ga je, ko sta stekla narazen. Seveda sem jaz fanta pošteno oštel.

R o v a n (ogleduje robec). Nisem ga še videl pri Najdi.

P e h a č. Njen je, njen, le prepričaj se!

R o v a n. Se bom že prepričal. Jerica bo poznala robec, njo prašam.

P e h a č. Da, le prašaj Jerico! Najdin je — lahko prisežem!

R o v a n. Prisega je sveta stvar in je ta robec pač ni vreden. (Spravi robec na omara.) Če je torej resnica, kar si mi pravil, storim že svoje.

P e h a č. Ko bi bil jaz na tvojem, spodil bi jo od hiše. Sramoto ti napravi!

8. prizor.

K l e p e c (in Jurče vstopita). Dober večer in za-beljen krompir vsem skupaj! Aha, pa sta samo dva; pa samo vama! Očka, vidite, pa sem prišel, kakor sem obljubil, tako sem prišel. Sem rekel, v ponedeljek pridem, in sem prišel. (Jurčku:) Jurče, kar sem-le odloži. (Mu pokaže na levo spredaj.)

J u r č e. A, kar na tla! (Drži v rokah trinogati stolec in zaboj z orodjem.)

K l e p e c. Ti si pravi Jur! (Mu vzame iz rok zaboj z orodjem in strese po tleh. Vzame še stolec in ga trdo postavi na tla.) Tako! (Pokaže stolec.) Vidiš, to je tvoj kraljevski prestol, zapomni si to!

R o v a n. Precej si se zakasnil. Kaj boš še danes podelal? Pozno je že.

K l e p e c. Kar danes ne bom, ostane za jutri. Le skupaj znesite, prostora dovolj naredite, da bo Klepec klepati začel. (Jurčku:) Jurče, ali že znaš tisto mojo?

J u r č e. A, tisto . . . ?

K l e p e c (zapoje). Šivam, krpam že dokaj let — po tem pregrešnem svet' . . . No, kaj ne misliš peti?

J u r č e. Nak — ne znam — je predolga.

K l e p e c. Fant, iz tebe ne bo nič! Že vidim — imaš pretrdo glavo! (Si zažvižga veselo pesmico.)

9. prizor.

K a j ž a r (vstopi. Možiček je obritega obraza, že star, žuli vedno pipico). Lej ga šmenta, kako je vesel! Kje si se ga pa nabral?

K l e p e c. O, Kajžarjev oče! Kaj boste pa dobrega povedali? (Sede na stolček in se pripravlja k delu.)

K a j ž a r. I, kaj naj povem dobrega? Obutve imamo pri nas vsi raztrgane. Oglasi se, oglasi jutri pri nas, ker si že tako blizu.

K l e p e c. Tisto pa že, tisto! Pri vas, oče, se pa že oglasim — in še prav rad!

R o v a n (vzame izpod klopi pri peči par črevljev in jih vrže Klepcu). Ná, tukaj imaš že en par!

K l e p e c. Aha! Veste, zakaj sem danes tako vesel? Zato, ker bo jutri godovnik našega patrona.

R o v a n. Sveti Ahac?

K l e p e c. Sveti Ahac, dà. On, veste, je bil svoje dni črevljar — zato je naš patron.

K a j ž a r. Ti, tole pa že ne bo res! Sveti Ahac ni bil nikdar črevljar. Ta je pa že bosa!

R o v a n. Jaz sem slišal, da je bil vojščak.

K l e p e c. Kaj vojščak, kdo pravi to? Na kopta je tolkel, to jaz dobro vem, saj sem v starih bukvah bral, ni dolgo tega!

P e h a č. Kako boš bral, saj ne znaš!

K l e p e c (Pehaču:) Kdo pravi, da ne znam brati? Ti, Pehač, ti že ne znaš, to verjamem. Saj tebi tudi ni treba znati, zadosti, da dobro šteješ! Jaz sem pa že nekaj prebral, ne samo prebral, tudi sam sem že precej iztuhtal. Zato tudi dobro vem, da je sveti Ahac dreto vlekel — tako, kakor jo jaz zdajle! (Šiva in vleče dreto.)

J u r č e (sedi na zaboju). Saj ni res! Ni bil čevljar, ne!

K l e p e c. Kaj se predrzneš! Jaz ti pomagam! (Ga lasa. Smeh. Jurče cvili.)

Kajžar. Si slišal? Še fant ne verjame. Čakaj, bom jaz povedal, kaj je bil sv. Ahac. V pridigah se sliši, da je bil mučenik.

Klep ec. Mučenik, seveda je bil mučenik, saj smo vsi črevljarji mučeniki! Kaj boste meni pravili! S smolo in dreto je imel opraviti, to je kakor pribito! Ga ni, takega, da bi me prepričal, da to ni resnica! Ga ni in še enkrat rečem, da ga ni! (Vstane, vrže kladivo ob tla. Jurče mu podstavi šilo na stol. Klepec sede in odskoči). A-u-u-v! (Se gladi po telesu).

Rovan (smeje). Kaj pa je vendar?

Klep ec. Na šilo sem sedel. Kako je prišlo na stol? Jurče, si ga ti . . . ? (Vsi se smejejo).

Jurče (hiti delati). Jaz ne, jaz ne!

Kajžar. Pusti fanta, pusti! To ni nič družega, kakor sveti Ahac te hoče s tem prepričati, da ni bil črevljar. Le meni verjemi!

Klep ec. Misliš? On naj bi mi podstavil? Ne boš. Pa naj bo! Ne bom se prepiral. To je pa tudi resnica, da takrat še niso šila poznali. Tudi bi bilo vseeno, če bi ga še danes ne! Nazarensko sem se zbedel! (Sede nazaj). Naj bo!

10. prizor.

Jerica (prinese z leve par črevljev). Moje najprvo! Še danes, če ne bom huda na vas!

Klep ec. Zakaj pa ne! Dekle mora biti pod noge vedno zala, če ne, ni za ženina. Precej napravim, precej! (Jerica gre k omari).

Kajžar. E, Jerica ga tudi bosa dobi, kaj bi tisto.

Pehač. Pojutranjem ima pa mladina zopet svoje veselje.

Kajžar. Pri kresu, meniš, ne? Da, da, lep je kresni večer, res lep. E, kje so že tisti časi!

Rovan (pri omari). Poznaš ta robec? (Pokaže Jerici robec). Je Najdin?

Jerica (nekaj išče po omari). Da, njen je, dobro ga poznam.

Rovan. Že dobro. (Spravi zopet robec).

Kajžar (Jerici : Jerica, boš pojutranjem kaj vli-vala svinec?

Jerica. Ne vem.

Kajžar. Nič ne maraj, lani se ti res ni nič kaj pravega vtilo, mogoče se ti pa letos. Potem pa napravimo takole pred pustom svatbo, pa bomo plesali in vriskali, da bode devet vasi naokrog znalo, da so se pri Rovanu svatje zbrali! Ju-hu-hu!

Jerica. Nikar se ne norčujte! (Odide na levo).

11. prizor.

Pehač. Kajpa če se ji letos kaj slabega vlije, naprimer — kosa?

Kajžar. Tega jo pa Bog obvaruj! Umrla pa še ne bo! Tega bi ji ne privoščil.

Klep ec. Kaj pravite, ali je res Marinkova Anica zato umrla, ker se ji je kosa vlila?

Pehač. Vsi tako pravijo. Ob letu je preminula.

Rovan. Bežite, bežite, plućnica jo je pobrala. Radi nje je umrla, ne pa radi kose!

Kajžar. Rovan, tako pa nikar ne govori! Usojeno ji je bilo, pa je. Še moja ranjka mati so mi pravili . . .

Rovan. Jaz ne verjamem. (Odide na levo).

12. prizor.

Klep ec. Pustimo to, naj bo že, kakor hoče. Nekaj je pa le res (skrivnostno: namreč, da na kresni večer zakladi cvetó. Ali verjameta?

Pehač. Slišal sem že o tem. Težko jih je menda najti.

Kajžar. Pravijo, da jih vrag straži.

Klep ec. Jaz bi jih šel iskat, toda sam ne grem. Ako bi bil še eden, tako korajžen, kakor jaz. Seveda poguma je treba!

13. prizor.

Lipe (pride od zadaj, gologlav, obstane na pragu). Kaj vam mari! Kaj me gledate? Kajne, lepa je moja ovčica, lepa? Pa prišel je in mi jo ukradel! Ali ste ga videli? Tam za oglom je prišel — mlad — zal! (Se prime za glavo in bolestno zasmije.) Kaj se režite, tepci stari! Mlad je in zal. Privoščite mi! Mislite — Lipe je bebec — on ne zna ljubiti. Mislite tako, da — poznam na obrazih! — Molčite — zakaj imam pa srce! — Moja ovčica, moja ovčica — tako lepa, tako čista! Umaže mi jo — ne, tega ne sme storiti! — Ne — ne, on je ne umaže — saj je dober, saj je priden. Imej jo, imej — ali moja je tudi! Moja, moja! (Odhiti zopet vun. Jurče steče za njim).

Kajžar. Šment, kaj pomeni to? Grem za njim pogledat. (Odide zadaj.)

14. prizor.

Pehač (Klepcu): Praviš, da bi šel zaklade iskat? Klepec. Šel bi jih, šel, če bi bil še eden — korajžen.

Pehač. Kaj če bi šel jaz s teboj?

Klep ec. Ti? Imaš pogum?

Pehač. Ne vprašuj, strahu nimam. Razdeliva si, kar dobiva. Vsak polovico — veš!

Klep ec. To se razume! Jutri se domeniva natančneje. Treba je več reči.

Lipe (vprije za odrom). Kaj me zijate, zijala široka? Veselite se — radujte se nad mano!

Klep ec. Kaj tako vpije Lipe? Pojdiva gledat! Pehač. Pojdiva! (Gresta zadaj. Med vratimi :) Imaš že pripravljeno, kar treba?

Klep ec. Vse, vse! (Gresta).

15. prizor.

Najda (pride z Rovanom z leve). Verjemite mi, da ni bilo tako, kakor vi trdite! Kako naj vam drugače povem?

Rovan. Ne potrebujem nobenega izgovora, je dovolj jasno! Dekle — noč ima svojo moč! (Ji vrže robec.) Tu imaš robec! — Saj je tvoj, ne?

Najda (pusti robec ležati). Moj je, da. Kdo vam ga je dal? Govorite, kdo ga je prinesel?

Rovan. Nekdo, ki ga je našel. Tega nisem pričakoval od tebe! Mislil sem, da boš v korist in čast naši hiši! Kako sem se varal!

Najda. Oče, ne sodite me krivo. Dozdeva se mi, čigavo bi bilo to delo. Nikdar mu nisem nič žalega storila in ne vem, zakaj me preganja, ta Pehač; kajti to je njegovo delo. In vi mu vse verjamete?

Rovan. Čemu toliko prerekanja! Tudi bo boljše zate. Za jutri spravi svoje reči skupaj, preskrbim ti drugod službo. Nočem, da bi morda prišla sramota na našo hišo.

Najda. Od hiše me gonite? Kaj sem zakrivila? (Zakrije obraz s predpasnikom in zajoka.)

Rovan. Želim ti samo dobro, zato moraš od tod. Morda mi boš še kdaj hvalo vedela. Zdaj si še premlada, da bi vse razumela. Če boš kdaj kaj

rabila, ti je še vedno odprta naša hiša — tudi nazaj prideš še lahko — seveda — takoj ne.

Najda. Hvala vam, Bog vam povrni vse dobre namene. Hvaležna sem — vam . . . (Ihti).

Rovan. Saj veš — ne morem drugače. Ljudje so hudobni — in naša hiša je neomadeževana.

Najda. Delate mi krivico! Da pa ne pride sramota na vašo hišo, grem še nocoj. Tudi vam hvala za vsako nadaljno skrb; službo, če Bog hoče, si preskrbim sama. Tako malo vredna — še — nisem! (Ihti.)

Rovan. Ne bodi svojeglavna!

16. prizor.

Lipe (Klep ec, Pehač in Jurče pridejo od zadaj. Lipe gologlav, razmršen, ima klobuk v roki). Kaj je, Najda, kaj je? (Jurče ga cuka in mu nagaja.)

Najda. Zdaj grem — zbogom . . . (Gre, pri vratih se nasloni in krčevito zajoka.)

Rovan. Nocoj te ne gonim od hiše! Kam hočeš?

Najda. Upam — našla bom — dobre — ljudi. Grem — k — Marjeti — v kočo. (Ihti.)

(Klep ec dopoveduje nekaj Pehaču, pri tem kaže na Najdo in Lipeta. Pehač mane roke.)

Lipe (stoji sredi sobe in gleda zdaj Rovana, zdaj Najdo). Zakaj joka? Kaj ste ji naredili? Najda, govori — povej!

Najda. Zbogom . . . (Gre).

Lipe (Rovanu). Vi ste krivi! — Oče, vi ste vrag! — Najda, kam greš? — Jaz grem s teboj — če treba na konec sveta! (Odhiti za njo. — Zastor pade.)

(Konec.)

Po smrti.

Zložil Anton Medved.

Če me ljubiš ktera duša,
spomni se tedaj namé,
ko zakrije tiha ruša
nikdar mirno mi srce!

Lepe rože mi zasadi
na gomilo za spomin,
ko predrami žar pomladi
cvetje hribov in dolin.

Naj jih pije, kogarkoli
pot privede v mirni kraj.
Tiho naj zamé pomoli:
Bog mu večni pokoj daj!

Če pa kdo me črtiš v duši
in na grob zaideš moj,
tudi ti na tihí ruši
za trenotek vsaj postoj!

S kletvijo me ne obsodi,
ne poruj nedolžnih rož,
mrtva ti krivica bodi,
ko bo v zemlji mrtev mož! —

Tepežnika.

Božična slika. — Spisal Ivan Lah.

(Konec.)

Tepežnika sta stopila v hišo in sta ostala za durimi v kotu kakor povsod. Joško se je zagledal v Maro. Bila je, kakor si je bil mislil o njej, lepa in dobra, kakor se mu je bilo sanjalo. Lenartu je planila rdečica na blede obraz in oči so se zasolzile same.

Pivci so sedeli pri mizah in govorili: „Ali si prišel tepežkat? No, pa tepežkaj, fant.“

A nobeden ni iztegnil tepežnice. „Ne udari Mara“, se je spomnil Joško in zdaj je čutil, da bi je ne mogel udariti.

„Tepežkaj jo no“, so vpili možje in gledali Lenarta, „če je ne boš, bomo mi tebe. Tak velik, pa se boji!“

A Lenart je stal in si ni upal nič. Sram ga je bilo in ni vedel, kaj bi. Kadar sta z Maro sama v veži, se govori z njo lepo, resno; tu slišijo drugi, in ne ve ji kaj reči.

„No, le tepežkaj, če ne, ne dobiš nič“, je rekla Mara in je prišla blizu.

Dvignil je Lenart tepežnico in roka je omahnila. Komaj pa jo je zadel, je zatrepetal ves. Jošku je obstala roka.

Mara se je zasmejala in zbežala po hiši.

„Pa imaš še zelo malo“, je rekla in gledala Lenarta.

Obrnil se je proti steni. Ko bi vedela, da se je tepel z otroki in da so mu vzeli vse! . . . Zakaj govori danes z njim tako otročje? Hotelo se mu je, da bi odprl vrata, da bi zbežal vun po cesti, daleč na snežene hribe, da bi bil tam sam, čisto sam.

Mara je prinesla belega kruha in ga dala obema, potem pa je podarila obema po grošu ter se nasmejala Jošku. Prijela ga je za lice z gorko roko in vprašala:

„Čigav pa si?“

„Nandetov.“

„Kako ti je pa ime?“

„Joško.“

Kmet pri mizi je zagodrnjal. Lenart je pogledal Joška: „Ali vidiš, kaj sem rekel?“

„Le pogrej se, zebe te“, je rekla Mara. Joško je stopil k peči. Sladko je dehtela gorkota v premrle roke.

„Kam pa pojdeteta sedaj?“

„Domov pojdeva“, je rekel Lenart.

„Ti Lenart“, je rekel pijanec za mizo, „ti boš ženo pritepežkal. Zadosti si star, pameten bi pa tudi lahko bil.“

„Mara boš pritepežkal, poglej, kako se ti smeje, rada te ima.“ Mara se je zasmejala veselo, Lenartu pa je postalo čudno v srcu, solze so silile v oči. Norčuje se iz njega pijanec in ona sliši.

„Počakaj, jaz te bom tepežkal“, je rekel kmet, ki je bil vstal od mize. Vzel je Lenartu tepežnico in ga udaril.

„Orehi nimajo miru pred teboj, jaz ti bom . . .“

Tepežnica se je opletla z vitkim koncem Lenartu okoli glave. Zbolelo ga je, da se je prijel zanjo z roko. Joško je pri peči zajokal.

„Nisem mislil tako“, je rekel kmet, „ná, pojdi pit.“ Bilo mu je žal in glas se mu je tresel. Nalil je kozarec žganja in Lenart je izpil vse. Solze so lile po licih.

„Nič ne jokaj“, ga je tolažil kmet, „kaj boš jokal tako velik, nihče te ni mislil tako, samo padlo je malo nerodno. Kaj pa imaš tako dolgo tepežnico. Sam si kriv. Pa, da ne boš govoril, pij! Star si že dovolj, kaj pa hodiš tepežkat? Tudi orehe si otepal, a naj bo, ne bom te več. Ampak pij, da te ne bo zeblo. Mara, prinesi še. Ná, sem sedi, k nam, k mizi.“

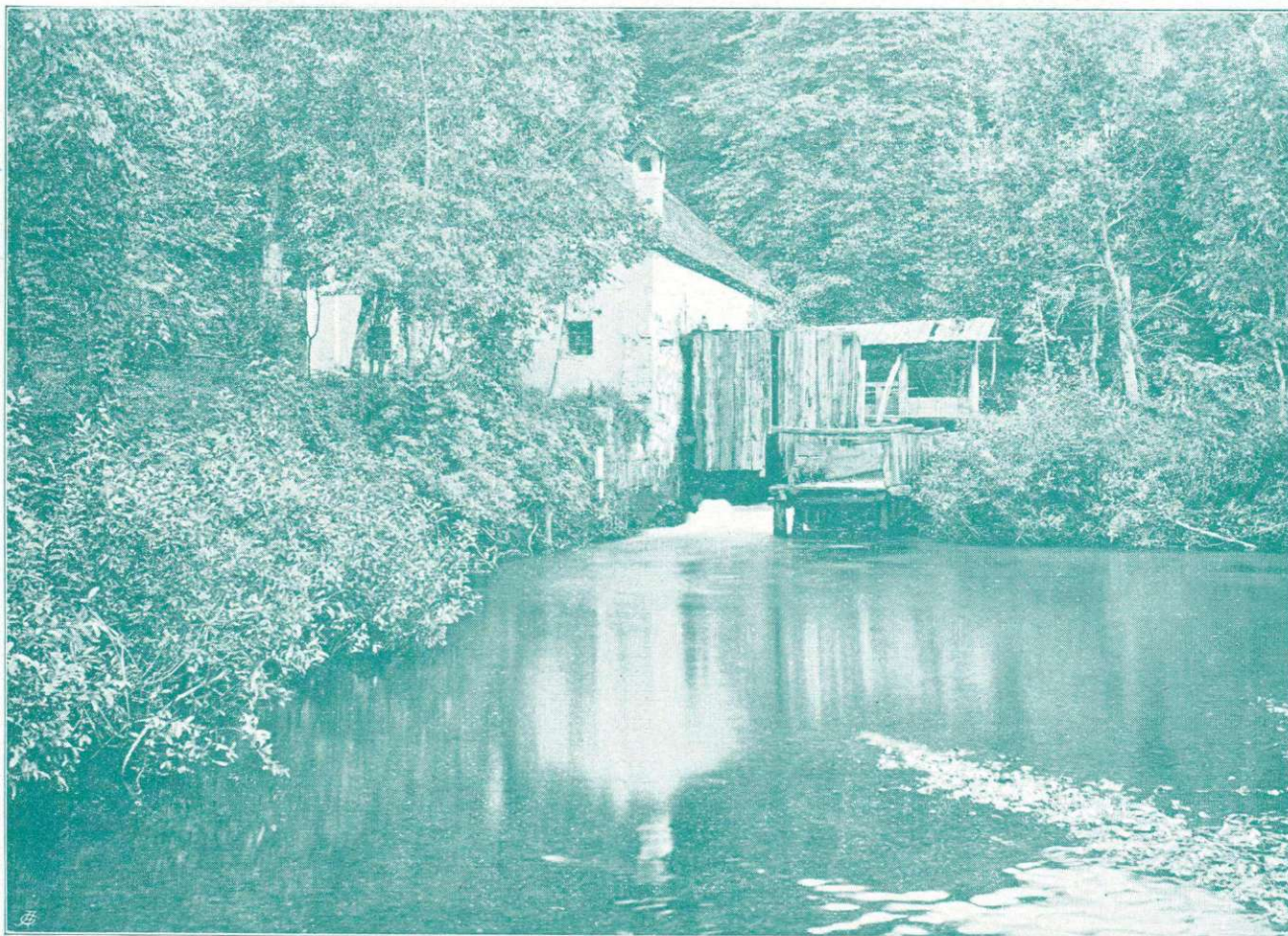
Lenart je sedel, kamor mu je pokazal kmet. Bolelo ga je, kamor je bila priletela tepežnica čez obraz, čutil je, da se pozna obronek.

„Kaj si bo mislila Mara?“ je pomislil, „delajo z menoj, kakor hočejo.“ Mara je nalila Lenartu kozarec. Videlo se je, da ji je bilo žal Lenarta. „Saj je priden Lenart“, je rekla, „kaj ne, da nisi otepal orehov.“

Lenart je odkimal.

„Kaj bi tisto“, je rekel kmet. „No, zebe te, vidim, izpij vse, pa še tovarišu daj.“

Lenart je izpil vse. Joško se je grel pri peči. Zdelo se mu je, da bi tako zaspal pri gorki peči in bi se ne zbudil več. Čutil je, da je truden. In sanjati se hoče lepe sanje, o tepežnem dnevu, o Mari. Taka je Mara, kot je pravil Lenart, lepa in dobra. Povsod drugod je bilo drugače, tukaj pa je, kakor je mislil. Zato bi se tako sladko zaspalo ob gorki peči. Ko bi se moglo ostati tukaj, da bi ne bilo treba iti nazaj v hribe . . . v mrzlo hišo . . . k stricu Nandetju.

MLIN IZ LJUBLJANSKE OKOLICE

FOT. A. POKLUKAR

Mara mu je prinesla kozarec z mize in je izpil, ker je prinesla Mara. Obslonela je poleg njega pri peči, gledala ga je, in ni si upal pogledati vanjo. Odvila mu je glavo iz rute:

„Kdo te je pa tako zavil?“

„Lenart.“

„Saj ti ne bo zmrznil. Kaj mu pa zavijaš glavo...“ je rekla Lenartu.

„Da bi ne odmrznila ušesa...“ je odgovoril Joško in dobro se mu je zdelo, ko je čutil pristo glavo in je mehka toplota prihajala od vseh strani.

„Kako je dobra“, si je mislil.

„Ali te zelo zebe?“ ga je vprašala Mara.

Joško je pokimal.

„Ali imaš doma kruha?“

„Ne.“

„Pridi sem z Lenartom pa boš dobil kruha.“ Pri tem ga je pogladila po glavi. Prvič je čutil dobro roko, ki ga je gladila in mu ponujala kruha. Čutil je, kako ogleduje dekle njegovo slabo obleko in raztrgane čevlje. Tako rad bi bil začel pripovedovati, kako je doma v hribih, kakšen je stric Nande, kako sili mraz pri oknih v hišo. Potožil bi vse s solzami, Mara bi vse razumela. A zdelo se mu je, da ni treba pripovedovati, da ona že vse ve, zato je tako dobra ž njim.

Lenart je gledal izza mize, kako je Mara božala Joška. Dobro se mu je zdelo, da ima tudi Joška rada, da bo vedel, kako je dobra.

„Norec je norec“, je govoril pijani kmet v kotu za mizo.

Vsi so se zasmeli.

Lenart je sedel in si ni upal pogledati nikamor. Težje in težje mu je postajalo v srcu.

Mara je pristopila k mizi:

„Saj ni norec Lenart...“

Pogledal jo je hvaležno in odkimal.

„Ali vidiš, že smeja se tako“, je rekel kmet. „Ná, pij, da boš vsaj enkrat dobrega sit. To je najboljša na svetu: dobrega biti sit.“

Lenart je pil.

„Vidiš, Mara te ima rada“, je govoril kmet dalje. Lenart je hotel, da bi bila pest trda kakor kamen in bi udaril kmeta naravnost v obraz. Kaj to govori?... Govori, kakor da bi... In krčila se je pest, divja sila je napolnjevala prsi.

„Kaži, kaj si natepežkal“, je rekel pijanec in zvrnil Lenartovo culo po klopi. Vse se je vsulo iz nje, kar je nabral v vasi.

„To bom nesel domov otrokom“, je rekel kmet in si deval v žepe. Lenart je pograbil z roko, a vse je letelo po tleh... Tako ga sramote pred Maro in delajo ž njim, kar se jim hoče. In pest se je krčila, da je bila težka kot kamen. Da bi Mare ne bilo zraven — in pest bi udarila...

„Pustite mu vendar“, je prosila Mara, a pijanci so se smejali in stopali s težkimi čevlji na vse, kar je padlo pod mizo.

„Kaj boš s tem, ná, pij, to pa ponesem jaz domov otrokom. To ni zate, prevelik si za to. Mesto tega ti da moja stara kruha, kadar prideš.“

Lenart je pobiral kose in jih deval nazaj v culo. Umazani so bili in zmečkani, ker so bili padli v blato pod mizo in so jih poteptali težki čevlji. Solze so mu lile iz oči. Zdelo se mu je, da bi skočil in zasadil kmetu nohte v obraz, da bi ga oblila kri in bi gledal obupno . . . Odpiral bi usta in bi besede ne mogel reči od bolečin . . .

„Glej ga, spet joka, pa tako velik! Ali te ni sram? Kaj bo rekla Mara?“

Mara je prišla culo ter jo postavila na drugo mizo.

„Ná, pij, pa moški bodi“, je ponavljal kmet.

„Ali ne veš, da bodi dober s tepežnikom“, je govoril pijanec v kotu.

„Sreče ni, če mu ne daš, kar mu gre.“

„Zato naj pa pije, nismo mu naredili škode.“

„Tepežkajo naj otroci, ne pa tako veliki.“

„E, saj je tudi on otrok, zmerom je med njimi.“

Lenart je zatrepetal. Tako govorijo in Mara sliši. Odgovoril bi jim, a smejali bi se. Prijel bi za glave okoli mize in bi udaril, da bi se ulila kri. Zdrobilo bi se vse in zasmel bi se, ko bi sedeli z zdrobljenimi glavami.

„Pojdeva“, je mislil sam pri sebi in pokimal Jošku. Joško je sedel mirno, kakor da spi. Mara je slonela zraven in se mu smejala. Tepežnica je ležala na mizi, kakor jo je bil odložil kmet. Lenart je vzel tepežnico, ovila se je in zvrnila dva kozarca po mizi. Žganje se je ulilo po tleh.

„Ti neroda“, je vpil pijani kmet jezno nad Lenartom in brisal z roko po mizi. „Ti niti nisi za med družčino. Polivaš, kakor da bi ti plačal.“ Lenart je postavil kozarca in je pri tem zadel s tepežnico kmeta na nos.

„Vidiš, še oslepiš me“, je vpil kmet.

„Norec je norec.“

„Jaz nisem nalašč“, je rekel Lenart in je hotel vun izza mize.

„Kaj boš ti potepin . . .“ Debela pest je udarila Lenarta po glavi.

Joško je zajokal in proseče pogledal Maro.

Lenart je planil in zasadil roke kmetu v obraz. Divje so zažarele njegove oči, težka sila je hotela iz prsi na dan. Kmeta je oblila kri po licu. Zakričal je obupno in skočil na noge.

„Kaj, ti . . .“ Debele koščene roke so posegle po Lenartu. Vrata so se odprla in Lenart je planil iz sobe. Kmetje so se zagnali izza mize, pograbili so steklenice in stole.

Joško je zbežal za Lenartom, izpoteknil se je na pragu in padel, čez njega pa je priletelo težko

telo pijanega kmeta. Zavalili so se po tleh koščki potice, jabolka, hruške, orehi . . . Joško je zajokal pod veliko težo in kmet je zaklel nad njim. Pobrali so ga počasi njegovi sopivci, poiskali so kučmo, ki je odletela nekam v sneg, ter gledali za Lenartom:

„Ti potepin, le čakaj.“

A Lenarta že ni bilo nikjer. Kmetje so odšli v hišo, Mara pa je pobrala Joška, otepla z njega sneg, on pa je zbežal po cesti za Lenartom, da bi ne ostal sam med hudobnimi ljudmi. Bolelo ga je, ker ga je pohodil nerodni kmet s čevljem.

Daleč na plani cesti je stal Lenart kakor dolga črna senca. Tepežnico je držal v rokah in cule ni imel. Ostala je bila tam v gostilni na mizi.

„Vidiš, kako sem jih“, je vpil Lenart, ko se mu je bližal Joško. Vzdigoval je dolge noge in pretil s tepežnico. Joško si je obrisal solzé. Smilil se mu je Lenart. Poznalo se mu je po obrazu, koder ga je bil udaril kmet s tepežnico.

Odšla sta dalje po cesti. Nasproti je vela mrzla burja čez bele ravni ob cesti ter prinašala sneg v oči. Lenart se je opotekal, kakor da je truden.

„Ali si videl, Joško? Mara, kaj . . .“

In Joško se je domislil, kako je bilo lepo ob peči, kako je skrbela zanj Mara, kako mu je ovila ruto okoli vratu, vpraševala ga je, na kruh ga je povabila . . . In v nedeljo pojde z Lenartom. Nima lepe obleke, ampak pojde, in vsako nedeljo potem jo bo videl, belega kruha bo dala, pri peči se bo smel greti in tako sladko bo, tako prijetno . . .

„Zakaj so te hoteli, Lenart?“

„Pijani so, jezni so . . .“

„Kako je škoda, da so taki.“

„Ej, si videl, kako sem ga, kar rdeče oči . . .“

„Cule nimaš!“

„Spravila jo bo Mara.“ In stopila sta dalje. Ob cesti je stala krčma in sta šla noter. Stric Nande je sedel tam za mizo in pivci okoli njega. Cele praznike je predsedel tako. Bil je dobre volje, zato jima je dal piti in gospodinja jima je prinesla belega kruha. Sedla sta k peči in se grela. Zopet so bili premrli vsi njuni udje.

„Nič nista natepežkala . . . Prazna sta,“ je rekel stric Nande. „Čemu hodita? Ostala bi doma, dovolj je kruha.“ Bala sta se strica Nandeta, zato nista povedala, kaj se je zgodilo. Stric je govoril s pivci o Jošku . . . Nazadnje se je razjezil in ju zapodil domov. In sta šla.

Pot nedogledno dolga leži po beli ravnini in snežene hiše se skrivajo ob nji. Po nji gresta tepežnika in tepežkata: Rešite se — — — In svet, kakor da bi ne umel, bolj in bolj so tuji obrazi, neprijazni, trdi, zaklepajo se duri hiš in ljudje godrnjajo za njima.

Ko je padal večer, sta šla tepežnika iz daljnih sel domov. Dolga cesta gre čez polja in griče. Blešči se pokrajina, da jemlje vid. Solnce sije brez gorkote, mrzel je dan, zvečer gori plameneča zarja na nebu, kakor da je bolj goreča, če je bolj hladno solnce. In kakor da je tako na svetu: posije mrzel žarek v tmino, in vsi gledajo, kje je luč, ki žarek iz nje prihaja. In ko iščejo luči, zastopijo pot žarku, da ne more v tmino; zato je tma v tmini, ker so iskali luči in niso sledili jasnemu žarku, ki je hotel posvetiti v tmino.

Velike korake je delal Lenart in je bil vesel. Pravil je o Mari, o pijancu, ki mu je bil zasadil roke v obraz. Vesel je bil, kakor da ni mraza, zaukal je in zapel pesem: „Holadri, holadro . . .“

Pri tem je vzdignil noge kakor na ples. Opo-tekkel se je in padel v sneg. Dobro se mu je zdelo. Zasmel se je in se obrisal čez obraz. Skelela je tam rana od tepežnice. Roke je tiščal v žepu, niti na culo ni pomislil od veselja.

„Le stopi, Joško, stopi. Gremo s tepežkanja. Tepežnico imam še. Dokler ne izgubiš tepežnice, si tepežnik, to je glavna stvar. Škoda, da ga nisem s tepežnico, trikrat bi se bila ovila okoli glave. Ali si videl, kako sem ga! Kako so zazijale oči! Obupno je pogledal. A zdaj misli, da me bo. Ne bo me dobil v roke. Znam teči. Niti v vas ne pridem, dokler ne pozabi. Orehe mu poklatim. A Mara . . .“

In umolknil je, kakor da je izrekel nekaj svetega.

„Ali si videl? Groše je dala. Ali nisi izgubil groša. Za groš se kupi dosti. V štacuno lahko greš, bonbonov dobiš. A jaz ga bom spravil, ker je od Mare.“ In tudi Joško je mislil, da bo spravil groš. Greh bi ga bilo zapraviti, boljši je nego od drugih, ker je od nje.

Izginila je zarja in padel je mrak po dolini. Skrila se je v meglah bela dolga cesta in luči so zabrlele v noči. Lenart je stopal hitreje . . . „Stopi, fant, stopi, kaj gledaš? Ali si pobral vse pred hišo? Pobrala bo Mara. V nedeljo dobiva vse nazaj. Vidiš, lep je tepežnji dan. Drugo leto pojdeva spet. Tudi Maro sem udaril, si videl? V nedeljo me bo pohvalila, huda bo na one tri . . . Vzeli so vse . . .

Vidiš, ljudje . . . Vse so vzeli.“ Privila je burja za njima po cesti, mrzla, nočna.

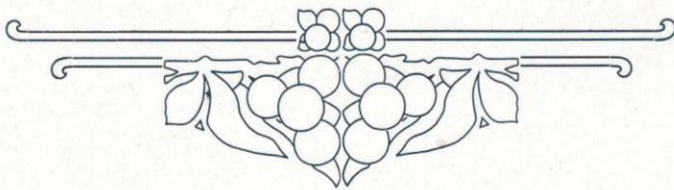
„Stopi, Joško, stopi, ne hodi zadaj. Sedela bova na peči in jedla, kar sva natepežkala. Mara bo dala vse nazaj.“ In stopil je hitreje. Roke je imel v žepu in tepežnico je tiščal pod pazduho. Hitro je izginjala v beli noči njegova dolga črna senca.

„Teci, fant, teci, vidiš, noč bo. Ne glej tja okoli. Vidiš, v dolini so Doli. Pogledaj luči! Steci za menoj, mraz gre za nama.“ Zasmel se je in zbežal v noč, kjer se je jasno razlegal med hribi njegov prazni smeh.

Joško je šel za njim in trudnost se ga je lotevala. Pomislil je na vse, kar je bilo tako lepo danes: jutro, Doli, bogata vas, tepežniki . . . Samo Mara je bila, kakor je mislil. Niso dobri ljudje tam. Lahko bi bila ostala cel dan tam in se grela ob peči, a tako so uničili vse . . . Zaspal bi tam, zaspal tako sladko ob gorki peči . . .

Tako se je vračal v noči domov, tako so ga našli zjutraj, kakor da bi spal v sanjah na pragu, kajti stric Nande je ostal čez noč v gostilni in se je vrnil šele drugi dan. Tako je sedel na pragu, lepo zaviti, kakor ga je zavila Mara, culo je imel v naročju in v njej je bilo še nekaj kosov kruha in kar je še ostalo, kar se ni izgubilo po poti. Tepežnica je ostala nekje na poti, kjer je padla iz ozeble roke. Sladko na smeh so se držala njegova usta, kakor da sedi ob gorki peči na Doleh, kjer so dobri ljudje in Mara sloni poleg njega in on čuti, kako je dobra. Zato sanja o bodočnosti, o nedelji in vse, kar še pride potem, ko bo razumela vse. Groš je ležal med orehi in med hruškami in nihče ni vprašal, kaj se bo kupilo zanj ali kje se bo hranil za spomin.

In ko so ga našli tako zmrzlega, so vpraševali, kje je drugi tepežnik, in mu pretili . . . Izginil je. Bog ve, kje je hodil po polju, smel se s praznim smehom ter sanjal, kar se mu je hotelo, o Mari, o pijanem pobitem kmetu, o nedelji, ko pojde na Doli v vežo pred gostilno ter dobi tam belega kruha . . .

Življenja pot.

Zložil Anton Medved.

Leta detinska, kdaj ste minila!?
V Bogu zaspala je babica vela,
duši zamaknjeni je odzvenela
pravljic čarobna pripoved.

Stopil sem v gaj mladeniških upov.
Uka željan sem ob urah slovesnih
slušal iz ust učiteljev resnih
bojev težavnih napoved.

A neustrašen sem hitel v življenje.
Ko se je duša v slasteh mi kopala,
tiho je vstajala, glasno je vstala
v vesti globoki prepoved.

Rad bi zadušil nje gromke besede.
Dala mi ni pokoja njih sila,
dokler se ni mi v tožbah izlila
krivde skesana izpoved.

Kliče viharo življenje: Preženi
sanje mamljive, mehke spomine!
Glej, oznanjajo vse ledine
trdega dela zapoved.

Dan se nagiblje . . . Po stezah samotnih
verna družica zdaj stopa z mano,
skozi solze smehlja se vdano
grenkosladka — odpoved.

Pesem mladosti.

Zložil Zvonimir.

Hitimo, bratje junaki,
živo umerjeno pot:
Kamor se zvezde vrtijo,
kamor vetrovi bučijo,
kamor nas nese perot!

Lepe so vihre in strele,
zvzišena borba in boj: —
V era raz križ nam blesti se,
v kelihu zlatem iskri se
upanja večni opoj;

pesem ljubezni nas mami,
ogenj njen v prsih plamti —
Vzdrami se vihra, oj vzdrami,
živo zabliskaj nad nami,
pevaj nam himno moči!

Ti sinček moj . . .

Zložil Jož. Vandot.

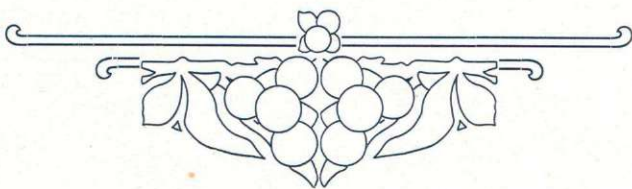
Ti sinček moj, modra očesca
zatisni v mehke pokoj!
Glej, mrtva je mamica tvoja,
in žalosten očka je tvoj.

Ah, prišla boleost je v zvonove
in so zapeli glasno —
in tisti čas dušo so mlado
v visoko spremili nebo.

V srebrnih je solzah v jutru
pokojni grob zablestel;
a rekli so: v noči je roso
oblaček rosil nanj bel.

Umiralo srce je v prsih,
in v polju umiral je cvet;
pa rekli so: padla je slana,
in nagnil se cvet je bled . . .

Zapri le, moj sinček, očesca,
ah, mehka kot dvoje zvezd,
saj čuje nad tabo še očka,
nad očkom pa — blesta boleost . . .

Takrat so cvetele akacije...

Črtica. — Spisala Lea Fatur.

Bele, dehteče, so stale kakor neveste v vencu ob poti na kolodvor. Pot se je vila okoli prijaznega griča. Raz njega je gledala ponosna, od gospodarskih poslopij obdana hiša vaškega velmoža, župana Semiča.

Pod gričem se je širila Semičeva senožet, kot krasen bel rob so jo mejile akacije. Skozi sveže zelenje senožeti je hitela stezica proti vasi, ob stezici so stale, oko pri očesu, spominčice. Ljubke, modre.

Bil je četrtek. Dan oddiha za otroke in učitelje na kmetih. Pod cvetočimi akacijami se je izprehajala trnska učiteljica Zora. Sama krasna kot pomladni cvet, je obračala jasno oko v zeleneče gore, v smehljajoče nebo. Veselila se je pastiričice, ki je skakala, otresaje repek, po cesti, veselila se lastavic, ki so sedale na brzojavne žice ob železniškem tiru, vrabčičev, ki so letali proti kolodvoru, kjer jih čaka žito, veselje malih čivkačev.

Proti kolodvoru so hiteli, od tam prihajali potniki. Pridrda, oddrda vlak, prinaša, odnaša srečo. Zato pohiti marsikdo rad na kolodvor. Morda ga čaka tam, in če ne, se odpelje za njo... Širen je svet, ne veš, kje biva sreča, kod se skriva nedosežna.

Zora je gledala za hitečimi potniki, ozrla se na senožet in se nasmehnila. Akacije in spominčice... Pomlad, mladost, ljubezen... Ljubezen, zlata sreča ženskega srca. Sladko so dehtele akacije, bučele so brenčale po njih. Zora je stopila na prste, da doseže vejico, polno cvetja. V visoko počesane, bujne kostanjeve lase, za pas, v nedra si je nadela šopkov, naložila si jih v pisani predpasnik.

Veselo je odzdravljala mimoidočim, stopila s svojim dehtečim bremenom na senožet, se sklonila k spominčicam. Pogledala je prenežne cvetke, odsev nebeške modrine, in zadrhtela od sreče... Iz stoterih drobnih oces jo je pozdravljala ljubezen... Hlastno je trgala roka modrooke cvetke in jih sestavljala v šopek. Bil je krasen. Zora je zrla na cvetje, pogledala na prosojno nebo, pomlajeno zemljo, svojo mladost, svoje nade... Nasmehnila se je v sladkih mislih in zakrila žareče lice v šopek: — Bel kot akacijin cvet bo poročni venec, modro kot spominčica ženino oko... —

Šla je po stezici proti vasi in se ozrla na ponosno hišo na griču. Majhen oblaček je pokril jasno čelo mlade učiteljice. Spomnila se je razposajenih

županovih otrok. Troje jih je hodilo v šolo. V svesti si, da so županovi, so prezirali druge, bili neubogljivi. Večkrat je bila Zora primorana kaznovati jih, otroci pa so se vedli, češ kakor da jo zatožijo očetu. Matere niso imeli, zato so bili brez varstva in strahu. Neprijetna ura za mlado učiteljico, če pride oče ali mati kaznovanega otroka pritoževati se... Tem bolj neprijetno, če je oče kaznovanca šolski predsednik... Ah, na kmetih je težko življenje za učiteljico... Glej na desno in na levo, da se ne zameriš... In treba je ustrezati šolskim postavam in svoji vesti...

V glinasti vazi je stal šopek. Vlažna, borno opremljena soba je zadehtela po pomladi. Iz lične škatljice je vzela Zora zavoj pisem in jih jela prebirati. Kdove vkolikič... Bučelica je pribrenčala skozi okno, vrišč otrok, ki so majali vrbin lub ob potoku, je prihajal do nje... Pomladna radost... Zora je zažarela veselja. Pomlad je v svetu — in nji se bliža prava pomlad življenja. Zdaj mora podpirati mater-vdovo in sestro, ki je v tretjem letniku pripravnice. Pa sestra naredi maturo, stopi v službo, mati gre k nji... Breme težke skrbi se odvali od mlade, krasne Zore — in ona...

Pisma ji piše, polna sladkih obetov. Pridno študira Gabriel, da povede zoro svojega življenja z utrudljive vožnje učiteljske službe v tihi zakonski pristan.

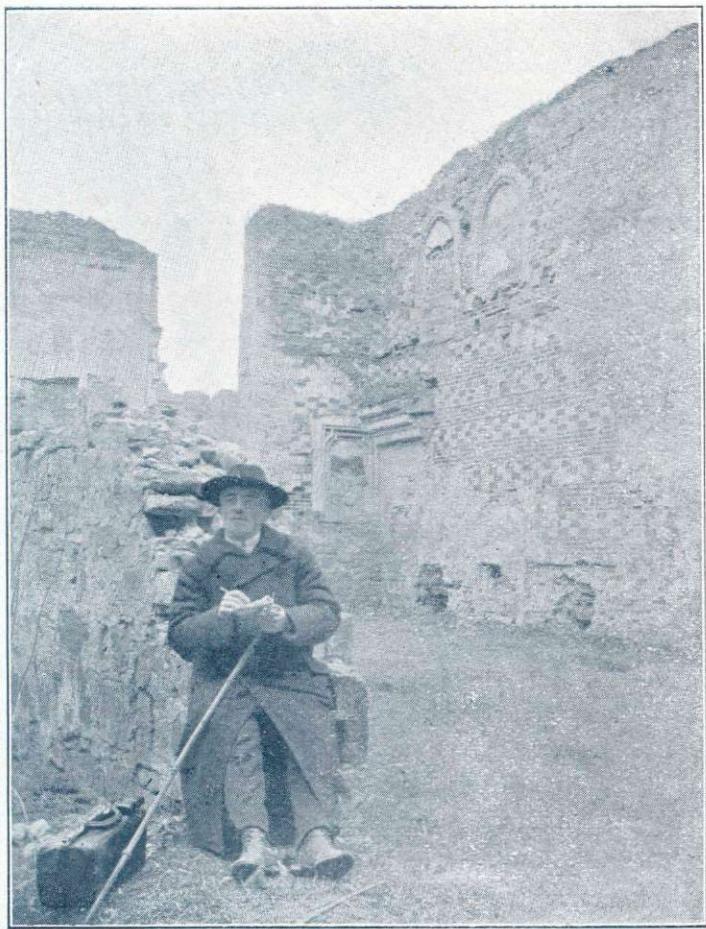
„Nič več se ne boš mučila s trmastimi vaškimi paglavci, nič več se klanjala ošabnim kmeticam za hrano in stanovanje. Sama svoja gospa boš, moja Zora, le meni boš živela, dragica...“

Pomlad. Sladko, kot njegove besede, dehte akacije, spominčice so Gabrielovo zvesto oko... Poljubovala je spominčič modra očesca in se naslajala ob vonju akacij...

Rahlo, boječe je potrkalo...

Počasi je vstopil starikavi vaški velmož Semič. Župan, trgovec, posestnik in šolski predsednik, se je zavedal svoje časti, nosil bahato svoje rejeno telo, si pogladil rad sivo brado, se pohvalil s hišo, polno blaga. Bil je mož na svojem mestu, v trgovini kakor v županstvu, na polju kakor v hiši. — Zdaj pa mu je zalila zadrega debelo, rdeče lice, sivo oko je begalo nemirno po praznični obleki, obutalu in klobuku... Nikjer ni bilo praška — vse čisto, svetlo, novo. — In vendar je zapazil župan, da je bil njegov obisk neprijeten...

Seveda Zora je sanjala o Gabrielu, vitkem, visokem, bujnolasem. Pa je prišel čokati, plešasti Jože Semič . . . Ravnokar je poslušala Gabrielove sladke

FOT. L. LENART.

NA RAZVALINAH TURŠKECA GRADU V HOTIMU.
(BESARABIJA).

besede . . . In zmoti jo ta župan! Župan, neroden, oduren mož, prihaja gotovo radi otrok . . . O prozal!

„Gospod predsednik, kaka čast za mene! Izvolite na stol, do zofe, če bi bila tudi lesena, se še ni povzpela moja Črnečka. Poglejte to sobico! Vlažna, mala. In še to sem dobila le po milosti, kakor mi namiguje moj kmetavs, gospodinja moja . . . Po milosti! Pa plačujem sedem kron za njo — mesečno sedem kron! Pomislite, gospod župan, kako daleč imam do šole. Poleti je prijeten sprehod, ali pozimi se premočim, namrazim. Kak križ imam tudi s hrano! Šolski svet bi moral vendar ukreniti, da dobi tudi učiteljica stanovanje, sobo in kuhinjo v šolskem poslopju, da ne bo odvisna od milosti teh domišljavih kmetic. Kaj pretrpi učiteljica na kmetih! Obupala bi, da nimam nade rešiti se teh težav . . .“

Tako je govorila Zora in upirala velike, smehljajoče se črne oči v župana. On pa, ki je bil vendar mož na mestu med občani, kupci in posli, je rdel kot petnajstleten deček, mencial novi klobuk med okornimi prsti, se premikal nemirno po stolu in strmel v Zorino sveže lice, v njeno vzneseno postavo.

Še nikdar se ni zdel samozavestni vaški mogotec Zori tako neroden. Samo še za ušesom naj se popraska . . . Zora je prasnila v vesel smeh:

„Zakaj me motrite tako, gospod župan? Moja frizura se vam zdi preumetna za našo vas? Ali pre-dobro izgledam za mojo hrano? Ali mislite, da imam novo obleko? Ne, gospod župan, na meni ne zraste vsako leto nova; kadar kupim, kupim pri vas in vi mi prodajate za izjemno nizko ceno — kaj ne, gospod župan?“

Še vedno je obračal klobuk v roki, nabiral lice v svečano bedaste gube . . . Videč, da ne bo hudega, je stopila Zora po tem rekognosciranju popogumno na bojno polje:

„Vi prihajate zaradi otrok, gospod župan . . . Prisiljena sem bila že večkrat kaznovati jih. V šoli so vsi otroci enaki — vašim pa manjka materine roke, vedno bolj razposajeni postajajo — ženiti se morate, gospod župan . . .“

Na te besede je odgovoril vaški velmož naglo in živahno:

„Baš zaradi tega . . . Otroci pogrešajo matere . . . Vsega je v moji hiši, saj veste, gospica — vsega, samo reda ni. Saj veste, gospica, kako je v moji hiši: blaga in denarja na pretek. Moji soprogi ne bi trebalo, da dela. Posli so tu. Samo ukazovala bi . . . Resnično, prava — gospa . . . Zagotavljam vas: velika

FOT. L. LENART.

STARA RUSKA CERKVICNA NA RUSKEM PODOLJU.

gospa! Stopi v kuhinjo, ukaže kuharici, stopi v prodajalno, pogleda fante, stopi na vrt, na njive . . . se ohladi v senci akacij, se sprehaja po senožeti. Kaka muka je to, prosim vas, gospica? Pa si izbere blaga

v prodajalni — šiviljo ima v hiši. V shrambi so jedila, v kleti vino. V hlevu so konji, v kolarni kočija, v blagajni denar. Kaj mislite, gospica Zora: je to težava, muka?"

Zora je mislila na velike, lepe prostore v hiši na griču, na železno blagajno, na posle, konje, kočije . . . na svojo malo plačo, velike potrebe, na sestro in mater . . . Županja, kako lahko živi, lahko pomaga svojcem. Domislila se je tudi težav, ki čakajo nje, preden se udomi z Gabrielom, dolgov, skrbi . . .

„Lahko jo dobite, gospod Semič, in srečna bo pri vas.“

Lice starega vdovca je zažarelo. Hitel je:

„Ravno zaradi tega prihajam, gospica Zora . . . So otroci, pa je tudi kruh. Otroci dorasto, gredo po svetu . . . hišo vam zapišem, gospica, hišo na griču . . . Pustite poučevanje, škoda vaših pljučic, vaših lepih oces . . . Svojo mater vzamete k sebi, sestra bo hodila na počitnice . . . Živeli bomo kakor golobi . . . Mesto v tej vlažni sobi boste sedeli v mojem salonu, mesto da bi gazili po zimi po snegu in brljuzgi, se boste vozili v saneh na izprehod . . . kraguljčki bodo cingljali, v kožuhovino zavita gospa Semičeva bo odzdravljala zavidajočim ji pešcem . . . Gospica Zora, postanite moja žena, ne bo vam žal!“

Sivi snubec se je razvnel, skočil k Zori, jo gledal s plamtečim očesom . . . Nič zoprnejšega nego zaljubljen starec . . . Iznenadena Zora je strmela v nepričakovanega snubca . . . Kako zoprno je bilo njegovo tolsto, rdeče lice, zoprni pogled, zoprni nasmeh, ki je razkrival žalostne podrtine zobovja . . .

To lice, da bi gledala dneve in leta v svoji bližini? Za tega človeka, da bi zamenjavala svojega Gabriela? Ne! Za vse hiše in posestva ne! Odmeknila se je od žarečega snubca, se nagnila nad šopkom v vazi in nasmejala prešerno:

„Kako dehte akacije! Vonj je tako omamen, da človek skoraj ne ve, kaj govori . . . Ni res, gospod župan? Vi se ženite? Ne ženite se, dokler cveto akacije . . .“

Tako je bilo takrat, ko so cvetele akacije . . .

Pa prišla je zima. Iz stare, razpokane peči v Zorini sobi se je kadilo. Po sobi je dehtelo po vlagi in dimu. Stene so se pokrile s črnimi progami, se porastle z mahom. Stokrat pregnani pajki so se vračali trmasto v mokre kote, opazovali škodljivo nevoljno učiteljico. Okno je zamrzovalo, skozi vrata je pihalo. Zvečer je preganjal Zoro, mestno cvetko, duh pese, repe in nati, ki se je kuhala v kotlu pod njeno sobico.

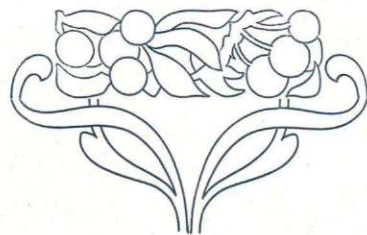
Črnelina dekla je godla nad sitno učiteljico, Perkanka ji je odpovedala hrano, ker ni marala dekla nositi po snegu . . . Pot v šolo je bila slaba. Zora je prihajala premočena, otroci so bili prehlajeni, nemirni, kašljali so, tolkli z zmrzlimi nogami po tleh, niso pazili na pouk. Učiteljico je bolela glava od skrbi. Mati je bolna, sestra potrebna zimske obleke, nji je treba obuvala, plašča . . . Gabriel ni naredil izpita . . . Revščina ga je zadržala — revež ne doseže nikoli ničesar o pravem času . . . Hiša na griču pa je stala ponosna, polna blaga in denarja. V nji je rdeče opremljen salon, lepo vezane knjige, mehke preproge. V moderni peči prasketa ogenj, poleg nje je mehki naslanjač, mizica s časopisi. Polna je shramba in klet. V hlevu so konji, v kolarni kočija, posli čakajo na ukaz . . . In gospodar ponosne hiše je še vedno zaljubljen . . .

Bil je šolski predsednik. Pa je prišel med poukom v šolo. Učiteljičin glas je bil hripav, oči objokane, roke ozeble . . . Poslavlja se je postal ob nji, pokazal na zasneženo senožet, nad katero je kraljevala njegova hiša raz griča in rekel mehko:

„Takrat so cvetele akacije — sedaj je zima, gospica . . .“

Bilo je isto tolsto lice, isti zoprno-zaljubljeni pogled . . . Od vaškega mogotca je hitel Zorin trudni pogled na gole akacije ob zasneženi senožeti. Vrane so sedele na njih. Zima, dolg, skrbi . . . Gabriel — ali ta župan? Trud — ali brezskrbno življenje tam gori? Za hip je pomislila mlada Zora. Potem se je zravnala ponosno in odgovorila:

„Zima prejde, gospod Semič — in zopet bodo cvetele akacije . . .“

Književnost.

Slovenska.

Dr. Ivo Šorli: **Pot za razpotjem**. Roman. Založil Ig. pl. Kleinmayr & Ferd. Bamberg. Ljubljana, 1906.¹⁾ — Ta najnovejši Šorlijev „roman“ je zelo vsakdanji, brez originalnosti. Sami stari, že tisočkrat opisani prizori, stari dogodki, osebe znane kakor bratje. In potem pride na vrsto še vprašanje, če je to sploh — roman. Par mesecev kaplanovanja na deželi, par objemov ženske v srpanu, en političen shod, dolgočasno filozofiranje starega župnika . . . to je roman! — Šorli je znan kot pisatelj „druge vrste“. Piše krajše stvari in daljše novele, ki jih naslavlja z „romani“. Večinoma so tendenciozni. Tendenca pa je tale: Človek se mora skopati v blatu življenja, potem zamore biti šele resnično velik. In po tem receptu so zasnovani vsi njegovi junaki, ki živé nad mesec dni. Topot je šel med duhovnike. O enem omenja, da se je „okopal“ že prej in ga kaže zato kot „filozofa“, drugi se „koplje“ pred očmi čitalcev in je zato primerno naiven in brezmiseln. Ob koncu gre iz „kopeli“ in postane mahoma pameten. V drugih Šorlijevih „romanih“ se godi skoro isto, samo način je drugačen. („Človek in pol“, „Hic Rhodus“ i. dr.). Torej šablona. — Naslov je zelo čuden, pripovedovanje pa prijetno; namreč gladko. Spominja sploh na Kersnikove dni. Včasih napiše Šorli tudi kaj boljšega. *Notus.*

Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko. Urejuje Anton Koblar. Letnik XVI. V Ljubljani 1906. — Slovenski listi imajo navadno svoj ožji krog sodelavnikov in dopisnikov. To opazujemo tudi pri zgoraj imenovanem listu. Pisatelji so nam večinoma že stari znanci. — Viktor Steska popisuje Stare cerkvene posode na Kranjskem. (Str. 1—30.) Predmet temu spisu so kelihi, monstrance, ciboriji, svetilnice, kadilnice, pacifikali, svečniki, krožniki, lestenci, križi in razni drugi cerkveni izdelki. Pisatelj se ozira na vse Kranjsko in nas seznanja z bolj zanimivimi gotičskimi, renesanškimi, baročnimi in empirskimi posodami, kolikor si jih je mogel sam ogledati. Spis pojasnjuje devet slik. — Isti popisuje dalje „Župno cerkev v Starem trgu pri Ložu“ (33—37), ki ima ladjo še iz romanske dobe, in v spisu Ilirska Koroška v ljubljanski škofiji (55—70) kaže, kako je Gorenja Koroška z delom Tirolske prišla pod ljubljansko škofijo, v uvodu pa nam slika na kratko razvoj ljubljanske škofije do današnjega obsega. — Dr. J. Gruden: Glagolita med beneškimi Slovenci (30—33). Na podlagi tiskanega glagolskega brevijarja in misala, ki sta se ohranila v glavni župniji beneških Slovencev v „Šempetru Slovenov“, dokazuje, da je glagolica svoj čas segala v neposredno bližino akvilejskih patriarhov. — V članku: Suzana Gornjegrajska (121—128) razjasnjuje po listinah iz furlanskih arhivov, kako je vplival luteranski duh na to mekinjsko

opatico (l. 1583—1593). — Dr. Fran Ilešič nas seznanja z Baroni Brigido (37—44), s to imenitno istrsko rodbino, ki je dala Ljubljani prvega in zadnjega nadškofa — Mihaela barona Brigido (1788—1806). — Obširen je spis (71—112) istega pisatelja, Novomeški prošt Fran Nikola Peršič (1790—1797), ki je izdal l. 1789. v Gradcu dva katekizma za istrske Hrvate. Jožefinski duh odseva iz dobe, ko je živel in deloval Peršič. — Tretji spis istega pisatelja je Kranjsko slovenski prevod Parhamerjevega katekizma iz sredine XVIII. stoletja (128—135), kjer opozarja na doslej neznani prevod iz l. 1760. — L. P. pripoveduje v Črtici o naših kaznilnicah (44—88) o zgodovini kaznilnic ljubljanskih od leta 1754. dalje. — Leopold Podlogar (135—139) popisuje Božjo pot pri sv. Frančišku nad Planino v Beli Krajini, Anton Aškerc objavlja: Slovenske akte iz mestnega arhiva ljubljanskega (francoska doba) str. 139—146 in Ivan Vrhovnik priobčuje v spisu Iz dnevnika Blaža Blaznika (146—166) izpiske nakeljskega župnika Blaznika iz dnevnika, ki ga je spisoval od leta 1809—1861. — V „Malih zapiskih“ so manjši sestavki različne vsebine, v „Slovstvu“ pa se seznanjamo v kratkih poročilih in ocenah o slovenskih knjigah in spisih zgodovinske vsebine. Muzejskemu društvu želimo mnogo članov, zakaj število 230 je brezdvomno malo častno za naš narod. Člani plačujejo 6 K na leto in dobivajo poleg „Izvestij“ še „Mittheilungen“, naročnina na „Izvestja“ sama pa je 4 K.

Hrvaška.

Knjige „Matice Hrvatske“ za l. 1906.

Cviece slovenskoga pjesništva. — Sabrao Dr. Fran Ilešič. Izdala Matica Hrvatska. 1906. Str. 160. — S to knjigo bodo Hrvati — kakor upamo — zadovoljni, ker so v njej res zbrani najlepši cvetovi naše lirike in ker bodo dobili kratek, a lep pregled vsega slovenskega pesništva. Prof. Ilešič je namreč po večini jako srečno izbral najbolj značilna dela posameznih pesnikov, ki dobro karakterizirajo poedine osebnosti in celo dobo. Toda knjiga bo vzbudila — ali vsaj morala bi vzbuditi — pri nas veliko več zanimanja nego pri Hrvatih: Zbrani so namreč v njej vsi dokumenti, in čas še ni bil nikdar tako ugoden, da se izreče sodba o vsej naši literarni preteklosti, sedanjosti in bodočnosti, kakor sedaj, ko so pred nami rezultati stoletnega umetniškega dela.

Knjiga se začneja z narodno „Kralj Matjaž in Alenčica“ in končuje z Aškercovo „Himno slovenskih heretikov“. Kaka dolga pot, ne prehojena, ampak predirjana v mrzlični naglici! Koliko kulturne revolucije, ki je vrgla s prestola kralja Matjaža z njegovo Alenčico, „prelepo mlado deklico, kraljico ljubo ogersko“, in začela zidati nove prestole in postavljati nove oltarje. Lepa idila, ki zveni na par prvih straneh našega pesništva,

¹⁾ Knjige nam založništvo ni poslalo v oceno. Te navade se drži tudi neki drugi slovenski založnik, kar pa nas nič ne moti. *Ured.*

je kmalu pozabljena in z njo je pozabljena vsa njena mehkoča in prisrčnost. Ob koncu knjige ni niti drobne odseva več nekdanje mirne poezije, le brutalna tendenca tolče v taktu himne heretikov s trdo pestjo ob glavo: Svoboda, luč, resnica — noč, tema in robstvo. To je strašna pot in človek ob njej jasno spozna, kako težko — da ne rečemo nemogoče — je spravljati živi razvoj umetnosti v mrtve predale teorije. A to je le začetek in konec, med njima pa je še smrt in življenje struj, nastajanje in pojemanje smeri. Vmes je še Vodnik in njegov čas, tista naivna doba prebujajoče se umetnosti, ko poje pesnik z mirno navdušenostjo dramila svojim rojakom. In nato Prešern — s čudovitim, klasiško odmerjenim izrazom in s toplo, upijanjivo resignacijo nesrečnega trubadurja. Odkod je prišel trubadur v tiste kraje in kako sodi v tiste čase? In že je pozabljen, le od Koseskega trdih verzov odmeva cela Kranjska. Prišla je doba taborov in slovenstva, pustila je za seboj topel dih, ki veje iz tistih časov pijane domovinske ljubezni, rodila nam je Levstika in Jenka in je šla. Potem je zanesel Stritar tujo umetniško strujo k nam, ki je zmagovala, toda tudi njej je že bilo napisano na čelu znamenje smrti. In res je umrl letos njen zadnji veliki učenec, Gregorčič.

In zdaj se je začela moderna. „Združila je dušo kot svoj glavni predmet in svoj namen z naravo kot sredstvom in sliko ter nam je na ta način ustvarila tisto bogato metaforiko in simboliko, ki je značilna za sedanjo poezijo... Svet izgine v subjektu in se rodi iz subjekta; zato neprestane halucinacije. Vsemu je merilo človek — zato ni ne greha, ne kesanja; samo čuvstvo je in subjekt. Volja in navdušenje je izginilo; tako hodijo in prihajajo junaki slučajno in nezavestno na svoje mesto.“ (Ilešič v uvodu.) To smo imeli priliko poudarjati pri vsaki knjigi naše moderne: Tuja vsemu realizmu in vsej naravi hodi slučajno in nezavestno po svojih potih kakor njeni junaki, hlepeč samo po originalnosti in efektu. Vsaka vez s preteklostjo in tradicijo je pretrgana, moderna je celo naravnost nasprotna vsem prejšnjim strujam: Kakor je prej živela pesem v najožji zvezi z zunanjim svetom, kakor je iz njega črpala motivov in življenja, tako prede zdaj sama iz sebe. Zunanji svet daje pesniku le trenutno impresijo, za drugo ga ne rabi. On vidi resnično življenje, a ga hoté prezira. V tem smislu se je razvila naša moderna. Sile so bile napete do skrajnosti, produciralo se je relativno jako veliko. In ni čuda: V vsakem najmanjšem naših mladih je živela vsa favstovska razcepljenost in vsa Zarathustrova modrost, ki se je povzpela do blaznega krika:

Nebo, nebo, le za trenotek grlu
posodi mojemu bobneči grom —
le enkrat zarjul bi rad,
da čuje celi svet:
Sovražim te, zalega
človeška, iz srca! . . .

(Kazimir Radič: Titan. Str. 119.)

Ali smo prišli do viška estetske kulture ali pa bi dejali s Cankarjem, da je „zdaj tukaj veliki bankrot“? Bogve. Sodila bo zgodovina in druga antologija, ki se bo tam začejala, kjer je sedanja nehala. A eno vemo: Tudi sedanja struja subjektivizma in psihologije se že razkrajaja, in morda ni daleč čas, ko se razkroji. In ni čuda. Človek bi dal zvezke sedanjih pesmi za en sam Jenkov verz kljub tedanjemu rodoljubju in kljub slo-

venski marseillaisi in bi si želel z velikim bolnikom psihologije, Cankarjem, zopet krjavljevih časov.

In kaj sedaj? Razkroj moderne je dr. Ilešič čutil in zato pravi v uvodu: „Pesniški generaciji, ki je šla v narod po poezijo, je sledila v zadnjem času druga generacija, ki želi za narod delovati, učiti ga, ki ima torej voljo za socialno delovanje. To je reakcija, ki more soditi tudi literarno strujo, manj subjektivno, ki bo hotela bolj hipnotizirati kot biti hipnotizirana.“ (Uvod XV.) Dr. Ilešič je slutil to strujo in mi trdno upamo, da pride Narod, ki stopa po mirno začrtani poti proti višku vsestranske kulture, zmore vse krize in more soditi iz sebe umetnost, ki je njegova in zrasla z njim. Od „Alenčice“ do „himne heretikov“ razvoj, tesno spojen z narodnim življenjem — in po „himni heretikov“ zopet razvoj navzgor. Mi ga pričakujemo in ga pozdravljamo.

Dr. Ilešič je hotel dati svoji knjigi dvojni značaj: Zbrala naj bi cvetje slovenskega pesništva in obenem naj bi predstavljala njegov razvoj ter naj bi karakterizirala posamezne osebnosti naše literature. Ta dva namena se moreta velikokrat strniti, a še večkrat si lahko nasprotujeta. To se je zgodilo v tej knjigi. Vemo, da dr. Ilešič ne priznava in ne pozna našega estetskega naziranja, ki združuje dobro in lepo v metafizično harmonijo. Toda gotovo je tudi to, da mnogim pesmam v svoji zbirki ne more priznati umetniške vrednosti, naj jih gleda s kakršnimikoli očmi, in da te torej ne sodijo med — cvetje.

Franc Bregar.

Hrvatsko kolo. — Naučno-književni zbornik. — Knjiga II. Izdala Matica Hrvatska 1906. Str. 463. — Dorina, novela iz dalmatinske bodolarije, od J a k o v a M a r i n k o v i ć a, je dobila prvo nagrado, ki jo je razpisala Matica Hrvatska za sotrudnike svojega „Kola“, a to gotovo v prvi vrsti zato, ker njen obseg odgovarja predpisanim zahtevam. To je delo stare, mirne umetnosti, ki dela in se prav nič ne razburja pri tem ter tudi nima namena čitatelja razburjati. Ozadje novele je lepo: Mirno morje, velikanske mreže, ki so zajele milijone srebrnih sardel, stare propadajoče plemiške družine s svojimi zastarelimi mislimi in predsodki. V tem ozračju živi mlad par, ki ljubi, se veseli in trpi, kakor se to vedno godi v življenju in v novelah. Zlobni ljudje pa ne mirujejo, in že je izpodkopana sreča junaka in junakinje. On zboli, ona pa gre v kloster in mu streže ob smrti kot sestra Marija. Junaka končujeta z velikodušnim odpuščanjem, krivce pa zadene zaslužena kazen in — novele je konec. Vmes se vleče drobna nit ne preveč vsiljive tendence, ki obsoja stare plemiške razvade in navade ter proslavlja čilo moč rastočega demokratiškega duha. — Črtice J. D r a ž e n o v i ć a, ki so bile odlikovane z drugo nagrado, so po večini dobre. Novejša, semintja jako srečna tehnika, globok občutek, sujeti zanimivi, dasi včasih preveč izbirani. Najkrepkejša po koncepciji in tehnično najboljša je zadnja črtica „Višnje s njezina groba“. Mlado dekle umrje, in mož, ki jo je ljubil, zasadi okoli groba višnje, da zrastejo iz njenega prahu. Višnje rastejo, cvetó, rodé. In ko zagriže prvo zrelo višnjo, se podedi in nje kri, njena srčna kri... Samomor na koncu pa je popolnoma nepotreben in neutemeljen. — Alberto Weber in Hermina Beklić sta skupaj spisala enodejansko dramsko legendo I v a n o d P o m u k a, ki je tudi dobila drugo nagrado. Večer smrti pomu-

škega junaka, ko padajo zvezde z neba in umirajo veliki ljudje. Ivana od Pomuka vržejo v vodo, a voda nosi svetnika in zvezde letajo z neba in mu spletajo krono. Kraljica je omedlela nad pažem, ki ga ji je prebodel ljubosumni mož, in kralj prestrašen maha z mečem po zlatem oblaku kresnic, ki ga je napadel. — Snov je izborna za dramsko legendo in pesnik ji je tudi znal vdihniti toplega in otroško nežnega legendarnega duha. Lepo je tisto razpoloženje zlatega poletnega neba, ko se godé na svetu veliki čudeži in jih človek z lahkim srcem veruje. Osebe pa so manj uspele. Kralj je prebrutalen, kraljica pa ni kraljica iz legende, kraljica-svetnica. To precej slabi enotni, krepki vtis. — Tudi spis našega rojaka dr. Fr. Ilešiča: „Kačić-Miošić i slovinstvo u Slovenaca“ je bila prisojena nagrada za znanstvene razprave „Hrv. Kola“. Prof. Ilešić je mojster v svojem predmetu — to se mora priznati. V tej razpravi dokazuje, da je Kačić-Miošić vplival direktno na slovensko mlado, naraščajočo inteligenco v Gradcu, Mariboru in Ptujju ter indirektno tudi na širje slovenske sloje, ker je izpodbudil s svojim zgledom Kremlja, da je spisal svoje „Dogadivšine štajerske zemle“. Gospod pisatelj spominja filologe na znamenito dejstvo, da se je pokazal v nekaterih slovenskih knjigah iz XVIII. stoletja izraz „slovinski“ (kakor ga je rabil Kačić-Miošić), ter sklepa iz tega, da bi to utegnili biti važen dodatek pri raziskavanju hrvaško-slovenske literarne preteklosti. — Izmed drugih beletrističnih spisov se odlikuje zlasti „Grieh“, ki ga je napisal Svetozar Ritig, po čudovito slikovitem slavonskem jeziku in po junakih, ki resnično živijo in govoré, resnično ljubijo in umirajo. — Edini slovenski spis v tej zbirki je dr. Drag. Lončarjevo „Javno življenje pri Slovencih“. Pisatelj je hotel biti trezen in nepristranski in to je tudi po večini bil. Sicer je pa spis že znan iz knjižice „Politiško življenje Slovencev“, ki je izšla lansko leto. — V „Pregledu slov. književnosti god. 1905/1906“ je začrtal dr. Ilešić v kratkih potezih vse važnejše literarne pojave preteklega leta. Dasi se ne strinjamo z njim, ko presoja umetnost in njene pojave z raznih stališč, radi priznavamo, da je ohranil v svojem „Pregledu“ mirno objektivnost dobrega kritika. C.

Dr. F. D. Marušić: **Liječnikovi zapisci.** Zabavna knjižnica Matice Hrvatske. Knjiga CCXCIII. do CCXCIV. Zagreb. 1906. Str. 103. — To so drobne škece enega samega prizora: Jesenska, oblačna noč, ko odpada že zadnje listje z dreves, večer, moreč dež, ko človek obupava nad dnevom in solncem. „Tukaj je vse vbogo, revno in žalostno. Žalostna je zemlja, ki je obudovéla brez človeških rok in dela. Žalostne so hiše in domovi, ki v njih odmevajo glasovi uboštva, lakote in bolezni. Otrpnila je zemlja, ker so zarjavili plugi in motike... In ljudje, naša rodna kri, ginejo v revščini, v strganjih cunjah, v duševni sužnosti, v predsodkih, lakoti, boleznih in v strahu, kaj bo jutri... Edina tolažba na zemlji jim je velika moč vere naših očetov, ki jih čaka po življenju.“ (Str. 5. 7.) Tako gre bolečina in obtožba skozi celo knjigo. V njej ni velikih dejanj, ni zanimivih slučajev, ni zapletkov in razvozljavajev. Sama refleksija, spočeta na skalnatih poteh Zagorja, ko je vodila zdravnika težka dolžnost od hiše do hiše — sama neskončna jesenska noč z neprestanim dežjem, brez zarje in solnca.

Knjiga spominja na „Lovčeve zapiske“ Turgenjeva. Rodila je i lovčeve i zdravnikove zapiske ista bolečina. Toda Turgenjev je v prvi vrsti umetnik in psiholog: on slika celo dobo v nepregledni pisani vrsti njenih reprezentantov in molči o svoji sodbi in o lastni boli. On kot umetnik skriva in mori v sebi tendenco, a tem jasneje čuti čitatelj, da je cela doba, ki jo je obdelal umetnik, tendenciozna in da kriči do neba po pomoči in reformi. — Drugače zdravnik v svojih zapiskih. V njem ne govori toliko umetnik, ampak človek, ki se mu smilijo množice. Zato tudi ni dejanj v knjigi in ne izdelanih značajev, temuč le tožba in zadnji klic na pomoč. In tam, kjer je Turgenjeva obvaroval ekstremov dober umetniški okus, tam je zapeljalo Marušića srce, ki je ganjeno in hoče geniti druge. Zato ne vidi nikjer upanja in misli, da je solnce za veke zašlo, ker je noč dolga. „Vsi tisti ljudje... vsi že namigujejo smrti. In čemu potem moja nemočna pomoč?“ (Str. 12.) In če potem kliče še: „Na pomoč, na pomoč, dokler ni solnce zašlo, dokler ne vsahne kri in ne zmrznejo solze!“ — je to klic, ki sam meni o njem, da bo brez-uspešen in nepotreben. Kako drugače končuje genialni ruski lovec svoje zapiske! Ko nas je peljal po vseh gozdih in poljih, kjer vzdihuje zadnje človeško gorje, ko nam je odprl vrata do vseh src in bajt, da nam je že duša polna resignacije in obupa, tedaj zapoje zadnje svojo pesem v prozi „Les in stepa“. Žalostna je domačija do smrti, a lepa, lepa, in kmalu pridejo prvi pomladanski dnevi, „ko se vse okrog sveti in poka led, ko skozi težko paro tajajočega se snega že diši po segreti zemlji, po protalinkah, pod poševnimi žarki solnca, ko pojó upapolni škrjanci ter se z veselim šumom in žuborenjem iz jarka v jarek prelivajo potoki...“ Tako končuje umetnik; kar on zamolči, to pripoveduje svetu solnce, zemlja, veter in potok. Dr. Marušić pa kliče, kliče na vseh straneh svoje knjige, in vse, kar pripoveduje, pripoveduje zato, da okrepi svoj obupni klic na pomoč. On ne služi svojim junakom in svoji umetnosti, ampak njegovi junaki in njegova umetnost služijo njemu. Dasi ima knjiga mnogo lepih mest, je vendar zaradi ene, neprestano ponavljane ideje enolična in moreča kakor večni jesenski dež. — ar.

Vjenceslav Novak: **Tito Dorčić.** Pripovijest. Zabavna knjižnica „Matice Hrvatske“. Svezak CCXCV do CCXCVI. Zagreb. 1906. Str. 219. Pisatelj, ki je umrl lansko leto, ni oznanjeval v svojih delih velikih misli in ni prerokoval bodočnosti. Delal je mirno in solidno, dajal nauke za praktično življenje in pripovedoval v maniri starejše umetnosti, ki je izgubila z njim med Hrvati enega izmed zadnjih svojih zastopnikov. Tako tudi njegov Tito Dorčić, ki ga je končal že z zadnjimi, pojemajočimi silami ravno tri mesece pred svojo smrtjo. Svojega junaka spremlja zvesto od zibelke do groba. Tito, sin Andrije, načelnika ribarjev v Senju, je vzrastel ob morju in v njem so se razvile do vrhunca vse ribarske zmožnosti, ki so živele že stoletja dolgo v njihovi rodovini, združeni od nekdanj z morjem in ribolovstvom. „Samo v tem smislu morem razumeti Lamarckovo descendenčno teorijo in Darwinovo selekcijo.“ (Str. 90.) In zato je morje njegovo polje in mreža in trnek njegovo orodje. A oče sili sina v šolo, ker mora postati več kot reven ribar. In Tito gre z jezo in nevoljo v šolo, zdelo gimnazijo, položi pravniške izpite — vsega se je naučil, a ni-

česar ne zna. In to je teza, ki jo hoče pisatelj dokazati: Otroci nižjih stanov so nesposobni za višjo kulturo in zato naj ostanejo, kjer so. Nekulturnost so podedovali od svojega sloja in ne iztrebi je niti šola niti vzgoja. Tako se je moralo zgoditi, „da je zadela duša (žene), oplemenjena z visoko kulturo, ob nekulturo človeka, ki je ostal vsled podedovanja in vsled okoliščin pri vzgoji kljub vsem svojim (uglajenim) navadam v nizki atmosferi preprostosti, ki je včasih prehajala v sirovost.“ (Str. 165, 166.) In da to še jasneje dokaže, pelje pisatelj junaka po primernih potih. On postane nesposoben uradnik, ki si pa vendar zna pridobiti s svojo naravno zvitostjo plemenito Regino, ker hoče z njo napraviti svojo kariero, poroči se z njo, a jo odbije s svojo prirojeno sirovostjo in duševno inferiornostjo. Nato pije, si vbrizgava morfij, v naglici in strasti provzroči kot državni pravdnik smrt nedolžnega obtoženca, znori in skoči v morje, ki je pravi njegov dom. — „... Prehod iz nižje v višjo kulturo gre po stopnjah in se le izjemoma izvede v prvi, ravni generaciji. Zato sem iz praktičnih razlogov nasprotnik tega, da se iztrga otrok, ki je edinec v družini, tistemu, kar se je vživelo v njegovi krvi po podedovanju, prenesenem skozi stoletja iz ene generacije na drugo... Tak edinec bi bil sposoben za višje nauke le takrat, ko bi pokazal genialnost...“ (Str. 91.) Dasi ima ta misel nekaj zdravega jedra v sebi, je v svoji splošnosti nedosledna in bizarna ter nasprotna vsej izkušnji. — V romanu je nekaj lepih mest, a vendar se mu pozna, da je bil njegov avtor eden izmed srednjih talentov. — Osnovna misel pa je taka, da niti ne zasluži, da bi jo obdeloval srednji talent na 200 straneh.

—k.

M. Gorkij: **Izabrane pripovedi.** Uvod napisao Martin Lovrenčević. Slavenska knjižnica „Matica Hrvatske“. Knjiga XIV. Zagreb 1906. Str. 294. — Matica je izdala deset krajših spisov Gorkega v dobrem hrvatskem prevodu. Zbrane so tiste povesti, ki so najlepše in za Gorkega najznačilnejše. Sicer je pa ta mladi ruski literarni revolucionarec znan tudi našem občinstvu po nekaterih svojih črticah in po drami „Na dnu življenja“. On je pesnik bosjakov in umetnik filozofskega anarhizma. Junaki so mu potepuhi in bivši ljudje, ki nimajo ničesar več kot prostost, sovraštvo do vsega obstoječega in protest proti družbi. Zato so tudi Gorkemu ljubi in dragi, zato so mu veliki. Družba mu je vsota ljudi, ki so se po čudnem in nesrečnem naključju zapletli v mrežo predpisov, zakonov in določil in si zdaj sami ne znajo več pomagati. „Smešni so ti tvoji ljudje. Stisnili so se v gručo in davijo drug drugega, a prostora je dosti na zemlji, glej toliko — on mahne široko z roko po stepi. — In vsi delajo. Čemu? Komu? — Nihče ne ve. Gledaš, kako človek orje zemljo in misliš: glej, v kapljici za kapljico bo iztočil svojo moč v zemljo, potem pa bo legel vanjo in v njej segnul. Ničesar ne bo ostalo po njem, on ničesar ne vidi s svojega polja in umira, kakor se je rodil — kot norec.“ (Str. 99.) To mu je družba. Sami majhni ljudje, polni ozirov, strahu pred zakoni, brez lastne volje in moči. Njegovi junaki pa so popolni suvereni, ki jim je lastna volja najvišji zakon. S prezirom in posmehom se potepajo po svetu, živé svobodno in delajo, kar se jim zljubi, poznajo vse, samo pekoče vesti ne. Moč naj zadene ob moč — to je vrhunec lepote! Tako je zadel

drzni cigan Lojko ob lepo ciganko Raddo: kamen ob kamen, in ni prej miru, dokler drug drugega ne staret. „Krasno je to bilo, očka! Tu ti stojita dva človeka in ugledata drug drugega kot dve zveri, a oba sta tako lepa, odločna. Gledal ju je svetli mesec in jaz — in to je vse.“ (Str. 108.) To so bosjaki Gorkega, ki so vrgli vse proč, da so našli moč in prostost od vseh vezi in zakonov. „Kdor je močan, ta je sam sebi zakon! Njemu se ni treba učiti, on bo tudi slep sam našel svojo pot.“ (Str. 8.) Gorkega umetnost je sam velik kult te razbrzdane, nekročene človeške sile, obožavanje popolne avtonomnosti. Močnemu je vse dobro in dovoljeno, ker mu je volja najsvetejši zakon. Taki junaki so Gorkemu knez Šakro, ki živi od tujih rok in iz vsega srca zaničuje človeka, ki ga iz usmiljenja redi; tak je cigan Lojko; taka je starka Izergil, ki je divje preživela svoja mlada leta in zdaj mirna in vesela zre smrti v obraz ter le toži nad mladim svetom, ker ni v njem več tiste močne strasti in ponosne lepote. „Raznovrstne ljudi vidim danes, a glej, močnih ni! Kje so ti?... Tudi lepih ljudi je vedno manj.“ (Stran 133.) Čimbolj nevročena je človeška

volja, čimbolj je v nasprotju z vsemi zakoni in navadami družbe, tem lepša in popolnejša je Gorkemu. Tak vzor popolne neodvisnosti mu je orlov sin v pripovedki starke Izergil. „On se je nasmešnil in je šel, kamor se mu je zahotelo — k lepemu dekletu, ki ga je neprestano opazovala; šel je k njej, in ko je prišel do nje, jo je objel. Ona pa je bila hči enega izmed starešin, ki so ga obsodili. In če-

† DR. PL. STABLEVSKI
nadškof poznanjski

prav je bil lep, ga je odrinila proč zato, ker se je bala očeta. Ona ga je odrinila proč in odšla od njega, on pa jo je udaril, in ko je padla, je stopil z nogo na njene prsi, stopil je tako, da je brizgnila kri iz njenih ust proti nebu, in ona je težko zdihovala, zvijala se kakor kača in umrla... On pa je stal popolnoma sam proti vsem drugim zraven nje in je bil tako hladen in ponosen, da ni povsobil svoje glave...“ (Str. 117.)

Tak je Gorki kot filozof: krut in brutalen ter seveda nedosleden. Kot pesnik je pa gorak in vroč ter vreden naslednik Čehova. V njegovi poeziji vse kipi moči in sil, narava in kri. Njegov pravi element sta morje in stepa, ki ju ljubi do blaznosti in ju tako tudi opisuje. Tu ga je sploh nemogoče analizirati, le brati in umeti ga je treba. c.

Ilija Ujević. **Dokonice.** Slike i priče iz dalmatinskog zagorja. Zabavna knjižnica Matice Hrvatske. Svezak CCXCVII—CCXCVIII. Stran 159. Petnajst drobnih črtic — niti črtic bi jih ne smeli imenovati. Petnajst kratkih idil o mirnem, zadovoljnim življenju, o bogati

in lepi jeseni, o tihih ljudeh, ki mirno trpe, mirno uživajo in mirno filozofirajo. Nič nimajo skupnega z ne navadnimi osebami modernih novelet in nič niso v sorodu s starimi junaki, ki jim je pisatelj preračunal vsako besedo ter utemeljil in opravičil vsak korak. Tako rastejo — čeprav niso vedno najboljši predmet za črtico — kakor jih je rodila Dalmacija in kakor jih je dal Bog. A.

Kolo hrvatskih umjetnika. Ta zbirka reprodukcij slik in kipov skoroda vseh modernih hrvaških umetnikov je najlepša izmed vseh publikacij „Matice Hrvatske“. Posebno lepe so slike C. Medovića, O. Ivekovića, B. Šenoe in drugih. V tej številki „Dom in Sveta“ smo objavili eno izmed teh reprodukcij, „Kronanje Kralja Vladislava“ od C. Medovića; v prihodnji številki objavimo še nekaj slik iz „Kola hrvatskih umjetnika“. Klišeje nam je rade volje poslala „Matica Hrvatska“, za kar se ji tu toplo zahvaljujemo.

Uredništvo.

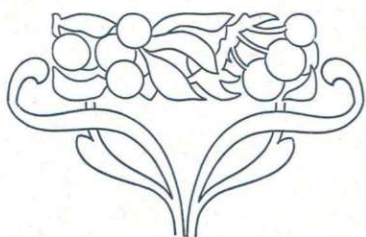
Povjest filozofije. Dr. Albert Bazala. I. Povjest narodne filozofije grčke. To delo je skrbno sestavljeno na podlagi obširne filozofske literature, ki jo pisatelj vso navaja v posebnem dodatku. Seveda velja to za občo karakteristiko modroslovnih sestavov, ne pa za podrobnosti. Kar smatramo mi za velik pogrešek, je nekritično, le navidez objektivno izvajanje enega sistema iz drugega, tisto estetsko presojanje problemov, ki je na škodo resnici. Zgodovina filozofije je potrebna, ni pa upravičeno naziranje, ki bi hotelo vso filozofijo resolvirati zgolj v zgodovino, v historijski razvoj njenih problemov. To je ravnotako enostransko kakor heglowska ideologija ali pa Marksovo doktrinarstvo. Tudi definicija filozofije ni pri dr. Bazali apriorna, scientia de causis supremis. Zanj je ta definicija kakor vsaka druga le relativno veljavno stališče. Definicija Bazalova, da je filozofija „najopčenija nauka, koja treba da občene spoznaje pojedinih nauka svede u jedinstvenu cjelinu bez protuslovja“ je resnična, toda ne izčrpa vsega objekta te vede. Psihološko, kulturnohistoriško in pragmatično umevanje modroslovnih sestavov ni kriterij za njihovo upravičenost, zato je prava kritika na tem stališču nemogoča. To se vidi tudi pri Bazali, ki hoče, da je kritika imanentna. Imanentna kritika ni nobeno presojanje, ampak zgolj umevanje. Kritika je nujno transcendentna, ker je nemogoče stvar iz njenega lastnega stališča objektivno presoditi. Imanentna kritika zasledi kvečjemu notranja protislovja v sestavu. Tudi ne velja splošno, da načelni pogreški v filozofskih sestavih niso absolutni. Sistem, ki nika vzročnost v stvareh, je vsaj v svojih principih absolutno, in ne samo rela-

tivno pogrešen. Stališče Bazale je res zelo pripravno za doumevanje posebnosti tega ali onega sestava, je res umetniško, ker nam podaja takorekoč kolorit sestavov, ni pa kritično in strogo intelektualno. Kar se tiče zgodovine filozofije same, je na vsak način orientalska spekulacija zelo borno obdelana. Mene je uprav osupnilo, kako površno je obdelana iranska spekulacija, Zendov sestav in filozofski temelj egiptovskih teogonij. Platon je obširno obdelan naškodo Aristotela. Sploh ni pisatelj vsled svoje metode mogel preblemov razjasniti v njihovi medsebojni zvezi, ker se je preveč omejil zgolj na grško modroslovje. Zato je tudi premalo uvaževal orientalski vpliv, vsaj na jonsko filozofijo. Nam se zdi, da je za naše čase in potrebe bolj pripravna zgodovina filozofije, ki zasleduje temeljna vprašanja modroslovja v vseh dobah v njihovi realni zvezi, kakor na primer Willmann v „Zgodovini idealizma“. Čisto brezdvomno je, da dr. Bazala pri zgodovini srednjeveške filozofije ne bo mogel čitateljev zadostno uvesti v problem med nominalizmom in realizmom, ker je v prvem zvezku spoznavnoteoretiški problem pri Aristotelu zelo nedostatan obdelan. Knjiga bo dobro služila srednješolcem in akademikom, ki se pobliže bavijo s he-lenistiko, da jih orientira v glavnih smereh grških sestavov in v filozofski literaturi. F. T.

Druge.

History of the diocese of Sault Ste. Marie and Marquette, containing a full and accurate account of the development of the catholic church in Uper Michigan with Portraits of Bishops, Priest and Illustrations of Churches Old and New. By Rev. Antoine Ivan Rezek. Vol. I. Houghton — Michigan 1906. (Zgodovina Sault škofije sv. Marije in Marquette, obsegajoča popoln in natančen opis razvoja katoliške cerkve v Gorenjem Michiganu. S portreti škofov, duhovnikov in slikami novih in starih cerkva. Spisal Anton Ivan Rezek. Knjiga prva. Houghton, Michigan 1906.) 40, 393 str. — Ta nad vse lepo opremljena, zanimiva, v gladki angleščini pisana knjiga sodi prav za prav v predel „Slovensko slovstvo“. Delo je slovenskega župnika Režeka v Severni Ameriki in pred vsem opisuje napore ondodnih velikih slovenskih misijonarjev: škofov Barage, Mraka, Vrtina in njih sotrudnikov. Prijatelj lista nam je doposlal obširnejše poročilo, katero priobčimo, kakor hitro nam dojdejo potrebne slike, katere bodo brez dvojbe tudi v stari domovini zanimale čestilce naših slavni Amerikancev.

To in ono.

Naše slike. Nadškof Stablevski. Nedavno umrli Stablevski je bil nadškof na Poznanjskem, kjer bijejo Poljaki krut boj za svoj narodni obstanek s prusko vlado. Stablevski se je odločno zavzel za Poljake v posebnem pastirskem pismu, kjer povdarja, kako neobhodno je potrebno poučevanje krščanskega nauka v materinščini. — Clemenceau in Briand. Clemenceau je ministerski predsednik na Francoskem, Briand pa naučni minister. Obadva sta zagrizena nasprotnika katoliške cerkve in vsake vere sploh, ter zadnji čas izvajata krivične separacijske postave, ki oropajo cerkev njenega premoženja, proglašajo popolno brezpravnost duhovništva v cerkvah in hočejo cerkev popolnoma zasušniti, da jo potem lažje uničijo. — Kardinal Richard. Kardinal Richard, skoro 90letni starček, je nadškof v Parizu. Ker ni priznal, edin s papežem in vsemi francoskimi škofi, krivične separacijske postave, ga je vlada pregnala iz lastne nadškofijske palače. Nadškof stane sedaj v hiši poslanca Denis Cochina.

Slovensko gledišče.

Najbolj karakteristično za to glediško dobo je bila uprizoritev Hauptmannovega „Potopljenega zvona“. Posrečila se ni posebno. Ljudstvo ne more kar tako, meni nič, tebi nič, obleči čez noč sedemmiljskih škornjev in mahati jo za najglobljimi problemi. Občinstvo treba preje temeljito uvesti v „Fausta“ in „Hamleta“, predno se seznanijo s „Potopljenim zvonom“. Najboljše je igral Danilo; v tej vlogi se lahko kosa z najboljšimi uprizoriteli „Nickelmanna“. Taborsky je topot preveč akcentuiral, Taborska je bila dobra. Splošno se je čutilo, da igre niso doumeli.

† Andrej Zamejic.

Dne 1. jan. l. l. je v Ljubljani nenadoma umrl ljubljanskega kapitelja stolni dekan g. Andrej Zamejic. — Pokojnik je bil rojen v Horjulu dne 20. nov. 1824 in bil v mašnika posvečen l. 1848. Deloval je potem kot katehet na ljubljanski uršulinski šoli in pozneje na normalki, dokler ni bil l. 1867. imenovan profesorjem pastirstva in pedagogike na bogoslovnem učilišču. L. 1880. je postal stolni kanonik, l. 1899. pa dekan stolnega kapitelja ljubljanskega. — Umrli stolni dekan je mnogo deloval na slovstvenem polju. Od l. 1850., ko je pod naslovom „Nove kuharske bukve“ izdal svoje prvo delo, do zadnjih dni svojega življenja, ko je še sestavil 27. letnik „Dejanja sv. Detinstva“, je bil Zamejic vedno delaven. Izdal je mnogo molitvenikov, nekatere skupno z L. Jeranom, urejeval je nekaj časa „Danico“, bil med sotrudniki, ki so predstavljali sv. pismo ter sam poslovenil nekatere svetopisemske knjige, izdal nekaj del katehitične in dušno-pastirske vsebine ter bil sotrudnik pri „Cerkvenem govorniku“.

Pokojni Andrej Zamejic je bil duhovnik brezmadežnega življenja, plemenitega značaja ter milosrčen prijatelj za vsacega reveža in trpina. Veličastni pogreb, ki ga je vodil bivši njegov učenec, prevzvišeni knezoškof ljubljanski dr. Ant. Bonaventura Jeglič, je pričal o visokem spoštovanju, ki ga je užival pokojnik med vsemi sloji ljubljanskega prebivalstva.

K. Č.

Julian Klaczko.

Poljski pisatelj in politik Julian Klaczko je pred kratkem umrl v Krakovu. Najlepša dela Klaczka so pisana v tujih jezikih, ali to njih vrednosti ne zmanjšuje. Klaczko je bil izreden mož; njegova smrt je velika izguba za poljski narod. — Klaczko se je porodil iz židovske družine v Vilnu (1827) in je že v zgodnji mladosti kazal svojo pesniško nadarjenost. Izpočetka je prevajal poljske pesmi na judovski jezik. Kot 13letni deček je objavil v listu „Linksmine“ nekoliko poljskih sonetov. L. 1842. je izdal na Lipskem zbirko judovskih pesmi. Ko je študiral v Heidelbergu, začel je na prigovarjanje značnega učenjaka Gervinusa pisati tudi v prozi razne razprave za „Deutsche Zeitung“. V burnem l. 1848. je bil Klaczko na Poznanjskem in se je vneto udeleževal političnega življenja. L. 1849. je šel v Pariz in se je posvetil književnosti ter pisal

† ANDREJ ZAMEJIC

v francoskem, nemškem in poljskem jeziku. V „Revue des deux mondes“ je objavil med drugim važno razpravo „La poésie polonaise au XIX s. et le poète anonyme“ (1862), s katero je seznanil Evropo s poljsko romantiko. Od l. 1858.—1860. je urejeval „Wiadomosci Polskie“, kjer je priobčil veliko svojih razprav. Pozneje je izdal korespondenco Mickiewiczovo in „Etudes de Diplomatie Contemporaine“. Preselivši se v Galicijo, je bil poslanec deželnega zbora in za časa Beusta svetovalec v ministrstvu za zunanje zadeve. Potem je bival v raznih tujih mestih in v zadnjih letih se je za vedno naselil v Krakovu, kjer je tudi umrl. Razen že omenjenih spisov spisal je Klaczko še: „Livres allemands et slaves — Une annexion d'autrefois, l'union de la Pologne et de Lithuanie — Odstępcy — Etudes sur A. Mickiewicz, la Crimée poetique“ in dr. Na Poljskem je Klaczko postal popularen po spisu „Causeries florentines“, ki ga je Tarnowski prevedel v poljski jezik pod naslovom „Wieczory florenckie“. Spis je mojstrsko delo glede

na slog, učenost in umetniški okus. Kot politik je bil Klaczko pristaš konservativne stranke. Lep nekrolog in essey o Klaczku učenjaku je med drugim objavila tudi „Oesterreichische Rundschau“.

Fr. Št.

Stoletnica praške politehnike. Meseca novembra so na Češkem proslavljali dvojni jubilej. Minilo je namreč 200 let po ustanovljenju prve češke inženirske šole v Pragi, sto let pa po ustanovljenju politehnike. Četudi je inženirsko šolo ustanovil Čeh, vendar so Nemci na Češkem hoteli to slavnost zlorabiti v svoje nacionalne namene. — V Legnici v Šleziji, ki je bila še takrat del češkega kraljestva, se je porodil Kristian Jožef Willenberg, ki je začetkom XVIII. stoletja kot inženir ustanovil v Pragi inženirsko šolo, prvo te vrste v Evropi. L. 1705. je Willenberg izročil cesarju in kralju Leopoldu prvemu češko pisano prošnjo, da bi mogel brezplačno podučevati. L. 1707. je moral Willenberg pri cesarju in kralju Jožefu II. prošnjo obnoviti ter je dobil odlok, ki je tudi v češkem jeziku deželni stanovom priporočal ustanovitev inženirske šole. Češki deželni stanovi so ustregli željam cesarjevim in so l. 1717.—1718. za vlade cesarja in kralja Karola VI. ustanovili inženirsko šolo. Šele 30 let pozneje je ustanovil francoski in-

ženir Perronet enako šolo tudi na Francoskem, ki je bila druga v Evropi. Na začetku XIX. stoletja je bila inženirska šola izpremenjena v politehniko. Učni jezik nove politehnike je bil nemški, ali dijaki so bili vedno po večini Čehi in tudi med profesorji je bilo mnogo izvrstnih Čehov. Leta 1864. se je ustanovil ustrakvistiški politehniški zavod in po petih letih je bil razdeljen v češko in nemško politehniko. To je nakratko zgodovina ustanovitve tega zavoda

Fr. Št.

ARISTID BRIAND
francoski naučni minister

Poljsko zasebno vseučilišče.

Kdo bi si bil mislil, da bodo ruski Poljaki, takoj, ko dobijo za to potrebno politično svobodo, takoj tudi sposobni ustanoviti svoje zasebno vseučilišče? In vendar se je vseučilišče takoj ustanovilo in se že podučuje. Ako primerjamo delovanje Poljakov v kraljestvu — prvo leto zasebno vseučilišče, nad 800 ljudskih in srednjih zasebnih šol, dalje zasebno ljudsko vseučilišče in celo vrsto podobnih društev in ustanov — z delovanjem naše Ciril-Methodove družbe, moramo strmeti. Za vseučilišče je potreba profesorjev, denarja in dijakov. Učnih sil imajo Poljaki v Varšavi dovolj. Kdo bi to pričakoval! Res, da se niso mogli pripravljati na državnem vseučilišču, ki je rusko in kamor ne sprejemajo poljskih profesorjev, tudi drugi javni znanstveni zavodi so jim bili večinoma zaprti, toda na srečo imajo Poljaki v Varšavi več velikih zasebnih ustanov — knjižnico in muzej Kresinskih, knjižnico in muzej Zamojskih itd., kjer so poljski učenjaki našli zavetja, da se jim ni bilo potreba razpršiti po svetu v borbi za vsakdanji kruh. Odkod pa denar? Vzdržuje se s prostovoljnimi prispevki poljskih rodoljubov in pa večinoma s šolnino dijakov in dijakinj. Šolnina

je vsled tega visoka, 6 rubljev na semester od tedenske ure. Recimo, da podučuje profesor 6 ur na teden in da ima 40 učencev. V tem slučaju plača vsak učenec za polletje 6×6 rubljev = 36, torej vsi skupaj $36 \times 40 = 1440$ rubljev za polovico leta. Ako ima polletje 20 tednov, dobi profesor šolnine 72 rubljev na teden ali 12 rubljev od ure. S tem je plačan. Povprečno računajo po 36 učencev na profesorja, da se poduk izplača. Profesor Korson n. pr. jih ima nad sto, kdo drugi jih ima morda samo pet ali celo tri. Seveda ima stvar to slabo stran, da postane profesor v dobri meri odvisen od učencev. Podučevati mora namreč take predmete, ki privabijo mnogo učencev, drugače profesor nima plačila. Največje težave so z učenci. Vseučilišče je namreč že več let zaprto, ker dijaki štrajkajo. Da ne bi izgubili celega leta, so se dijaki, še preden se je otvorilo zasebno vseučilišče, razpršili po drugih visokih šolah po Avstriji, Franciji, Nemčiji ali po Ruskem. V zasebno vseučilišče tišče bolj ženske in osebe, ki niso dobro podkovane za višje nauke. Toda vsak začetek je težak. Brez dvoma se bo drugo leto odstranilo mnogo prvih pomanjkljivosti. L. L.

Ambro Pietor. 3. decembra je umrl v Turč. Sv. Martinu na Slovaškem zaslužni urednik „Národnih Novin“ in „Národného Hlásnika“.

— Umrli je skoraj 40 let služil slovaški narodni stvari kot časnikar. Za Slovake so časniki bolj važni nego za velike in samostojne narode. V njih imajo Slovaki šolo in orožje. Slovaških šol ni, Mažarji jih Slovakom ne privoščijo, zato morajo časniki Slovake buditi in učiti; pravice zborovanja Slovaki tudi nimajo, zato je njihovo edino orožje tiskana beseda. A še ta ni svobodna! Uredniška doba Pietorova je spada-

JURIJ CLEMENCEAU
francoski ministerski predsednik

dala v tisti čas, ko se je sicer dovolilo slovaško tiskati, toda razširjanje časnikov so Mažarji ovirali. Slovaške brave so zapisali na svoj indeks ter jih preganjali. Še zdaj ni veliko boljše, a A. Pietor je vendar mogel mirno umreti. Slovaki čutijo narodne krivice, ki se jim gode, ter se jamejo upirati. Pietorovo štiridesetletno delo torej ni bilo zaman. — A. Pietor se je porodil l. 1843. v Velikem Bobrovcu (liptovski okraj). Gimnazijo je dovršil v Banjski Bistrici. Mladost Pietora spada v znamenito šestdeseto leto preteklega stoletja. Narodno slovaško življenje je takrat prav lepo uspevalo. Tudi Mažarji so takrat pisali in govorili o narodni enakopravnosti, od katere so pričakovali za Ogrsko boljšo bodočnost. Takrat so Slovaki ustanovili „Slovaško Matico“, kateri je sam cesar daroval 1000 gold. in hkrati so si priborili slovaško gimnazijo v Veliki Revuci. Banjsko - bistriško gimnazijo, na kateri je študiral A. Pietor, je stražil veliki duh slovaškega škofa Moyses, njena uprava pa je bila v rokah Martina Čulena, nepozabljivega slovaškega pedagoga. Pravo je Pietor študiral v Budimpešti, na Dunaju, v Pragi in potem zopet v Budimpešti. Iz Prage je l. 1868. marljivo dopisoval v „Pěstbudinské Vědomosti“; leta 1869. je bil v uredništvu „Národnih listů“ in istega leta je potem vstopil v uredništvo „Pěstbud. Vědomosti“, s katerimi se

je l. 1870. preselil v Turč. Sv. Martin, kjer so se izpremenile v „Narodnie Noviny“. Od l. 1874. do svoje smrti je bil Pietor odgovorni urednik tega lista. Žurnalistika, ki je celó pri samostojnih in mogočnih narodih težek poklic, je pri Slovakih neprestan boj. Poleg tega se je začelo uredovanje Pietorovo tedaj, ko so Mažari uničili slovaška učna zavoda, „Slovaško Matico“ in gimnazijo. V narodnem slovaškem življenju se je pojavilo neko mrtvilo. List „Nar. Noviny“ je bil v boju skoraj osamljen. Ko so Mažari hoteli uničiti „Nár. Noviny“ s pomočjo tiskovnih pravn, je moral Pietor presedeti šest mesecev v vacovski ječi. Od marca 1881. je Pietor urejeval in izdajal tudi „Národní Hlásnik“, s katerim je budil narodno zavest v širjih slovaških vrstah. Gradivo za zgodovino preganjanja Slovakov je rajni nabral in izdal l. 1906. v posebni knjižici: „Nápor — odpor“.

Karol Kuzmány. 16. novembra so na Slovaškem obhajali stoletnico po rojstvu slovaškega buditelja, pesnika in znanstvenega pisatelja, Karola Kuzmány-ja. Kuzmány se je porodil v Brezni na Slovaškem l. 1806. Njegov oče je bil protestantski župnik. Gimnazijske študije je Kuzmány dovršil na Ogrskem, teologične na Lipskem, Halli in Berlinu. Od začetka svojega duhovniškega pastirovanja je bil književno zelo delaven in to ljubezen do slovstva je ohranil do svoje smrti, 11. avgusta 1866. V Banjski Bistrici je urejeval klasično „Hronko“, ki je bila prvo zavetišče sodobnih književnikov na Slovaškem. „Hronka“ je bila danica slovaške svobodne književnosti, oznanjevalka prihodnjega razvoja. V ti dobi je Kuzmány dopisoval Kollárju in Šafaříku ter je bil na čelu vseh slovaških književnih podjetij. Kuzmány je bil takrat tudi edini mož na Slovaškem, ki se je pečal s proučevanjem ruske, srbske in staroslovanske književnosti. Kakor je pisal, tako je tudi živel. Kot profesor protestantske teologije na Dunaju je Kuzmány živel v iskrenem prijateljstvu s pravoslavnim ruskim duhovnikom M. F. Rajevskim in slavni slovaški katoliški škof Moyses ni imel med Slovaki boljšega prijatelja, kot je bil superintendent Kuzmány. Ko se je ustanovila „Slovaška Matica“, je bil škof Moyses predsednik, superintendent Kuzmány pa njegov namestnik. Kuzmány je bil rojen slovaški buditelj; pri njem ni bilo dobe omahovanja, takoj pri prvem nastopu je bil celi Slovak in gotovo eden izmed najbolj zavednih Slovanov. Zelo marljivo je Kuzmány deloval tudi na književnem polju. Slovaško knjigotrško in zalagateljsko društvo je k proslavi Kuzmányjeve stoletnice izdalo zbirko njegovih pesmi („Památník Karla Kuzmányho“ [1806—1906] Vybrané veršované proce jeho. Turč. Sv. Martin. Sošit 1. 8°. Str. 94. Cena K 1.—). Iz knjižice se jasno razvidi, da imajo Slovaki velikega pesnika, ki se lahko kosa s Kollárjem, Sládkovičem in Chalupko. V liriki, zlasti v himnah, ga dozdaj še noben ni prekosil. Kuzmányjeva pesniška moč se je pokazala šele takrat, ko je pustil češko slovnico in je začel pisati pesmi v slovaškem jeziku. Narod je več njegovih pesmi sprejel za svoje, kakor n. pr.: „Kto za pravdu horí. — Nad Patron sa blýská. — Do zbrajia Slovania, za narod a slávu. — Hej len vždy veselo“ itd. Kuzmány je spisal tudi nekaj znanstvenih teoloških spisov.

Fr. Št.

Življenje sodobnega bolgarskega pesnika. Nedavno se je pojavil v Sofiji nov pesniški talent, a ne v kaki sijajni sofijski palači, med uradnimi pesniki, ki jih bolgarska vlada bogato podpira, ampak na ulici pod milim nebom, med največjimi reveži bolgarske prestolnice. Izšla je namreč v Sofiji pred kratkem zbirka pesmi pod naslovom „Terzanija“. Zbirka je po svoji lepoti zbudila v bolgarskih književnih krogih veliko senzacijo. Bolgarsko občinstvo je bilo tembolj presenečeno,

ker je avtor zbirke — R. S. Toškin — bil popolnoma neznan. Sofijski listi so začeli iskati nadarjenega pesnika in so ga našli — na ulici. Pesnik Toškin je mlad človek brez vseh gmotnih sredstev, ki nima nobene službe, niti stanovanja. Bolan na živcih lazi podnevu kakor senca po sofijskih ulicah kot razprodajalec časnikov, zvečer pa in ponoči v nedostojni obleki spi kje pod milim nebom. In vse to — piše sofijski „Dnevnik“ — se godi v dobi, ko se marsikteri bolgarski plagiatorji, ki nimajo niti trohice nadarjenosti, s pomočjo vladnih podpor vozijo po Evropi zaradi raznih nepotrebnih študij.

Todor C. Burnov, odlični bolgarski literat in politik ob času bolgarskega preporoda, je začetkom mes. novembra nagloma umrl v vlaku, ko se je peljal iz Carigrada. Rajni je dovršil študije na Ruskem, bil učitelj v Gabrovu, pozneje pa urednik „Bolg. knjižnice“, „Savetnika“, „Vremene“ ter je sodeloval tudi pri raznih ruskih listih, zlasti pri listu „Moskovskija Vědomosti“. Burnov je bil nekaj časa poslanik, potem sofijski gubernator, ministrski predsednik in finančni minister. L. 1884. se je odpovedal političnemu življenju in se je posvetil književnemu delu. Napisal je temeljito delo „Bolgarsko-grški cerkveni spor“, ki ga je izdalo „Bolgarsko književno društvo“. Že ta spis je Burnovu zagotovil častno mesto med bolgarskimi zgodovinarji.

Stoletnica bolgarske knjige. Dne 8. decembra je minulo 100 let, kar je izšla prva bolgarska knjiga. 8. decembra 1806 je Sofronij, škof vračanski, izdal v Rimniku na Rumunskem svoj „Kirijakodromion sireč Nedělnik . . . ko razuměniu prostomu narodu“. S knjigo „Nedělnik“ se je začela nova epoha v bolgarski književnosti, ker se je ž njo postavila podlaga za novo bolgarsko prosveto in bolgarski narod se je prvič seznanil z Guttenbergovo iznajdbo. Bolgarsko ljudstvo je pokazalo svojo hvaležnost patriarhu prve narodne knjige s tem, da je nazvalo „Nedělnik“ po njegovem izdajatelju „Sofronie“. — Ob priliki stoletnice je bolgarski pisatelj dr. A. Teodorov Balan spisal delo „Blgarskija knjigopis za 100 godini“, ki zaradi raznih ovir izide v kratkem. Književno društvo pa je imelo slovesno zborovanje, pri katerem je dr. Balan imel slovesen govor, iz katerega navajamo nekoliko zanimivih statističkih podatkov o razvoju bolgarske knjige. Od 1806—1820 se je izdalo 8 bolgarskih knjig; od 1820—1830. 8 knjig; do leta 1840, to je v četrtem desetletju 40 knjig; v petem 120. Torej od l. 1806. do 1850. približno 176 knjig, povprečno 4 na leto. Do osvoboditve Bolgarske je izšlo 1300 knjig. In dozdaj v 100 letih 13.000 knjig.

—t—.

Drobne vesti.

Po 49 letni uredniški delavnosti je šel v pokoj zaslužni češki publicist in rodoljub I. R. Vilímek, izdajatelj „Humoristických Listů“ v Pragi. Vilímek je bil zavoljo svojega političnega prepričanja večkrat kaznovan z ječo in denarnimi globami. L. 1858. je ustanovil list „Humoristické Listy“ in ga je urejeval celih 49 let. S humorjem in satiro je bičal celo vrsto let sovražnike češkega naroda in napake češkega občinstva. Glavno uredništvo lista je sedaj prevzel češki pisatelj J. Klecanda. — Dobro znani bolgarski buditelj Mihail Georgiev Grekov (Stojan Čakrov) je pripravil za tisk važno književno delo pod naslovom „Istori česki spomeni po našeto vazražđane in osvobožđenie“. — To delo obsega živo ilustracijo življenja in delovanja Bolgarov tekom zadnjega stoletja in bo zelo važen in neobhodno potreben vir za tiste, ki bodo proučevali bolgarsko zgodovino XIX. stoletja.

—gl.

Ljudski koncert „Glasbene Matice“ dne 13. januarja 1907.

Morda še ni bil noben „Matičin“ koncert tako dobro obiskan kot ta koncert v veliki dvorani „Uniona“. Stotine umetniškega užitka željnih ljudi se je moralo vrniti, ker ni bilo dobiti nobene vstopnice! In zaslužen je bil tak naval! Koncertni vodja Hubad in pevci so storili več kot svojo dolžnost.

Pa so bile tudi skladbe tako srečno izbrane za koncert, namenjen najširšim slojem, da je primernejših težko najti. Ob enem pa ta pestra raznovrstnost v značaju skladb - zastopane vse struje slovenske glasbene umetnosti po najmarkantnejših proizvodih!

Junaško - mogočna, lahko rečemo, narodna balada Foersterjeva, ker je izvršena v najlepših delih po narodnih, čeprav umetno vzgojenih motivih; nasproti tej neizrečeno

KARDINAL RICHARD
nadškof v Parizu

nežna, visokoumetniška lirčna pesmica Premrlova, boljše bi rekel le komaj slišen dih rahločutnega srca; v sredi preprosto zasnovani, pa vendar tako iz duše narodove vzeti skladbi Nedvedovi, da ne omenjam Hudovernikove otožno doneče skladbe: to je bila malodane popolna slika slovenske pesmi. Za konec pa Bendl nov poskočni Švanda, da nismo pozabili, da je predpust! -

Ne mislim opisavati posameznih skladb na dolgo in široko. O Foersterjevih „Turkih na Slevici“ samo to, da so mojstrsko delo po konceptiji in po izvršitvi. Posebno dobro je pogodil skladatelj to, da je porabil zlasti za nežnejše odstavke slovenske narodne, oziroma jugoslovanske motive (v orkestru violina solo in pri solistih). Za divje rjojenje Turkov in peket njihovih konj pač ni mogel porabiti slovenskih motivov, ker jih naša narodna pesem sploh nima primernih. Sploh pa mo-

ramo reči, da je Foerster pesem neprekosljivo lepo ilustriral z glasbo. Ni ga motiva v pesmi, ki bi ne našel primerne izraza v orkestru ali zboru. Kako spočetka lepo slika kresove, ko orkester in za njim zbor kot ognjen jezik šviga kvišku; prav v resnici vroče mi je prihajalo od strahu, ko Turki kot vihra drve v vas; pa tisto peketanje konjskih kopit, beg ljudstva na goro, kako je to čvrsto izraženo! Pa ta dolgo doneči pedalni ton, ko paša, kot v tla vkovan, ne more naprej, in potem ta beg izpred oči Marije ali zmagoslavni konec, ki se vendar zdi, da še kaže znake ravnokar prestane groze - slišati moraš to, slišati - popisal ne boš nikoli. Skladba je bila dobro nastudirana, zbor izvrsten, solisti istotako, le alt, čeprav prijazen, je bil nekoliko prešibek, oziroma orkester semtertje malce preglasen. Ob takem vsestransko dobrem izvajanju ni čuda, če je občinstvo prirejalo koncertnemu vodju in njega zboru, zlasti pa skladatelju navdušene ovacije, ki jih ni hotelo biti konec.

Vitez Cammarota se nam je kot izbrani solist zopet prikupil. Občudovali smo njegovo sigurno in mirno, neafektirano petje in zelo lepo slovensko izgovarjanje, zlasti ko je pel Nedvedov: „Pogled v nedolžno oko“.

Isto, kar smo občudovali pri Cammarotu, nam je tudi pri Betettu neizrečeno ugajalo: njegov prijetni, čeprav impozantni glas in pa mirna gotovost. Betetto je mojster.

Pač pa je bil mali moški zbor, ki je pel Hudovernikovo: „V celici“, zelo razklan.

Pri Premrlovih „Lilijah“ sem pa - popravici povedano - kljub neizrečeni krasoti te skladbice, bolj občudoval dirigenta kot komponista. Še nikdar, odkar poslušam „Matico“ in Hubada, se nisem tako zavedal tega, kako visoko izobraženega, pa tudi fino čutečega dirigenta ima naš odlični glasbeni zavod. Mraz in vročina sta me izpreletavala, in strah, kakršnega občutiš pred neizogibno katastrofo, mi je stiskal srce, ko se je pesmica bližala koncu: „Pogoreti mora!“ sem trepetal... Pa ravno, ko sem mislil, da je vsega konec, zavihiti dirigent na moje veliko začudenje taktirko in pesmico z neizrečeno večjo fineso - ponovi! Ponovi, da je le malokdo vedel, da je pesem že enkrat slišal! Malo da nisem takoj v tisti božajoči pianissimo glasno zavriskal: Živijo Hubad! Pa sem se premagal in šele na koncu z drugimi vred dajal duška svojemu priznavanju.

Nedvedova „Nazaj v planinski raj“ je stara znanka. Izpremenila se je le v toliko, da se je zdel prvi del bolj živahen kot nekdar; pa morda ni bilo v korist pesmi, ki je pa sicer nad vse sijajno uspela

Z neprekosljivim humorjem nam slika Bendl čudovito dogodbo dudka (godca z dudami) Švanda. Razposajena veselost je pa že tako izborna karakterizirana, da je pravi užitek skladbo slišati. Pa tisti peklenski ples, da se človeku lasje ježé! In nazadnje, ko ob besedi: „Bog plačilo daj!“ vse z divjim hruščem izgine v peklu, menda pavke (če sem prav slišal), ali pa boben zapre vrata za njimi. - Karakteristika v celi skladbi sploh je neprekosljiva in kdor je skladbo enkrat slišal, se mu bo tudi še vdrugo priljubila.

Navsezadnje še to: željo imam veliko, naj bi „Matica“ še pogosto priredila podobne ljudske koncerte, koncerte, ki bi nam nudili vsaj zaenkrat lahko umljivih, čeprav umetniško dovršenih skladb. Nimam nič zoper to, če bi nam podajala tudi daljše skladbe, zlasti onih mojstrov, ki so živeli in delovali začetkom preteklega stoletja. Večina teh skladb je namreč miren, jasen izliv vedrega, veselega, pogosto skoro otroško naivnega srca.

Fr. Kimovec.

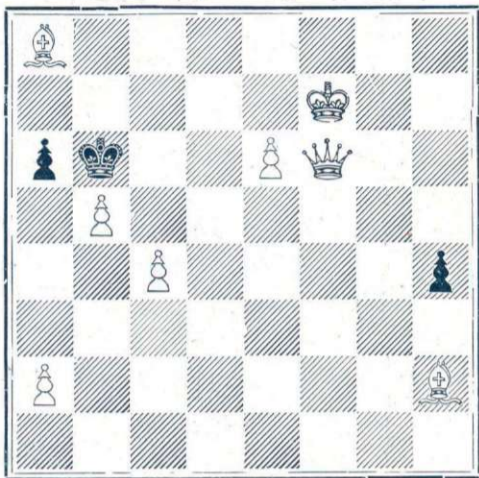

Sah.

Prيرهja A. Uršič.

Naloga 267.

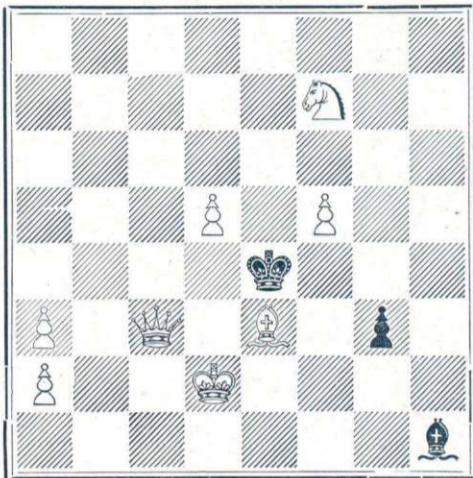
V. Holst. (Original.)
Kopenhagen.

Mat v tretji potezi.

Naloga 268.

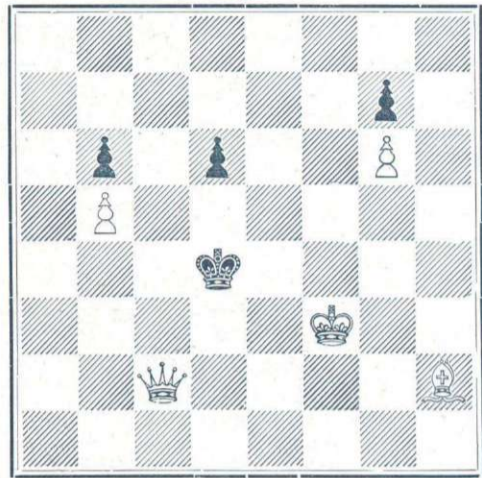
N. Dr. Hóeg. (Original.)
Kopenhagen.

Mat v tretji potezi.

Naloga 269.

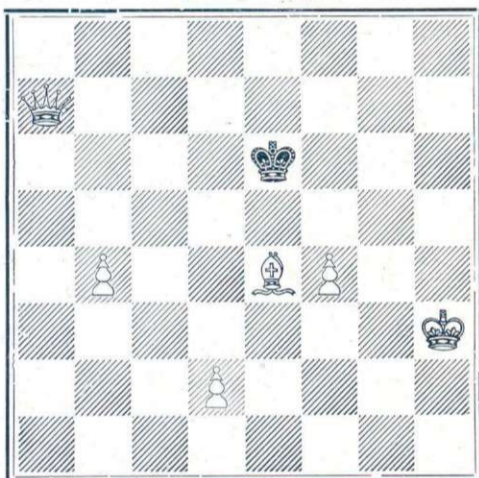
A. Uršič.
(Original.)

Mat v tretji potezi.

Naloga 270.

V. Košek.
(Original.)

Mat v tretji potezi.

Naloga 271.

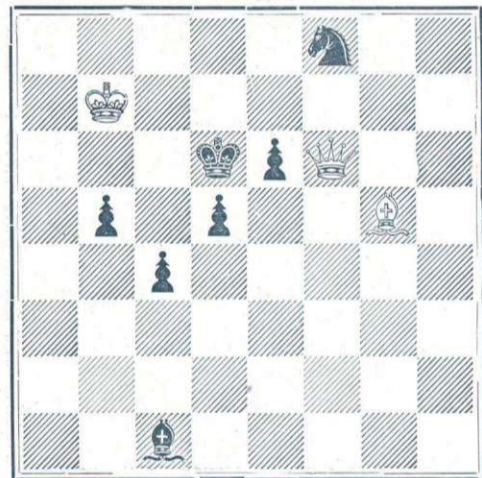
H. D'O Bernard.
(Times.)

Mat v drugi potezi.

Naloga 272.

Pater J. Holzman O. S. B. V.
(Časop. česk. šach.)

Mat v drugi potezi.

Rešitev nalog za december 1906.

Nal. 260. (c4 črni pešec!) 1. Dd7 K × a3; 2. Db5! itd; 1—Kc1; 2. Db7 itd. — Nal. 261. 1. L × d3, L × d3; 2. K f8! itd; drugače paradira beli letalec vstric ali proti črnemu! — Nal. 262. 1. Dg2 itd. — Nal. 263. 1. Tg7! itd. Poprava: Nal. 250 popravi avtor s črnim pešcem a3; nal. 264 pa z belim pa6 brez ph6 h7.

Razno.

Naš rojak, tehnik g. M. Vidmar je v 2hodnem turnirju v proslavo spomina Al. Neumanna v „Wiener Schachklubu“ dosegel popolno zmago (6½ p). Častitamo in obenem želimo, da uspeh v mednarodnem turnirju na Dunaju, ki se je začel

10. jan., vzpodbudi gospoda šahovca do še večje vztrajnosti in mu prinese novih lovorik! V Ljubljani je gospod Vidmar igral dne 5. januarja v dvorani hotela „Union“ hkrati 19 partij, od katerih je v teku 3 ur dobil 13, 5 izgubil, 1 pa remitiral! Pač imponanten uspeh, ako pomislimo, da je bil to prvi javni nastop v simultanni igri proti močnim igralcem! — V severni Evropi se šaholjubi radi spominjajo našega šaha: priča sta zgornja dva originala slavni komponistov! Hvala jima! Ravno tako se zahvaljujemo g. učitelju Fr. Dextrle in V. Košek, ki sta našim šaholjubom že znana. Na nekatera vprašanja skupno odgovarjamo: Dotičnim igra-jal-cem recite „requiescant in pice“ ali po slovensko „naj počivajo v šmiru“, potem boste imeli mir pred njimi. Vztrajajte! + Pozdrav! G. B. Hülsen: Hvala, da ste se nas spomnili v „D. Wochenschachu“!

